

Slovenske Ijudske pravljice

Slovenske ljudske pravljice

Založba Genija

Za založbo: Blanka Jarni

Korigirala: Eva Vivola

Oprema: Dubravko Gecan

Ljubljana, 2016

http://www.e-knjiga.si/more_cover.php?recordID=187

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=286419200

ISBN 978-961-280-336-0 (epub)

ISBN 978-961-280-337-7 (pdf)

ISBN 978-961-280-338-4 (mobi)8

Slovenske ljudske pravljice

Vsebina:

Kmet in škrat.....	6
Zlata ptica	9
O dveh bratih in velikanih.....	19
O mladeniču, ki bi rad strah poznal.....	22
Jug in pastorek	28
Kačja dolina.....	33
Deklica in pasjeglavci.....	43
O treh bratih in o treh hčerah.....	47
Zlatolaska.....	53
Pastirček in čarovnikova hči	57
O dvanajstih bratih in sestrah.....	65
Mojca Pokrajculja.....	72
O junaškem kovaču.....	76
Ubožni mladenič in modra kraljična.....	83
Prijažna in prepirljiva deklica	86
Stekleni most.....	89
Kaj dela žena	92
Samson in čevljarček.....	94
Čudno drevo	99
Kralj in njegovi trije sinovi.....	107

Okamnele kraljične	110
Boter petelin in njegova zgodba	118
Natančni hlapec	123
Hudobna mačeha in dobra pastorka.....	130
O bikcu Markcu.....	134
Od kdaj ima zajček kratek rep	153
Vrag se ženi	156
O povodnem možu	160
Tri uganke.....	165
O šivilji in škarjicah.....	170
Zdravilno jabolko	176
O treh grahih.....	182
Železni prstan.....	190

Kmet in škrat

Nekoč se je nekemu kmetu prav slabo godilo. Upniki so ga tožili in denarja ni bilo nikjer. Nihče mu ni hotel več posoditi na zadolženo posestvo. V svoji stiski reče kmet:

»Če bi mi sam škratelj prinesel denarja, bi ga vzel.«

Komaj je izgovoril te besede, že stopi predenj škratelček v rdečih hlačicah, zelenem jopiču in z rdečo čepico na glavi. Hudomušno se nasmeje prestrašenemu kmetiču in pravi:

»Denarja dobiš, če hočeš poln mernik, samo dušo mi moraš zapisati.«

»Nisem mislil, da boš tako hitro pri rokah,« odgovori kmet že bolj pogumno, »duše bi ti pa res ne dal rad. Počakaj še štirinajst dni. Če ne dobim do takrat denarja, ti pa storim, kar hočeš.«

Škratelj je bil s tem zadovoljen in se čez štirinajst dni zvečer zopet oglasi pri kmetu.

Kmet ga odvede na vrt in mu pokaže v zemljo zakopan mernik.

»Če nanosiš poln mernik denarja, preden vzide sonce, sem tvoj z dušo in telesom.«

Škratelj se takoj spravi na delo. Vrečice denarja je vlačil iz svojega zaklada, ki ga je imel skritega v bližnjem gozdu. Vedno je pridno stresal v mernik in tipal, kdaj bo poln. Pot mu je lil po licu v dolgo belo brado, tako mu je bilo vroče od težkega dela. Že se je svitalo, vendar je bilo pokrito šele dno zakopanega mernika, čeravno bi moral biti po mislih pritlikavčka že zdavnaj poln. Rad bi se bil prepričal, ali ga ni kmet uknil s kakšno zvijačo, a ni imel časa, kajti mrak se je umikal bolj in bolj belemu dnevu in vsak čas je moralo pokukati sonce izza gora.

Možiček hitro zdirja z vrečico po denar. Še samo eno naj prinese in ta nenasitni mernik mora biti po njegovem poln. Ko pa se ves upahan vrne, že zagleda pri merniku kmeta z zadovoljnim obrazom. Sonce se je že smehljalo izza gora in obsevalo rumene cekine v merniku.

»Prepočasen si bil, prepočasen, dragi moj!«

»Nič nisem bil prepočasen; saj sem ves moker od znoja, tako sem delal vso noč.«

»Pa kljub temu ni mernik poln. Denar je torej moj, pa tudi do mene nimaš nobene oblasti, ne sedaj in tudi pozneje ne.«

Škratelj je sedel na svoji vrečici denarja, si bridal pot s segretega obraza in jezno pogledoval zdaj na kmeta zdaj na zakopani mernik.

»Da, sam vidim, da sem se zaman trudil vso noč,« spregovori čez nekaj časa nevoljen. »Pa povejte mi vendor, kakšne zvijače ste se poslužili, da nisem mogel napolniti posode.«

»E, to je kaj preprosto. Le poglej!« reče kmet veselo. Zdaj dvigne mernik z lahkoto, ker je ves denar ostal v jami. Mernik je bil namreč brez dna. Kmet ga je bil zakopal na vrh precej globoke jame, prej pa mu je izbil dno. Tako je škratelj stresal denar v mernik, denar je pa padal skozi mernik v jamo.

Ko škratelj vidi to zvijačo, jezno zadene vrečico na ramo in odhiti.

Kmet pa je bil odslej eden najbogatejših v vsem kraju, toliko denarja mu je bil nanosil škratelj.

Zlata ptica

Kralj je imel na svojem vrtu neizrečeno lepo jablano, ki je rodila zlata jabolka, a jih nikoli niso mogli dobiti. Vsako jutro je eno manjkalo. Noč in dan je postavljal k drevesu straže, da bi zasačil tatu, toda tudi najboljši stražniki niso mogli dobiti nikogar, ki bi hodil po jabolka, pa je vendar manjkalo slednje jutro eno. Vse to ni nič pomagalo in vojaki so se že branili hoditi na stražo.

Kralj pa je imel tri sinove. Starejša dva sta bila bolj poredna in mlajšega brata nista nič kaj marala. Kralj je rekel, naj stražijo tudi sinovi, in prvo noč je šel najstarejši. Vzel je puško, jo dobro napolnil, hodil gor in dol in gledal okoli sebe, kdaj in od kod bo kdo prišel. Vso noč ni bilo nikogar, toda drugo jutro je jabolko le manjkalo. Drugo noč gre srednji sin. Z nabito puško hodi gor in dol kakor prvi in gleda okoli sebe, kdaj in od kod bo kdo prišel nad jablano, pa nikogar ni bilo, a jabolko je le manjkalo. Tretjo noč gre najmlajši. Namesto s svinčenim zrnjem nabije puško z grahom, češ da tatu ne bo ustrelil, temveč ga samo spoznal, kakšen tiček je to, ki

zna tako krasti, da ga nihče ne zasači. Zvečer se ustopi pod drevo, upre oči v jabolka in gleda venomer vanja, ne da bi se ozrl kamor koli. Kar prileti okoli polnoči izpod neba ptič tako tiho, da se ni nič slišalo, in se spusti na drevo. S kremlji prime jabolko, najmlajši pa pomeri, sproži in mu odstreli tri peresa. Ptič se ustraši, pusti jabolko in zleti. Sin pobere peresa in vidi, da so iz čistega zlata. Ko brata slišita strel, brž vstaneta, pritečeta k mlajšemu in ga vprašata, od kod je prišel tat. On pa jima reče: »Gledala bi, pa bi ga videla.«

Nato odide k očetu in mu pokaže tista tri peresa. Ker so bila peresa zlata, je rekел kralj sam pri sebi: Kako lep mora biti šele ptič, ki ima taka peresa! Ker bi ga rad imel, pravi naglas: »Kdor mi ga prinese, bo kralj.«

Starejšega je kraljestvo zelo mikalo; vzel je brašno in puško in šel iskat ptiča. Šel je v gozd, kajti v gozdu so ptice najrajši, češ tam jo bo že kje dobil. Hodil in hodil je po gozdovih in se oziral po drevesih, da bi zagledal ptico, ali zlate ptice ni bilo na nobenem. pride do trate, in ker je bil lačen, stopi raz konja, sede na tla, vzame brašno iz torbe in začne jesti. Tedaj pa pride k njemu medved in ga prosi, naj da tudi njemu kaj jesti, rekoč: »Daj še meni malo, ker sem lačen.«

Starejši pogleda, zareži nad medvedom in pravi: »Saj bo komaj zame dosti, pa bom še tebi dajal! Poberi se od mene; zate in za take, kot si ti, so v gozdu zverine. Pojdi in lovi jih!«

Medved se obrne in pravi: »Le počakaj, še slabo se ti bo godilo!« Zarenči in odide.

Ko se kraljevič najé, gre dalje in pade roparjem v roke. Vse mu vzamejo, kar je imel: denar in konja, in mu zažugajo, da ga celo umore, ko jih je prosil, naj ga spuste, ker je kraljevi sin. Ko pa jih je le za božjo voljo prosil, naj mu vsaj življenje puste, so roparji rekli, da drugače ne, le če se jim pridruži in hodi z njimi ropat. Kaj je hotel? Še bog, da ga niso umorili. Šel je z njimi in postal – ropar.

Leto je preteklo, toda starejšega sina še ni bilo domov. Zato reče srednji sin očetu, da namerava zdaj on iti iskat zlatega ptiča. Oče ga pusti, ker je obljubil, da se ob letu vrne domov, naj dobi ptiča ali ne. Oče mu da konja, puško, denarja in brašno. Srednji sin se napravi, zajaše konja in jezdi po isti poti, po kateri je šel starejši brat. V gozdu gleda po drevesih po zlatem ptiču, toda zaman. Pride do iste trate, in ker je bil lačen, se ustavi, stopi raz konja, vzame brašno iz torbe in začne jesti. Spet pride medved in ga prosi, naj mu da kaj jesti, ker je lačen. Tudi ta ga zapodi kot prvi in pravi: »Poberi se od menе! Zate in za take, kot si ti, so v gozdu zverine. Pojdi in lovi jih!«

Medved se obrne in pravi: »Le počakaj, še slabo se ti bo godilo!« Zarenči in gre.

Ko se srednji brat najé, gre dalje in roparji ga dobe. Vzamejo mu vse, kar je imel: denar in konja, in mu zažugajo, da ga celo umore, kajti starejši brat ga je spoznal in se zbal, da bi očetu ne povedal, kaj je on. Ker pa le prosi in prosi, mu prizanesejo, seveda če se jim pridruži

in dela to, kar oni. Kaj hoče? Še bog, da ga niso umorili. Šel je z njimi in postal – ropar.

Leto je preteklo in tudi srednjega sina ni hotelo biti nazaj. Zdaj reče očetu še mlajši sin, da hoče iti tudi on iskat zlatega ptiča. Oče mu pa pravi: »Dva sta že šla in ju ni nazaj. Iti hočeš še ti, da tudi tebe ne bo. Ostani doma, vidiš, edino tebe še imam, ali naj še tebe izgubim?«

Toda sin ni dal miru. Tako dolgo je naganjal očeta, da ga je pustil, mu dal konja, denarja in brašno.

Najmlajši sin je jezdil po ravno isti poti in prišel na isto trato, kjer sta bila prejšnje in poprejšnje leto njegova brata. Stopi raz konja, vzame brašno iz torbe in začne jesti. Spet pride medved in ga prosi: »Daj še meni malo, saj vidiš, da sem lačen.«

Ta pa – dobrega srca, kakor je bil – reče: »O, le tukaj z menoj dej, kolikor hočeš in kolikor se ti poljubi. Bo že kako šlo, če zmanjka.« In medved je jedel in jedel, da je njemu le malo ostalo. Nato seže še v torbo in jo popolnoma izprazni. Toda medved spet je, da je bil kraljevič prav malo deležen. Medved pa še ni bil sit. Pravi mu: »Daj mi še konja, da ga snem in se najem, ker sem lačen.«

»I,« pravi on, »saj ti bi ga dal, pa nimam potem na kom jezditi.«

Medved odgovori: »Boš pa mene jezdil.«

Kraljevič pravi: »Kako bom tebe jezdil, ko se mi bo vsak smejal, kdor me bo videl?«

Medved pa mu spet odvrne: »Naravnost tja te bom prinesel, kjer je tista stvar, ki jo iščeš.«

Ko kraljevič to sliši, si misli: Če ti veš, kaj iščem, tudi veš, kje je! in reče: »I – no, pa ga snej, da se naješ in la-koto zamoriš.«

Tedaj plane medved nad konja, ga razmesari in se najé. Ko se je nasitil, mu reče: »Zdaj pa ureži leskovo šibo, ki je v enem letu zrasla, zajaši me in prinesel te bom do zlatih ptičev.«

Mladenič je urezal leskovo šibo, kar je je v enem letu zraslo, zajahal medveda in dirjala sta, da sta pridirjala do skale. Pri skali se medved ustavi in pravi: »Tu, v tej skali, je cela jata zlatih ptičev v zlatih kletkah. Mahni z leskovko po skali. Odprla se bo, pojdi vanjo in vzemi prvega ptiča, ki ti pride v roke, toda nikar ne izbiraj, da se ne zbude stražniki in te ne ujamejo.«

Stopil je z medveda, mahnil z leskovko po skali in skala se je odprla. Stopi v lep, prostoren kraj; na obeh straneh so visele zlate kletke z zlatimi ptiči, prvi lepši od drugega. Šel je od ptiča do ptiča in vsak mu je bil bolj všeč, dokler ni prišel do konca votline, kjer je bil najlepši ptič. Tega vzame in se obrne. Toda preden pride do drugega konca, se straže zbude, ga primejo in mu hudo žugajo. Vprašajo ga tudi, zakaj je hotel ptiča ukrasti. Mladenič pa se še nikoli ni zlagal in pove vse od konca do kraja. Stražniki so mu obljudili, da ga izpuste in mu podare zlatega ptiča, če jim pripelje takega in takega konja, ki mu ni v devetih deželah enakega.

Ko pride iz votline do medveda, mu reče medved:
»Vidiš, zakaj me nisi poslušal in vzel takoj prvo ptico,
do katere si prišel? Jaz sicer vem za takega konja, toda
moraš me ubogati in storiti, kakor ti bom rekel. Vzemi
leskovko, sedi spet name in si misli, da bi bil rad tam,
kjer so tisti konji, ki jih v devetih deželah ni takih.«

Mladenič je vzel leskovko, sedel na medveda in si
mislil: »O, da bi bil tam, kjer so tisti konji!« Komaj je to
mislil, je že bil pred skalo.

Medved mu reče: »Udari spet s šibo po skali in skala
se bo odprla. Dobil boš konjev celo čredo. Odveži prve-
ga, ki prideš do njega, in nikar ne izbiraj, da se stražniki
ne zbude in te ne ujamejo.«

Mladenič stopi z medveda, udari s šibo po skali, ki se
odpre in razmakne v votlino. Na obeh straneh so stali
privezani konji, lepi, da bi jih kar gledal, prvi lepši od
drugega, zadnji na koncu jame pa najlepši. Tega mlade-
nič odveže in odpelje iz jame, toda od ropota kopit se
stražniki zbude, ga primejo in mu hudo žugajo. Vprašajo
ga tudi, zakaj je hotel konja ukrasti. Po pravici jim pove
vse od kraja do konca in obljubili so mu, da ga izpuste in
mu dajo konja, če jim pripelje morsko deklico. Mladenič
jim obljubi in odide iz jame.

Ko pride do medveda, ga medved ošteje kot prvič,
rekoč: »Saj sem ti rekel, zakaj me nisi poslušal? Pač vem,
kje in kako bi se dala dobiti morska deklica. Tu spodaj
ni daleč morje. Pojdi v mesto in si nakupi vsakovrstnega

kramarskega blaga, z njim pojdi na breg morja in ga tam prodajaj. Prišle bodo tri morske deklice. Kupčuj samo s tisto, ki ti bo najbolj všeč. Ko bo nakupila in hotela oditi, naj ti da roko, da bo sreča večja. Takrat si pa misli, da bi bil rad pri konjih. Ročno boš tam, kjer si želiš. Tako delaj ves čas.« To medved reče in gre svojo pot.

Mladenič gre in gre in pride do mesta. Tu nakupi vsake vrste kramarskega blaga: trakov, šivank in drugih podobnih reči. S tem blagom gre k morju in ga tam razloži naprodaj. Pridejo tri morske deklice, prva lepša od druge. Samo s tisto, ki se mu je zdela najlepša, je kupčeval. Ko je deklica nakupila, kar je že lela, ji mladenič reče, naj mu seže v roko, da bo sreča večja. Deklica mu seže v roko, on pa si misli: Ko bi bil zdaj pri konjih!

Kakor bi trenil z očmi, je bil mladenič z morsko deklico pri konjih. Tam so mu dali prej obljudjenega konja in vsi zamaknjeni so gledali morsko deklico, pa se je niso mogli nagledati. Mladenič sede na konja, in preden gre, jih prosi, da bi smel še deklici seči v roko za slovo. Radi so mu dovolili, veseli, da so le deklico dobili. On ji seže v roko in si misli: O, ko bi bil zdaj tam, kjer so zlati ptiči!

Kakor bi z očmi trenil, je bil pri zlatih ptičih: on, morska deklica in konj. Vsi veseli ogledujejo konja, tako lepega in ognja polnega. Ročno mu prineso najlepšega zlatega ptiča v najlepši zlati kletki, ko še s konja ni stopil. Toda kakor hitro je dobil ptiča in prijel deklico za roko, si je mislil: O, ko bi bil zdaj pri medvedu!

Takoj je bil že pri medvedu: on, morska deklica, konj in zlati ptič. Medved mu reče: »Zdaj imaš vse in sreča te čaka. Samo enega se varuj: varuj se kupovati mesa z vislic!« Medved to izgovori in gre svojo pot.

Mladenič pa jezdi z morsko dekllico dalje proti domu in pride v mesto. V mestu je vrelo skupaj polno ljudi. To se mu je čudno zdelo in povprašal je prvega, ki je prišel mimo njega, kaj to pomeni. Ta mu pove, da pellejo dva tatova obesit. Stopi bliže, da bi videl, kdo sta ta dva nesrečnika. Toda joj! V njiju spozna svoja starejša brata. Vpraša, kaj sta storila, in povedo mu, da sta zelo veliko pokradla. Smilita se mu, saj sta vendar brata. Zato vpraša, ali ju je mogoče rešiti. »O, pač,« mu reko, »kdar plača še enkrat toliko, kolikor sta vzela.« Ker je imel še od doma dovolj denarja, našteje odkupnino in gre svojo pot iz mesta.

Ko sta brata zvedela, da sta rešena smrti, bi rada vedela, kdo ju je odkupil, in vprašala sta vsakega, kje je njun rešitelj. Pokazali so jima pot, po kateri je šel iz mesta.

Gresta za njim, in ko ga zagledata, spoznata, da je njun brat in da nese zlato ptico domov. Zbala sta se, da bi doma ne povedal, kaj se je z njima zgodilo. Iz zavisti sta ga ubila in pustila mrtvega na cesti. Vzela sta konja, morsko deklico in zlato ptico in šla proti domu.

Vse se ju je veselilo, posebno pa oče – kralj. Konja so dali v hlev, toda odsihmal se je tako shudil, da ni smel

nihče k njemu, in so mu morali z vrha dajati zobanja. Tudi morska deklica je bila tako žalostna, da ni mogla besede spregovoriti. Zlata ptica je vedno nosila povešeno glavo in tudi ni dala glasu od sebe. Vsi so mislili, da je bo zdaj zdaj konec.

Tedaj pa pride medved do mrliča na poti. Odkoplje neko korenino, jo stolče na kamnu, kane sok mrtvemu v usta in mladenič oživi in ozdravi. Nato medved izgine in nič več ni bilo slišati o njem. Mladenič pa gre v strgani obleki domov. Nihče ga ni spoznal. Vpraša po svojem konju, a vse ga debelo gleda in misli, da je blazen. Pokažejo mu konja v hlevu in povedo, da ne sme nihče v njegovo bližino. On gre k njemu. Ko ga konj zagleda, začne veselo rezgetati in se mu da božati in gladiti, kot bi bil najbolj krotka žival. Vse strmi. Nato spet vpraša: »Kje je moja ptica, zlata ptica? Dajte mi jo nazaj!«

Šel je naravnost v kraljevo stanovanje, v tisto sobo, kjer je visela kletka z zlato ptico. Komaj ga ptica zagleda, začne na ves glas tako nebeško prepevati, da se je razlegalo po vsem gradu, kot bi godli sami nebeški angelci. Ko kralj sliši ptico tako prepevati, prihiti v sobo, iz druge sobe pa morska deklica, ki se ji je to čudno zazdelo. Komaj zagleda mladeniča, razpne bele ročice, skoči k njemu, ga objame, se ga oklene in pritisne na srce, kakor bi ga več ne hotela izpustiti.

Oče je bil priča vsemu temu in ni vedel, kaj naj reče. Spozna svojega sina, in ko izve, kako sta brata z njim

ravnala in kaj se je z njim godilo, se razhudi ter zapove oba starejša sinova obesiti, ker sta to tudi zaslužila. Mlajšemu pa je dal kraljestvo in naredili so veliko svatovščino, kajti oženil se je z lepo morsko deklico.

O dveh bratih in velikanih

(*Zapisal Gvidon Sajovic*)

Pred davnim časom, ko so bivali še velikani na zemlji, sta živila dva brata, ki sta morala staršem trdo delati; za plačilo pa sta dobila več udarcev kot jesti. Ko sta nekega dne cepila drva v gozdu pod velikim hrastom, sta sklenila pobegniti. Poslovila sta se in si obljudila, da se bosta čez pol leta zopet sestala pod istim hrastom.

Mlajši brat je šel po gozdu proti vzhodu in proti večeru prišel do velike votline, v kateri so prebivali velikani. Ti so bili neusmiljeni in so jedli tudi človeško meso. Velikanov tedaj ni bilo doma. Deček, ki o vsem tem ni nič vedel, je sklenil tu prenočiti in se je zato skril pod veliko posteljo. Kmalu nato so prišli velikani domov in legli k počitku. Deček od strahu ni mogel zatisniti očesa in je poslušal, kaj so govorili velikani med seboj. Prvi je rekel:

»Nedaleč od tod je mlin, v katerem je lepa deklica. Jutri hočem iti ponjo.«

Drugi je dejal, da ve za drevo, pod katerim je zakopan velik zaklad. Zraven tistega drevesa stanuje reven tesar, ki pa o zakladu nič ne ve. Jutri pojde on sam ponj. Tretji je rekel:

»Vem za grad, kjer morajo ljudje daleč nositi vodo. Takoj poleg gradu pa je kamen in na njem sedi velika žaba ter varuje studenec, ki izvira skrit pod kamnom. To žabo hočem jutri ubiti in pokazati graščaku, za kar me bo bogato obdaril.« Četrти pa je dejal:

»Hči našega kralja je hudo bolna, a ji noben zdravnik ne ve zdravila. Pomaga ji pa lahko samo jabolko z jablane, ki rase pred našo votlino. Jutri hočem nesti to jabolko v grad in kralj mi bo dal hčer za ženo.«

Nato so velikani zaspali. Tedaj je deček tiho zlezel iz votline, odtrgal jabolko in odšel. Najprej je tekel k mlinarju in mu rekел:

»Pazite, jutri zjutraj vam hoče velikan ugrabiti vašo hčer!«

Nato je šel k tesarju, mu zapovedal posekatи drevo in kopati na tistem mestu. Tesar je slušal in izkopal velik zaklad, ki ga je delil z njim. Od tesarja se je odpravil v grad, kjer je manjkalo vode. Graščaku je velel, naj zapove ubiti žabo in odvaliti kamen. Graščak ga je slušal in njegovi služabniki so našli pod kamnom velik studenec. Za plačilo ga je graščak bogato obdaril.

Nazadnje je šel mladenič v kraljevo palačo, kjer je vse žalovalo zaradi kraljičnine bolezni. Mladenič je velel

kralju, naj ga pelje k bolni hčeri, da jo ozdravi. Kralj ga je peljal v hčerino sobo, in ko je stopil tja, je mladenič podal dekletu čudodelno jabolko. Komaj je jabolko po-užila, je bila zdrava. Iz hvaležnosti mu je kralj dal hčer za ženo. Dal mu je tudi veliko imetje in grad, na katerem sta skupaj prebivala.

Vtem pa je preteklo ravno pol leta in mlajši brat je šel na dogovorjeno mesto. Tu je že našel starejšega brata, ki se mu je pa medtem slabo godilo. Pripovedoval mu je o svoji sreči in ga povabil k sebi na grad. Vendar pa starejši brat ni hotel iti z njim in je rajši šel v votlino velikanov. Upal je, da ga bo doletela enaka sreča kot brata. Legel je pod posteljo in čakal velikanov. Ti so prišli zelo nezadovoljni; povsod so namreč prišli prepozno.

»Nekdo nas je moral poslušati,« so dejali in pričeli preiskovati votlino.

Pod posteljo so našli starejšega brata, ga zvlekli izpod nje in ga – požrli.

Tako je bil starejši brat kaznovan zavoljo tega, ker ni bil zadovoljen s tem, kar mu je bil ponudil mlajši brat. Mlajši brat pa je še dolgo živel na gradu srečno in zadowljeno s kraljevo hčerjo.

O mladeniču, ki bi rad strah poznal

(*Zapisal J. P. Planinski*)

Mati je imela sina, ki ni poznal strahu. Ker je tolikokrat slišal o njem, vpraša nekega dne mater: »Mati, povejte mi vendar, kaj je to – strah?«

Mati mu pravi: »Veš, ljubi sinko, strah je tak a stvar, ki je na sredi votla, okoli kraja je pa nič ni.«

»Ej, mati,« odgovori sin, »nekaj pa mora vendarle biti strah, ko toliko govore o njem; spoznati ga moram, čeprav grem do konca sveta!«

In res se nekega dne poslovi od matere in odide po svetu, da bi spoznal strah.

V neki vasi se ponudi za hlapca, rekoč: »Jaz ostanem pri vas za hlapca zastonj, če mi pokažete strah; rad bi ga spoznal, ker mi toliko govore o njem.«

Gospodar ga je pripravljen vzeti v službo, rekoč: »No, pa ostani pri meni; jaz ti že pokažem strah.«

Nekaj dni prej so v tisti vasi obesili razbojnika; visel je že dalj časa na vešalah.

Ko se nekega večera vračata gospodar in hlapc iz gozda domov, gresta mimo vešal in gospodar skrivaj spusti sekiro na tla. Že sta skoraj doma, ko veli gospodar hlapcu: »Na poti sem izgubil sekiro, pojdi ponjo!«

Hlapec gre po isti poti, kjer sta šla, ko pride do vešal, se oglasi obešenec: »Oh, kako sem žejen!«

Hlapec pogleda kvišku in pravi: »Če si žejen, pa pij!« To reče in s klobukom zajame vode v bližnji luži in mu ponudi, rekoč: »Na, pij!«

Ko hlapec odhaja, se spet oglasi obešenec: »Joj, kako sem žejen!«

»I, boš pa spet pil,« reče hlapec in mu ponudi vode. »Zdaj mislim, da si se že napis,« še pravi in hoče dalje, a tretjič se oglasi oni na vešalah: »Joj, kako sem žejen!«

»Če si res tako žejen,« pravi hlapec, spleza na vešala in obešenca odreže. Potem ga nese k luži in mu potisne glavo vanjo, rekoč: »Pa vso posrebaj, če hočeš!« Ko potem najde sekiro, se vrne.

Doma pripoveduje gospodarju, kako je dajal piti obešencu, ki ga je prosil vode. »Mislil je, da ga bom vso noč napajal, no, in veste, kaj sem storil? Odrezal sem ga z vešal in postavil na glavo v lužo. Zdaj mislim, da se že napije, ali ne!«

»Ti si srčen dečko!« pravi gospodar.

»Rekli ste, da mi pokažete strah,« reče hlapec, »kdaj pa bo to, oče?«

»Pri meni ga ne boš videl,« odgovori gospodar, »in mislim, da ga ti sploh ne najdeš nikjer.« Drugega dne že gre mladenič spet iskat strah po svetu.

Slišal je, da v nekem mlinu straši, da hodi vanj vsako noč devet vragov mlet moko in kvartat. Pri tem mlinu se torej mladenič ponudi za hlapca in mlinar ga sprejme.

Zvečer, ko so šli vsi iz mlina zaradi strahov, se mladenič zapre sam vanj in pričakuje vragov. Skoraj pridejo drug za drugim v mlin. Nekateri odpro zatvornice in meljejo, drugi sedejo okoli mize in vržejo karte. Mladenič jih gleda od strani in vragi ga ne zapazijo.

Skoraj izteče eden mlinskim kamnov, ker ni več meljiva pod njim, mladenič pa zgrabi bližnjega vraga za vrat in mu potisne glavo pod kamen, da mu jo odmelje.

»Jaz vas že naučim, da boste nekoliko bolj pazili na kamne, da se ne bodo prazni vrteli! In če se mi takoj ne poberete od tu, zmeljem vas vse, kolikor vas je!«

Vragi se ga res zboje in zbeže, mladenič pa leže počivat in srečno prespi vso noč. Toda strahu, kakršnega je hotel poznati, le ni videl. Zato drugo jutro takoj odpove službo in gre dalje po svetu.

Na poti sliši, da v starem gradu straši. V ta grad se torej nameni in se ponudi za hlapca. Ko ga graščak sprejme, mu mladenič pove, da za plačilo ne zahteva drugega, kakor da mu pokažejo strah. »Ej, pri nas,« pravi graščak, »ga boš še preveč užil, če ostaneš!«

Bil je to star grad, o katerem so vedeli pripovedovati ljudje silno mnogo. Zvečer, ko odidejo vsi iz gradu, ostane mladenič sam v njem, da bi videl strah.

Proti polnoči je lačen, gre v kuhinjo, zakuri in pristavi k ognju lonec kaše. Ko bije ura polnoč, sliši nad sabo glas: »Oj, padel bom!« Mladenič pogleda kvišku, in ko ničesar ne opazi, pravi: »Ej, le padi, samo glej, da ne v moj lonec!« Komaj to izgovori, že pade velika noga na tla. Mladenič se zato mnogo ne meni, temveč kuha dalje svojo kašo. Spet se začuje glas: »Joj, padel bom!« »Le padi,« odgovori mladenič, »jaz ti ne branim, samo v mojo kašo ne!« In druga noga pade na tla. Tretjič se zasliši glas: »Joj, padel bom!« »Le padi, kakor ti drago!« odgovori mladenič, in že leži roka na tleh. Četrtič se začuje: »Joj, padel bom!« »Le padi!« reče pogumno mladenič in druga roka s trupom vred pade na tla. Mladenič je kuhanega kašo že odstavil od ognja, ko spet zasliši glas: »Joj, padel bom!« »Ne jezi me! Kar padi,« odgovori nevoljno mladenič, »sicer ti grem pomagat, da laže padeš!« Zdaj pade velikanska glava z ropotom na tla. V tem hipu se združijo vsi udje in velikan se postavi predenj na noge.

»Kdo pa si ti?« vpraša mladenič. Ko pa ne dobi odgovora, dene svojo kašo lepo v skledo in jo nese v sobo. Velikan stopa za njim.

Mladenič sede za mizo in jé. Velikan, ki doslej ni dal glasu od sebe, se zdaj oglasi, rekoč: »Daj mi nekoliko kaše!«

»Tam je kuhinja in lonec, pa si jo skuhaj, kakor sem si jo moral jaz, če hočeš jesti. Sicer se poberi, da me ne ujeziš!«

Toda velikan se ne gane, niti ne zine besedice. Ko mladenič kašo pojé in vidi, da velikan še vedno stoji pred njim, ga pogleda srepo in reče: »Zdaj se mi pa le zgubi, da grem spat! Tu mi ne boš razsajal in rogovilil, kajti imeti hočem mir.«

Velikana te besede ujeze, pa stegne roke, da bi prijel mladeniča za vrat; tisti hip prime mladenič prižgano svečo in mu jo vtakne pod nos, da velikan takoj odstopi.

»Velik si in premalo te ni,« pravi mladenič, »toda veruj mi, da se te kaj malo bojim, če boš dolgo iskal, tudi skoraj katero iztakneš!«

Velikan ne odgovori nič, temveč se stegne na polico nad vратi in vzame ključ z nje. »Pojdi za menoj!« reče mladeniču, in le-ta stopa za njim.

»Odpri vrata!« veli velikan.

»O, le sam jih odpri!« odgovori mladenič. »Ti si jih zadnji zaprl, zato jih tudi prvi odpri!«

Velikan mora zdaj sam prijeti za kljuko in odpreti. Ko prideta do kuhinjskih vrat, spet postoji velikan in veli mladeniču, naj jih odpre.

»Priatelj, ne jezi me in jih sam odpri!« odgovori mladenič. »Ti si jih zadnji zaprl, ti jih torej tudi odpri!«

Velikan odpre vrata. Stopita v kuhinjo, kjer je prej mladenič kuhal kašo. Iz kuhinje so držale duri v klet, ki so bile pa zaklenjene.

»Sezi na polico,« veli velikan, »in vzemi ključ z nje ter odpri!«

»Jaz že ne!« reče mladenič. »Kdor jih je zaklenil, naj jih tudi odpre!«

Spet mora velikan sam odpreti. Zdaj prideta v prostorno klet, kjer zagleda mladenič tri velike kadi; v prvi so bili cekini, v drugi srebrni denarji, v tretji bakreni novci. Velikan se obrne k mladeniču in mu reče: »Vidiš, ko bi me ti slušal in kje odprl vrata, bi te raztrgal na drobne kosce. Poslušaj in povem ti, kdo sem! Nekdaj sem bil gospodar tega gradu, in čeprav sem bil neizmerno bogat, sem kljub temu neusmiljeno tlačil in zatiral svoje podložnike. Toda ne samo, da sem kmete grozovito zatiral, celo varal sem jih. Zato se pokorim malone že sto let. Denar, ki ga vidiš v teh kadeh, sem si pridobil po krivici. S tem, da me nisi slušal, ko sem ti velel odpreti vrata, si me rešil strašne pokore. Z denarjem stori, kakor ti rečem: Tretjino obdrži sam, tretjino razdeli siromakom, tretjino pa izroči sedanjemu lastniku tega gradu!« Ko to izgovori, velikan izgine.

Vtem se je že zdanilo. Mladenič vzame denar in stori z njim, kakor mu je naročil duh.

Ker le ni videl strahu, kakršnega je hotel poznati, odide iz gradu in se napoti domov. Med potom se užeja, zato gre k studencu pit. Ko piye, skoči žaba v vodo in on se je tako prestrašil, da ga kar kurja polt oblije.

»Ej,« pravi sam sebi, »zdaj pa vidim, da res ni strahu, da je na sredi votel, okoli ga pa nič ni.«

Jug in pastorek

(*Zapisal J. Majciger*)

Bil je nekdaj fantič, ki je imel hudo mačeho. Nekega dne mu reče, naj gre z njo brat gobe. Deček vzame košaro in gre z mačeho v gozd. Mačeha ga pelje daleč v gozd do jame in mu reče, naj vrže kamen vanjo, da bo slišal, kako je globoka. On stori, kakor mu je bilo ukazano, in da bi bolje slišal, kako kamen bobni, se nagne nad globino, a mačeha ga sune za kamnom ter odide grohotaje domov. Doma pove očetu, da ga je silen medved raztrgal, ona sama pa da mu je komaj utekla.

Deček je medtem padal in padal tri dni in tri noči, a do dna še ni prišel. Slednjič pade na mehko blazino. Precej dolgo leži kakor mrtev, končno se zave in začuden gleda okoli sebe. Bil je na drugem svetu. Blazina, na katero je bil padel, je ležala na sredi mesta. Lepe in široke ulice so se razprostirale na vse strani. Hiše ni videl nobene, samo prekrasne palače je gledalo njegovo začudeno oko. Največja in najlepša pa je bila tista, pred katero

je padel. Velika črna zastava je visela s strehe in noben vetrič je ni vihral. Povsod je kraljevala mrtvaška tihota: vse ulice so bile prazne, nobena ptičica ni žvrgolela v zraku. Deček se radoveden približa palači, s katere je visela zastava. Velika vrata najde na stežaj odprta in boječe vstopi. Zdaj zagleda tikoma za durmi velikega moža v čudni opravi, ki je, na palico naslonjen, nepremično zrl predse. Deček se prestraši in že misli pobegniti; ker pa se vratar ne gane, se mu počasi približa in ga prime za roko. A kako ostrmi, ko zapazi, da je mož okamnel.

Nato stopa dalje. Po širokih stopnicah dospe v veliko dvorano, ki je bila polna raznih služabnikov in služabnic. Pa tudi ti so bili okamneli kakor vratar. Iz te dvorane pride v drugo. V tej najde razno gospodo; gospe so sedele v širokih naslanjačih, gospodje so stali v skupinah, kot bi se o čem važnem pomenkovali, a tudi v tej dvorani ni bilo nič živega. Slednjič pride deček v prekrasno sobano, v kateri se je vse bleščalo od samega zlata, srebra in žlahtnega kamenja. Sredi dvorane je sedela na zlatem prestolu prekrasna kraljična, obdana z dvanajstimi prelepimi devicami. V snežno belih prsih kraljične je tičalo ostro bodalce. Deček se približa in ji izdere bodalce iz prsi. Zdaj kraljična globoko vzdihne in spregleda. Začudena upre svoje mile oči v dečka, ki je v kratkem času, kar je bil zapustil gornji svet, postal lep mladenič.

»Moj rešitelj!« pravi kraljična. »Kako se ti naj zahvalim, da si me rešil iz oblasti hudobnega čarownika, ki je

mene in ves moj narod spremenil v kamenje? Če te je volja, ostani tukaj in postani moj mož, kraljeval boš čez devet dežel in čez devet morij!«

Vse device, ki so tudi že oživele, mu žele srečo in čestitajo k nenadni slavi in moči. Nato ga lepa kraljična prime za roko in ga pelje k oknu. Kako velika sprememba se je medtem izvršila v mestu! Ulice so bile polne veselo se sprehajajočih ljudi in na prostoru pred kraljevo palačo se je zbrala neštevilna množica ljudstva, ki je z glasnim vzklikanjem pozdravljala svojo kraljico in svojega rešitelja. Prej črna zastava je bila zdaj bela in je veselo plapolala v zraku. Kmalu potem so obhajali veselo ženitovanje. Kralj je s svojo prekrasno ženo srečno živel na drugem svetu mnogo mnogo let.

Nekega dne se spomni kralj zgornjega sveta in polasti se ga silna želja po domačem kraju. Kraljica ga vpraša, zakaj je tako otožen. On ji odgovori: »Kaj bi ne bil otožen, ko imam na onem svetu starega očeta in bi rad vedel, kako se mu godi.«

»Če drugega ni,« odgovori kraljica, »pojdi in pripelji očeta semkaj. Vzemi tale prstan, po njem te bom spoznala, ko se vrneš.«

Kralj se odpravi na pot. Hodil je devet dni in devet noči po suhem in po morju, dokler ni prišel v svoj rojstni kraj. Tu pa je našel vse tuje; namesto male hišice, v kateri je odrastel, je stala velika, lepa hiša, a v nji so prebivali tuji ljudje, od katerih je zvedel, da je oče od

žalosti umrl, ko je zvedel, da mu je sina medved raztrgal. Zdaj se vrne kralj žalosten na drugi svet, a gorje, pozabil je pot.

Dolgo časa je blodil po gozdovih, dokler ne pride do nekega puščavnika. Vpraša ga, ali morebiti on ve za pot na drugi svet. Odgovori mu, da ne, a morebiti ve zanjo kateri njegovih služabnikov. Nato zažvižga in od vseh strani pritečejo vse štirinoge živali, toda pota na drugi svet ne ve nobena. Puščavnik mu reče, naj gre čez devet hribov in devet dolin in prišel bo k drugemu puščavniku, ki gospodari čez vse ptice. Morebiti ve on za pot na drugi svet. Kralj ga uboga, a tudi tukaj ne zve, kar bi rad. Spet mora čez devet dolin in čez devet hribov do tretjega puščavnika, ki je gospodar vetrov. Le-ta pokliče vetrove. Prišel je Sever, mrzli Zdolec, suhi Gornjek in končno prisopiha tudi Jug. Puščavnik ga vpraša, kje se je tako dolgo mudil. Jug mu odgovori, da je bil na drugem svetu, kjer se ravno kraljica moži, ker jo je njen prvi mož zapustil. Prisilili so jo njeni svetovalci, rekoč, da je kralj gotovo mrtev, sicer bi se bil vrnil. Kralj vpraša, kako daleč je na drugi svet. »Tri dni in tri noči,« odgovor Jug. »Čez tri dni bo tudi kraljičina poroka.«

Zdaj prosi kralj Juga, naj ga poneše na drugi svet. »Zakaj ne, če le gospodar dovoli,« pravi Jug. Puščavnik mu odgovori: »Pohiti, sinko, da prideš še o pravem času!« Zdaj odideta. Kralj ni videl ne slišal, tako hitro sta letela po zraku. Že so tretji dan zvonili na drugem

svetu v znamenje, da bo poroka kaj kmalu. Naenkrat se znajde kralj pred svojo palačo. Že so se vrata odprla in v krasnem sprevodu so prišli svatje iz palače. Ko zagleda kralj kraljico, poklekne prédnjo in ji pokaže svoj prstan. Komaj zagleda kraljica prstan, spozna svojega moža in veselja ni bilo ne konca ne kraja. Novega kralja so takoj spodili. Kralj rešitelj je potem še mnogo let kraljeval v srečo in zadovoljnost svojega ljudstva.

Kačja dolina

(*Zapisal Fran S. Finžgar*)

Na rodovitni ravnini pod gorami je stala vas. V tej vasi je najtrdnejši gospodar imel tri sinove. Ker mu jih je žena povila tri leta zapored in vsakega o Trijacih, so jih krstili: prvega za Pankráca, drugega za Serváca, tretjega za Bonifáca.

Dečki so rasli kakor konoplje in kar naglo so bili pod vrhom. Pankrac je bil ves mrtev na polje in konje. Bonifac je vrdeval ovce in stregel kravam. Srednji, Servac, je pa tiščal od doma v svet. Ker le ni odnehal, mu je oče odštel pošteno doto. Servac si je navezal culo in se poslovil. Od nikoder ga ni bilo več na spregled.

Ko je gospodarju potrkala smrt na vrata, je izročil Pankracu hišo in zemljo, Bonifacu pa je velel zapisati kot, živež, obleko in vsako prvo nedeljo v mesecu tolar priboljška. Prepričan je bil, da Bonifac ne bo nikoli silil od hiše. Ko je oče vse lepo uredil, je umrl in zagospodaril je Pankrac.

Kar prepriden gospodar je bil. Prvi je vstajal, zadnji legal. Sosedje so ga pregovarjali, naj si najame hlapca, češ da se bo pretegnil z delom. Ni hotel. Poprijela se ga je ob bogatem posestvu huda skopost. Ljudje so ga obsojali: »Tak skoporitnež! Samemu Bogu bi ne privoščil palice, da bi hudiča z njo udaril.«

Bonifac pa je bil sama dobrota. Ko je dobil malico kruha, je ni nikoli sam pojedel. Prav gotovo je odkrhnih pol kosa in ga stisnil v roko lačnemu bajtarskemu dečku. In še od svoje polovice je lomil drobljance in jih dajal teletkom in jagnjičkom. Zgodilo se je celo, da je nove hlače podaril napol golemu revežu, stare si pa zakrpal z zaplatami in nič ga ni bilo sram. Brat ga je grdo gledal in ošteval. Kajkrat mu je prvo nedeljo pozabil odriniti izgovorjeni tolar. Bonifac je vse mirno potrpel. Zato je skopi Pankrac tem večkrat pozabil, kaj in kako je oče zapisal Bonifacu.

Ljudje so vse to videli in vedeli pa so govorili: »Na duši mu bodo gorele te krivice, skopuhu grdemu.«

V gorah nad tisto vasjo je bila prečudno lepa dolina. Vanjo se je prišlo skozi ozko sotesko. Na vsaki strani je štrlela kvišku visoka pečina kakor za vrata v Kačjo dolino. Tako se je reklo tej dolini. Ne krava ne ovca, niti srna si ni upala vanjo, kaj šele človek. V tej dolini je bilo toliko strupenih kač, da jim nobena živa duša ni ušla. Kdor koli se je pokazal, so ga napadle in po njem je bilo.

Samogoltnemu Pankracu, ki ni dal plesnive skorje ubožcu, se je zdelo čedalje bolj škoda kota, kruha in

tolarja za brata. Zato je pletel hudobne misli, kako bi se ga kar na lepem iznebil.

Pa mu reče nekega dne: »Bonifac, stelja poteka. Stopi, stopi v Kačjo dolino in nagrabi nekaj košev listja!«

Bonifac, ki je kakor ura ubogal brata gospodarja, si je oprtal listnati koš in šel.

Pred skalami ob vhodu v Kačjo dolino zagleda staro ženico, ki je sedela na parobku.

»Kam, Bonifaček moj?«

Bonifac obstane in se strmē čudi. Nihče drug ni bila ta ženica kakor njegova rajna babica, ki ga je pestovala, mu pesmi pela in ga učila ljubiti ljudi.

»Oj, moja babica!« veselo vzklikne Bonifac in stopi prednjo. Nič se je ni bal.

»Kam greš, Bonifaček?«

»V Kačjo dolino po listje. Pankrac mi je ukazal.«

»Postavi koš na tla in naglo skoči domov. Vzemi si iz cvetnonedeljske beganice blagoslovljeno šibo in se vrni. S šibo mahaj pred sabo: ššš – ššš – in vse kače bodo zbezale. To je skrivnost. Nikomur je ne razoden!«

Babica izgovori in pri priči izgine.

Bonifac stori, kakor mu je velela. Urno steče domov in prinese blagoslovljeno šibo. Kače beže pred njim, on pa nagrabi listja zvrhano in potlačeno mero. Ko je oprtal koš in se vračal, je bilo listje tako težko, da se je kar krivil pod bremenom.

Doma je iztresel listje v hlev in vsem kravam nastlal.

Brat Pankrac je stopil na hlevni prag in se zavzel, ker se je brat živ vrnil. Jezno ga je vprašal: »Kje si nagrabil listje?«

»Kjer si ukazal.«

»Ne verjamem.«

»Ne morem ti pomagati.«

Pankrac gospodarsko zakorači v hlev. Ko hodi med kravami – bil je v coklah, z nasekanci nakovanih – zasliši, kako ob vsakem koraku nekaj zacinglja. Priogne se in pobrska po listju. Med listjem je bilo vse polno cekinov. Gospodarju je kar zavrelo od veselja. Na srečo je Bonifac šel na korito po vode. Ko se je vrnil, ga je Pankrac še enkrat vprašal: »Povej po pravici, kje si nagrabil to listje.«

»Kamor si me poslal. Kar na prvi lepi planjavi v Kačji dolini.«

»Prav. Sedaj razveziva krave in jih ženi past. Pred nočjo ne hodi domov.«

Ko je Bonifac odgnal, je Pankrac iskal in brskal. Vsak listič je obrnil, celo po kravjakih je prezal in res nabral cekinov pol golide. Nato je vzel rovnico, šel za hišo na vrt in cekine zakopal.

Preteklo je nekaj dni. Pankrac je hodil gledat zaklad. Čim bolj ga je gledal, tem bolj ga je grizla lakomnost. Še ponoči je včasih vstal in šel bos na vrt. Nazadnje ga je zmogla. Oprtal je listnati koš in odšel, da nihče ni vedel ne kdaj ne kam. Tudi žena ne.

Ko ga ni bilo ne zvečer ne drugi dan od nikoder, je župan dvignil vso vas in ga velel iskati. Nekateri so prišli tudi do skal pred Kačjo dolino. Kar blizu vhoda so zagledali koš. Ob njem je ležal Pankrac, napihnjen in otekel kakor sod. Nad njim se je vozil v zraku jastreb plešec in se spuščal vedno niže, dokler ni planil nanj in zasadil kljun v truplo.

»Kače so ga!« so kriknili ljudje in zbežali. Ker se nihče ni upal po truplo, je brat Bonifac odšel skrivaj ponj. Mahljal je s šibico. Nobena kača mu ni storila nič žalega. Ko se je pa približal truplu, mu niso dale do njega.

Pretekel je teden po tej žalosti. Vsa vas je govorila samo o nesrečnem Pankracu in Kačji dolini.

Nekega dne, ko so sedeli vaščani pod lipo, pride v vas in stopi mednje tuj človek, popotni romar.

»Ljudje božji, zakaj ste žalostni?«

Povedo mu vse natančno. Romar posluša in nato se jim razodene:

»Romar sem, ki prihajam iz Devete dežele, od devetih božjih poti, kjer hranijo svete moči. Naučili so me sveti starčki, da zagovorim vsak prisad in pik, da vse kače preženem.«

Vaščani so ga z odprtimi usti poslušali.

»Če ni v Kačji dolini ta bele kače, ki ima demantno krono na glavi, vam vse kače požgem.«

Možje so hvaležno z glavami pritrjevali, ženske so sklepale roke in prosile.

»Torej za belo kačo gre. Ali ste jo kdaj videli?«

»Nikoli!« so odgovorili kakor iz enega grla.

»Ni mi dovolj vaš odgovor. Tri dni ostanem pri vas. Vsi poizvedujte, vsi izprašujte stare ljudi, pastirje in drvarje: Kdo je videl belo kačo z demantno krono na glavi?«

Tri dni so romarju stregli, tri dni so pozvedovali in izpraševali.

Tretji dan so povedali romarju: »Kakor daleč najstarejši pomnijo, nikoli nihče ni videl bele kače, ne o njej količkaj slišal.«

Romar je zaukazal:

»Pripravimo se! Nanosite pred Kačjo dolino tri velikanske grmade. Drugo za drugo. Jaz splezam na hrast, ki stoji za tretjo grmado. Ko dam znamenje, zažgite vse tri grmade hkrati, vsako na vseh štirih voglih obenem.«

Vsa vas je drla s sekirami proti Kačji dolini. Naklestili so vej in dračja, nacepili polen in nasekali trsak ter vse naložili v tri grmade, kakor hiša visoke.

Prišel je romar in pohvalil:

»Dobro ste naredili. Zažgite grmade in se umaknite na levo in desno.«

Ljudje so zažgali in se razpostavili po bregovih, romar je splezal na hrast, edino Bonifac je obstal blizu drevesa.

Romar na hrastu je zabrlizgal na čarovno piščalko. Tako je zažvižgalo, da so si ljudje ušesa mašili. Zabrlizgal je drugič in še tretjič.

Tedaj se je pocedil skoz sotesko dveh skal cel curek besnih kač. Kar prst je letela kvišku. Ljudje so bledeli od groze. Kače pa naravnost v ogenj prve grmade. Vse so ostale v njej.

Romar zabrlizga vnovič, še vse huje kakor prvič.

Nov curek besnih kač se privali. Planejo v prvo grmando. Ogenj se jih ne prime. Divje drve v drugo grmado. V tej se začno zvijati in kmalu obnemorejo.

Romar zabrlizga tretjič.

Tretji val večjih, pisanih kač prihrumi. Prvo grmado kar preplanejo, v drugi se komaj za hip pomude, v tretji pa se začno krotovičiti, da iskre lete na vse plati. Pa kmalu omagajo in utonejo v plamenih.

Ljudje si oddahnejo: Rešeni smo!

Takrat zabrlizga – pa ne romar – in tako strašno, da ljudje zavrešče in se opotečejo po tleh.

Med pečinama, ki stražita Kačjo dolino, se prikaže – bela kača! Debela in dolga je ko žrd. Na glavi se ji bliska demantna krona. Ozre se po grmadah, ozre se na hrast. Tedaj plane v prvo grmado, jo z repom razmeče in puhne v drugo.

S hrasta pa obupano zavpije romar:

»Ta bela! Molite zame!«

Ljudje so popadali na kolena, jokali, molili in klicali vse svetnike na pomoč.

Bela kača se v drugi grmadi niti trenutek ne ustavi. Z repom zamahne sem, zamahne tja, goreča polena lete ko pleve v vetru. In že je naskočila tretjo grmado. Zapraši se naravnost v sredo in si prebije široko pot skozi ogenj.

Romar na hrastu še enkrat obupno zakriči: »Konec!« Nato milo zaječi in prosi: »Molite zame! Molite!«

Bela kača se ovije krog hrasta in se dviga od veje do veje. Že je pri romarju. Megla strupene sape zaprši vanj. Revež omahne, kača ga trešči v sredo tretje grmade.

Bonifaca ni bilo med ljudmi. Prav blizu hrasta je stal. V roki je držal cvetnonedeljsko šibico in kar nič ga ni bilo groza. Trdno je veroval, kar mu je naročila blaga babica. Ko se bela kača počasi odmota s hrasta, obstoji in gleda Bonifaca. Mirno in kar prijazno se mu približa in – čudo – izpregovori kakor človek:

»Jutri pridi v Kačjo dolino. S seboj vzemi tri šibe. Ko me zagledaš, me začni pretepati s prvo šibo, dokler je ne razbiješ in ne zlomiš na meni. Nato vzemi drugo in še tretjo ter udrihaj, da bodo vse tri na kosce. Pridi in nič se ne boj. Dobro delo boš storil meni in sebi in vsej vasi. Pridi!«

Bela kača je odvršala s hrupom nazaj v Kačjo dolino.

Drugo jutro je Bonifac navsezgodaj vstal, si izbral iz butare tri krepke šibe in jih skril za skednjem. Nato je

opravil živino, jo lepo napojil, potem pa je tiho izginil, vzel šibe in šel.

Blizu pečin ga je čakala bela kača. Ležala je zvita na travi, iz srede svitka je gledala ponosna krona. V jutranjem soncu se je bleščala demantna krona. Bonifac stopi pogumno do kače in zamahne s šibo. Kača se odvije, visoko dvigne glavo in divje sika proti Bonifacu. Ta pa bije in udriha na vso moč, dokler mu ne ostane le konček prve šibe v roki. Tedaj poprime drugo šibo in bije, bije, da se mu je pot pocedil izpod klobuka. Takrat se pa pokažejo krog kače divji psi in volkovi. Z odprtimi žreli lajajo vanj, ženejo strašno tulbo in zavijajo, da jim krvavo rdeči jeziki mahajo iz gobcev. Bonifac bije in bije, dokler mu ne ostane le še konček druge šibe v roki. Hitro poprime tretjo šibo. Volkovi in psi utihnejo in izginejo. Bonifac si oddahne. Šiba v roki se mu povesi. Od tepeža in groze je bil kar trd. Tedaj ga bela kača tako milo in proseče pogleda, da pozabi trud in strah. Tretja šiba zašvigne po kači. Koj po prvem udarcu prilete po zraku strahotne pošasti kakor zmaji. Po tri in še po več glav ima vsaka. Iz odprtih žrel jim srši ogenj, vse hkrati rjovejo, da se zemlja stresa. Bonifac se stežka obdrži na nogah. Vendarle bije in bije v neznanski grozi, dokler se tretja šiba ne razleti na kosce. V tistem trenutku ga objame črna tema. Bonifac je mogel pomisliti le toliko, da umira. Omahnil je na zemljo, kakor bi ga bil kdo posekal.

Ko čez čas odpre oči, je visoko nad Kačjo dolino sijalo sonce. Predrami se in se zave, da ni umrl. Počasi vstaja in se ozira naokrog. Še sedaj ne more dognati, ali je bila resnica ali so bile sanje.

Takrat stopi predenj neskončno lepa deklica in se mu smehlja.

»Zahvaljen, Bonifac, rešil si me! Bila sem ukleta v kraljico kač. Kačja dolina je tvoja. Ná demantno krono, jaz pa grem v večnost k staršem, bratom in sestram. Zahvaljen še enkrat in bodi srečen!«

Zginila je kakor bela meglica. Bonifac pa je držal v roki demantno krono.

Doma se je Bonifac poprijel vsega gospodarstva in se oženil z bratovo vdovo. Vaščani so ga tako spoštovali, da so si ga izvolili za župana. Kačje doline pa zase ni maral. Razdelil jo je med bajtarje in kočarje, da je imel vsak svoj lep kos gozda in pašnika. O njem še danes ve hvalo pesem in pravljica, čeprav njega davno davno ni več.

Deklica in pasjeglavci

(*Zapisal Josip Jurčič*)

Tačas, ko so bili še pasjeglavci po teh krajih, je plela neki dan lepa deklica sama na njivi. Kar zagleda, da jih gre veliko krdelo mimo. Ker je vedela, da so hudi in zavoljo svojih pasjih in kosmatih glav strašni, je zbežala s polja. Pasjeglavci vidijo, da je mlada, in pravijo: »Dajmo jo ujeti!« Brž se vse krdelo spusti za njo v dir. Deklica je vedela, da ne uide urnim petam, zato spleza na gosto smreko in se skrije med vejami. Pasjeglavci pa imajo pasjo glavo in oči obrnjene v tla, zato ne morejo pogledati navzgor. Tako niso mogli videti, na kateri smreki čepi skrita deklica. Bodli so torej s svojimi dolgimi sulicami ob deblih od smreke do smreke tako dolgo, da je po skorji nekega drevesa pritekla rdeča kri. Obstopili so tisto smreko in jo izruvali; tako jim je prišla deklica v pest.

Zaprli so jo potlej v visok grad, ki ni imel nič vrat. Tam notri ni videla žive duše in le včasih pasjeglavce, ki

so na noč zahajali domov, podnevi pa zaklenili njo in eno mačko; samo lino so ji odprto pustili, da je sonce sijalo skoznjo. Tam notri je venomer jokala in boga prosila, da bi še kdaj prišla k očetu domov. Večkrat je mislila skozi odprto lino zlesti na streho in s strehe skočiti na tla. Pa vselej, ko nogo vzdigne, skoči mačka na lino in začne tako jezno renčati in brusiti kremlje, da je bilo deklico strah. Nekoč posebno močno joka in boga prosi. Kar zagleda starega dedca pred seboj.

»Kaj ti je, mlada?« jo nagovori dedec.

»K očetu bi šla rada,« pravi deklica.

»Kako boš šla, ali ne veš, da pasjeglavski grad nima vrat?« reče dedec.

»Vem, ali jaz bi šla skozi lino, pa me ta mačja žival ne pusti,« pravi ona.

»Zato te ne pusti, ker ima mačka v repu devet peklenских vragov, ki so vsi s pasjeglavci zmenjeni. Daj mački kos mesa, in kadar ga bo pobirala, odreži ji rep, vrzi ga čez glavo devet komolcev daleč skozi lino in nič več ti ne bo branila.«

Tako je mož dejal in je izginil, da deklica ni vedela ne kdaj ne kam. Storila je po njegovem svetu: dala je mački mesa, ji v hipu odrezala rep, ga vrgla devet komolcev daleč čez glavo in huda žival se je tiho potuhnila v kot. Deklica spleza precej v mraku skozi lino na streho, in ko ni vedela ne kam ne kod doli po zidu, vidi kosorepo mačko počasi in klavrno lesti po vrhu slemena na drugi

konec poslopja. Leze za njo in pride do drevesa, ki se je z vršičkom dotikalo strehe, in videč mačko po drevesu priti do tal, pleza še ona in srečno uteče.

Noč se je bila storila; pasjeglavci pridejo domov in zagledajo kosorepo krvavo mačko. Brž uganejo, kaj je to, in dvanajst jih poišče sled in teče za ubežno deklico. Medtem je bila ona pritekla že blizu do očetovega doma. Oče njen je imel kovačnico, pri vodi zidano. Tisto noč ga ni bilo doma, ker je bil šel iskat izgubljeno hčer. Zato povodno kolo, ki je sicer kovaški meh gonilo, ni klopotalo, ampak je bilo vse tiho. Vrata so bila zaprta, okno z železno mrežo prepredeno, zato ni mogla noter. Dolgo je klicala ter klicala, pa očeta ni bilo, in že je mislila pred kovačnico na klopi zaspasti. Kar ji na misel pride: Morda bi me zasledili pasjeglavci in še huje bi mi bilo. Zato premišlja, kako bi prišla noter. Nazadnje ji v glavo pride, da lahko povodno kolo sname in pride pri luknji v kovačnico. In res tako stori. Komaj si notri oddahne in luč naredi, kar zasliši zunaj govoriti pasjeglavce. Po sledu so bili za njo prišli. Brž podpre vrata še bolj z železom, zasloni okno, v roke pa vzame široko sekiro, ki jo je bil oče ravno prejšnji dan nasadil, in pristopi k luknji, skozi katero je bila sama noter prišla. Kmalu izvohajo pasjeglavci to luknjo in eden prikaže pasjo glavo v kovačnico. Deklica mahne in mu jo odbije. Potem ga potegne popolnoma noter. Drugi so menili, da je sam zlezel, in pokazal se je še eden in spet eden skozi luknjo, pa je vsakemu takó primerila kakor prvemu.

Ko je drugo jutro oče kovač prišel žalosten domov, je našel hčer in na klopi v kovačnici dvanajst pasjeglavcev, ki jih je hči pobila.

O treh bratih in o treh hčerah

(*Zapisal J. Tušek*)

Bil je oče, ki je imel tri sinove. Kakor vsakemu, je prišla tudi njemu zadnja ura. Poklical je svoje tri sinove k postelji in jim rekel: »Premoženja vam ne morem zapustiti, ker ga nimam. Pojdite po svetu službe iskat, boste že kaj našli. Zdi se mi, da boste srečni.«

Oče umrje in sinovi so šli po svetu službe iskat. Pridejo do belega gradu in tu so hoteli vprašati, ali bi ne bilo zanje kaj službe. Ko stopijo v hišo, vidijo grofa, ki je sedel za mizo, zelo zelo žalosten. Vprašajo ga, kaj mu teži srce. Smilil se jim je in radi bi mu pomagali. Pa jim pravi grof:

»Kaj bi vam pravil o svoji veliki nesreči, saj mi ne morete pomagati!« Dolgo so ga nagovarjali, naj se jim razodene, in dolgo se ni dal sprositi. Končno vendar pravi:

»Naj bo! Pomagati mi sicer ne morete, a človeku je laže, če komu more potožiti. Poslušajte torej: Imel sem

tri hčere, pa mi je vse tri pobrala divja žena. Na vrtu imam tudi jablano, ki vsak dan rodi zlato jabolko. Pa nobenega še nisem odtrgal. Vselej, kadar koli ga hočem odtrgati, pride iz tal neka žena, ki me prehititi in odnese jabolko v zemljo. Kako bi tedaj ne bil žalosten!«

Bratje pravijo: »Hčera res ne vemo kako rešiti, poskusiti pa hočemo svojo srečo zoper ženo in ni vrag, da bi je ne prehiteli!«

Takoj drugi dan je poskusil najstarejši brat. Komaj je bilo jabolko zrelo, že ga je imela žena v roki. Ko se je spet daniло, je že stal srednji brat na vrtu. Ko je bilo zlato jabolko zrelo, skoči in ga hoče odtrgati, pa kakor bi trenil, se zemlja odpre, iz jame skoči žena in ga prehititi, da sam ni vedel kdaj in kako.

Naslednji dan čaka najmlajši brat na vrtu. Jabolko je zrelo – on in žena, ki se je pri tej priči prikazala iz tal, skočita in se oba isti hip stegneta po njem. Toda žena je bila malo prekratka in jo je prehitel. Žena pa se spusti spet v zemljo, toda zdaj se zemlja ni več zagrnila za njo, temveč je ostala globoka jama. Zato so bratje sklenili, da hočejo enega izmed njih spustiti po vrvi v jamo, da vsaj vidi, kaj je tam. Najstarejši brat je bil takoj pri volji. Prinesli so vrv, nanjo privezali kamen in nanj se je usedel brat, ki so mu dali vrvico v roko. To vrvico so privezali za zvonček, ki so ga obesili vrh jame. Če bi se mu utegnilo hudo goditi, ali če bi spet rad prišel na zemljo, tedaj bo lahko pozvonil.

Spustili so ga v jamo in prišel je na drugi svet. Skoči s kamna in hodi okrog. Kar zagleda žensko in po kratkem pogovoru spozna, da je najstarejša grofova hči. Pelje jo k vrvi, posadi na kamen, potegne za vrvico – in potegnili so jo na beli dan. Ko so vrv spet spustili v jamo, so še njega spravili na zemljo.

Zdaj sede srednji brat na kamen in spustili so še njega v jamo. Ko stopi na trdna tla, gre tudi on malo naokrog in zagleda srednjo grofovovo hčer, ki jo tudi spravi na zemljo tako, kakor njegov brat prvo njeni sestro. Tudi njega so nato potegnili iz jame.

Naposled gre v jamo še najmlajši brat. Ko pride na spodnji svet, se čudi, da je tu spodaj vse drugače kakor zgoraj. Gre tedaj malo ogledovat. Končno naleti na deklico in se prične z njo pogovarjati. Med drugim mu pripoveduje tudi, da je njen oče na lepšem svetu mogočen gospod, da jo je ugrabila neka grda ženska, ki je že prej pripravila njenega očeta ob starejši dve njeni sestri. Mladenič ji pove, da sta njeni dve sestri že rešeni, in jo pelje k vrvi. Tudi njo so potegnili na beli dan. Preden pa sta se ločila, mu je deklica dala v spomin bel robček, v katerem je bilo z rdečimi nitmi všito njeni ime.

Ko so vrv spet spustili v jamo, da bi spravili še njega ven, in ko je hotel ravno sesti na privezan kamen, se kamen odveže in pade na tla tako trdo, da je zemljo predrl. Spet se je naredila globoka luknja. Mladenič je potegnil za vrv, da so jo spustili še niže. Poprijel se je in se spustil v novo jamo.

Čez dolgo časa pride spet na drugi svet in najde tam v svoje začudenje tisto ženo, ki ji je bil vzel zlato jabolko na grofovem vrtu. Ona mu je povedala, da je začarana in da mora ljudem kolikor mogoče veliko škodovati. Pove mu pa tudi, da jo lahko reši, če le hoče.

Mladenič jo povpraša, kaj mu je treba narediti.

Žena mu začne pripovedovati:

»Tukaj vidiš jezero, ki je tako široko, da ne moreš videti čez, ko bi še tako napenjal oči. Tu ti dam golobčka in tri grahova zrna. Golobček te poneše čez jezero. Sedi nanj in v žep daj tri zrna. Ko te bo že težko nosil, vrzi eno zrno v vodo in pri priči bo zrastel hribček, na katrem se bosta lahko odpočila.

Ko te bo prinesel na drugi breg, boš tam zagledal cerkvico. Stopi vanjo, in ko prideš ven, bom že stala pred cerkvijo in blagor tebi in meni – rešena bom.«

Mladenič je sedel na golobčka, dal tri grahova zrna v žep in golobček je letel z njim čez jezero. Daleč ga je prinesel in se zelo upehal. Mladenič vrže v vodo prvo zrno, zrastel je hribček in odpočila sta se. Spet sta letela dalje in golobček se je spet utrudil pod težo, ki jo je nosil. Drugo zrno je padlo v vodo in spet je zrastel zelen hribček in golobček si je oddahnil. Zletel je v tretje in ga nesel dalje. Nesel ga je daleč daleč in se utrudil. Mladeniča je začelo skrbeti. Eno samo zrno je še imel, pa kraja ni videti nikjer, kaj bo!

Golobček je pešal in moral je vreči tretje zrno v vodo. Spet je pomagal zelen hribček. Ko sta se odpočila, si ga

je golobček spet oprtal in letel z njim dalje, kar vedno dalje. Golobček je že tako težko nosil, da se je s perutnicami že zadeval ob vodo, da je bil mladenič ves moker. Kaj bo, brega le še ni videti! Ravno ko je golobček že onemogel in padel v vodo, začuti, oj, sreča, trdno zemljo pod nogami. Zlezla sta na suho, čeprav z veliko težavo. Zdaj zagleda mladenič pred seboj tudi cerkvico, ki mu jo je prej zakrivala gosta meglja.

Mladenič vesel stopi v cerkev. Ko se vrne, ga žena že čaka in mu iz hvaležnosti podari tri zlate krone.

Nato je ženska izginila, mladenič pa je šel naprej. Ko tako hodi in hodi, se mu dozdeva svet vedno lepši in lepši. Nekega večera pride tudi do velikega gradu. Gre vanj in prosi ljudi, da bi ga prenočili.

Odgovorili so mu, da nimajo prostora, ker bodo zjutraj obhajali ženitovanje starejših dveh grofovih hčera. Zato se je že zbral toliko gostov, da ne vedo, kje in kako jih bodo spravili čez noč. Rekli so mu tudi: »Ne vemo pa tudi ne, od kod ste in kaj ste. Kaj je vaše opravilo in kaj vas je pripeljalo v ta kraj?« Mladenič ni vedel, kaj bi odgovoril. Pride mu na misel in pravi: »Zlatar sem, stare krone popravljam, pa tudi nove narejam, če mi kdo veli.«

»Če pa je tako, bi nam bili lahko v pomoč. Zlatar še ni prinesel kron nevestama. Če obljudbite, da naredite dve kroni do jutri, ko bo čas k poroki, lahko ostanete.«

»Kaj bi jih ne in kako bi jih ne! In še druge priprave ne bom potreboval, kakor kladivo in dva bokala

lešnikov. Samo to vam povem, da morate iti vsi spat, ker svoje umetnije nočem izdati.«

Prav! Vsi so šli spat in on je tolkel lešnike vso noč. Ko so zjutraj vstali, jim pokaže dve kroni od tistih treh, ki mu jih je bila dala tista žena pred cerkvijo. Vse ga je občudovalo in celo povabili so ga, naj po poroki sede k njim za mizo.

Rajali so, da je bilo kaj! Z najmlajšo hčerko je tudi plesal – in veliko plesal. Vroče mu je bilo in obriše si pot s čela. Hči vidi na robčku svoje ime in ga spozna za svojega rešitelja. Tudi on je šele zdaj spoznal svoja brata, njih neveste in beli grad. Kmalu je spoznal tudi najmlajšo hčer za svojo nevesto. Še tisti dan je bilo tudi njuno ženitovanje; četudi ni bilo prepozno, niso šli k poroki, šli so pač šele drugi dan. So bili svatje vsaj en dan več skupaj.

Dolgo in dolgo je živelo vseh šest srečno skupaj na belem gradu – in še zdaj žive, če niso že pomrli.

Zlatolaska

K nekemu grofu pride stara žena in mu ponuja čudno ribo za tri zlate. Ker jo grof vpraša, zakaj je majhna riba tako draga, odvrne starka:

»Zato, ker tisti, ki to ribo jé, razume vse, kar živali med seboj golče.«

Gospod kupi ribo, hkrati pa zabiča svojemu kuharju, da niti oblizniti ne sme ribjega mesa, sicer izgubi glavo.

Kuhar speče ribo in si jo odreže majhen košček. V hipu razume vse muhe v kuhinji, ki mu brenče:

»Nam tudi košček mesa, ne bo ti na kvar, drugače te zatožimo!«

Tudi tem prepusti majhen košček, ostalo pa nese gospodu.

Popoldne pa mora jezditi kuhar z graščakom na lov. Med potom pa vpraša kuharjev konj grofovega, zakaj tudi on ne nese svojega jezdeca – grofa tako gizdavo kakor on kuharja. Grofov konj pa odgovori, da zato ne, ker je že zelo star in bo prej ko slej poginil. Mladi kuhar se spozabi, pa se sam s seboj zadovoljen ponosno zasmeji,

grof pa razkačen spozna, da je tudi kuhanj jedel ribo. V jezi ga obsodi na smrt, pripravljen pa mu je odpustiti kazen, če mu pripelje Zlatolasko za ženo.

Kuhanj žalostno premišljuje, kje neki more Zlatolaska živeti, ker še nikdar nič ni slišal o nji. Vtem pa priletita dve ptičici na drevo in ena pripoveduje vsa vesela, da je prinesla z otoka na sredi morja en Zlatolaskin las za svoje gnezdece.

V hipu zasede kuhanj svojega konja in se poslovi. Pri bližnjem gozdu naleti na dva vrana, ki sta od lakote kričala. Kuhanj hitro razseka svojega konja in jima ga prepusti, sam pa gre peš dalje. Vrana mu obljudbita svojo pomoč; kadar bo v sili, naj se ju spomni.

Gre dalje in najde sredi gozda goreče mravljišče. Vse mravlje kriče in hitijo ven, on pa zajame s klobukom v potoku vode in pogasi ogenj. Mravlje se mu zahvalijo in rečejo, da mu bodo pomagale, kadar bo le hotel.

Ko je prišel do morja, sta ravnokar ujela dva ribiča zlato ribico in se prepirala zanjo. Kuhanj pa ribico kupi od njiju in jo spusti nazaj v morje. Tudi ona mu obljudbi svojo pomoč.

Kuhanj se prepelje na otok in zasnubi Zlatolasko za ženo svojemu gospodu. Oče – grof pa ga jezno zavrne:

»Če mi prineseš žive in mrtve vode, dobiš Zlatolasko, drugače pa izgubiš glavo!«

Kuhanj se spomni na oba vrana, ki tudi naglo priletita in mu pokažeta pot do studencev.

V drugo reče grof:

»Zlatolaska je imela ogrlico iz biserov in dragih kamnov. Nekje na sprehodu pa se ji je ogrlica razsula. Vse bisere in kamne zopet poišči – sicer izgubiš glavo!«

Kuhar odide, pa se domisli mravelj, ki mu tudi na mah prineso vse bisere in kamne.

V tretje mu zapove grof:

»Moja hči Zlatolaska je imela zlat prstan, pa ga je izgubila, ko se je kopala v morju. Tega moraš poiskati, drugače ne vidiš živ svojega gospoda!«

Prestrašen odide kuhar k morju in misli na zlato ribico. Čez nekaj časa priplava in ga vpraša, kaj bi rad. Kuhar ji pove. Ribica pa pravi, da ima tisti prstan največja riba pod plavutjo, zato ga je zelo težko dobiti. Nato ribica odplava. Kuhar čaka in čaka, nazadnje pa priplava ribica in mu položi prstan na pesek pred noge.

Prav nerad bi se ločil Zlatolaskin oče od svoje hčerke. Zato odvede nevoljen kuharja v drugo sobo, kjer je stalo dvanajst deklet z zakritimi obrazi.

»Zdaj ugani, katera je Zlatolaska, moje dete, če ne – izgubiš življenje!«

Kuhar se hudo prestraši teh besed, muha pa sede na Zlatolasko in mu brenči:

»Tale je, prav ta in nobena druga!«

Zdaj pusti grof svojo zlatolaso hčer s kuharjem, ki nese svojemu strogemu gospodu dve posodici: v eni mrtvo in v drugi živo vodo.

Grof pa o živi in mrtvi vodi nikakor ne verjame in jima ne zaupa, zato da kuharju odsekati glavo. Zlatolaska ga poškropi najprej z mrtvo vodo in glava se zopet prime telesa, živa voda pa oživi kuharja popolnoma in ta se sedaj prebudi še mnogo lepši in močnejši.

Grof nato zapove svojim vojakom, naj tudi njega samega razsekajo na drobne kosce, potem pa poškropijo z živo vodo. Storili so tako in poškropili razsekane ude. Kar živi udi oživé, a le za malo časa, skupaj se niso sprigli. Kuhar pride tja in pove, da bi morali rabiti najprej mrtvo vodo – sedaj pa je že vse prepozno.

Mladi kuhar pa je vzel Zlatolasko za ženo in podedoval vse imetje svojega mrtvega gospoda.

Pastirček in čarovnikova hči

(*Zapisal Tone Ljubič*)

Živila je revna mati, ki je imela sina edinca. Bil je krepak in pogumen za tri sovrstnike. Služil je za pastirčka. Nekoč je šel napajat k jezeru. Tedaj je opazil, da se v srebrni vodici kopajo tri lepe deklice. Skril se je za grm in jih opazoval. Na bregu je videl tančičaste obleke, ki so jih deklice odložile, ko so se šle kopat. Šinila mu je v glavo nagajiva misel: smuknil je k oblekam in eno odnesel ter jo ucvrl proti domu. Deklice so to precej opazile, zavreščale so in planile po svojo obleko. Toda ena je ostala brez nje, ker je njeni odnesel pastirček. Tista je hitro krenila za fantičem in ga milo prosila:

»Daj mi obleko nazaj! Vrni mi jo!«

Pastirček se je za trenutek ustavil, se zasmejal in ji rekel:

»Dam ti jo, če se z menoj poročiš!«

Pa mu je odvrnila:

»Rada bi se poročila s teboj, a sem čarovnikova hči in se ne smem poročiti s teboj.«

»Nič zato, ti pa obleke ne dam,« je odvrnil fant.

Lepa deklica je le prosila in prosila, on se je samo smehljal. Blizu vasi je deklica še zadnjič prosila:

»Daj mi obleko nazaj. Če hočeš, da se poročiva, moraš priti v Deveto deželo na Stekleno goro k mojemu očetu in ga prosiš zame.«

»Velja, prišel bom,« je odvrnil in ji podal obleko.

Ona se je odela vanjo in v hipu jo je zmanjkalo, kot bi bila rahla meglica.

Pastirček je stopil do svoje matere. Povedal ji je dogodek in jo prosil za popotnjo, da se odpravi v Deveto deželo na Stekleno goro.

Dolgo je hodil, da je prišel do osamljene hiše, v kateri je prebival star mož. Stopil je do njega in ga povprašal:

»Ali kaj veš za Stekleno goro v Deveti deželi, na kateri je hišica z mojo nevestico?«

Starec je odkimal:

»Nikoli še nisem slišal o tem. Počakaj, morda vedo kaj moje živali.«

Stopil je iz hiše in sklical vse živali. Povprašal jih je po Stekleni gori v Deveti deželi. Vse so odkimale in rekle: »Nikoli še nismo slišale o tem.«

In se je starec obrnil k pastirčku in dejal:

»Stopi do mojega starejšega brata, morda on kaj ve. Toda že od daleč vprij, da mu prinašaš pozdrave od mlajšega brata, če ne, te zdrobi v sončni prah, še preden stopiš v njegovo kočo.«

Fantič se je lepo zahvalil in se odpravil dalje. Spet je dolgo dolgo hodil, dokler ni zapazil koče starčevega brata. Precej ko jo je zapazil, je začel vptiti:

»Prinašam ti pozdrave tvojega mlajšega brata!«

Zaslišal ga je drugi starec in mu odvrnil:

»Če prinašaš pozdrave, le pridi sem, da se pogovoriva.«

Fant je stopil do njega in ga pobaral:

»Ali kaj veš za Stekleno goro v Deveti deželi, na kateri je hišica z mojo nevestico?«

Tudi ta je odkimal in mu odgovoril: »Nikoli še nisem slišal o tem. Počakaj, morda vedo kaj moji ptički.«

Stopil je iz koče in sklical vse ptičke. Povprašal jih je po Stekleni gori v Deveti deželi. Vsi so odkimali in rekli:

»Še nikoli nismo slišali o tem.«

Obrnil se je k fantiču in mu dejal:

»Stopi do mojega starejšega brata, morda on kaj ve. Že od daleč pa mu moraš povedati, da prinašaš pozdrave mlajših dveh bratov, če ne, te zmelje v sončni prah.«

»Lepa hvala,« se je zahvalil pastirček in odšel dalje. Tudi sedaj je hodil dolgo, da je prišel do koče tretjega starca. Že od daleč mu je klical:

»Prinašam ti pozdrave mlajših dveh bratov!«

Slišal ga je in povabil:

»Le pridi sem, če prinašaš pozdrave od bratcev.«

Pastirček se mu je približal, in ko sta se pogovorila, ga je še vprašal:

»Ali kaj veš za Stekleno goro v Deveti deželi, na kateri je hišica z mojo nevestico?«

»Nikoli nisem slišal o tem,« je odvrnil tretji starec in nadaljeval:

»Čakaj, morda vedo kaj moji vetrovi.«

Sklical je vetrove in jih povprašal, če kaj vedo za Stekleno goro v Deveti deželi. Takoj je odgovoril Krivec:

»Prav dobro vem za Stekleno goro. Toda kdor hoče nanjo, mora imeti tri pare železnih škornjev, tako huda je pot nanjo. Take škornje zna skovati samo tisti kovač pod Stekleno goro.«

Pastirček ga je lepo prosil:

»Pokaži mi pot tja.«

»Kar z menoj pojdi,« je rekel Krivec. Fant ga je ubogal in šel tam, koder je pihal. Kmalu sta bila pri kovačnici pod Stekleno goro. Kovač je močno razpihal ogenj in hitro skoval pastirčku škornje. Dal jih je fantu in mu naročil:

»Imej več v glavi kakor v nogah, drugače ne prideš na vrh.«

Pastirček ga ni niti dobro poslušal. Mudilo se mu je in se je kar pognal v breg. Toda prišel je komaj do polovice gore in je v hitrici toliko izrabil škornje, da so bili čisto gladki. Naenkrat je reklo frrrr in je zdrsnil po bregu navzdol naravnost pred kovačnico. Kovač mu je moral skovati druge, še močnejše škornje. Ko mu jih je izročil, ga je spet opomnil:

»Imej več v glavi kakor v nogah, drugače ne prideš na vrh.«

Tudi sedaj ni fant v naglici nič pomislil, kaj naj bi pomnil kovačev opomin. Zagnal se je v breg in bil kmalu čisto pod vrhom. Tam so pa bili škornji spet toliko zdrasani, da je reklo frrrr in je znova obstal pred kovačnico.

Kovač mu je skoval še tretji par in mu še bolj pomenljivo rekel:

»Imej več v glavi kakor v nogah, drugače ne prideš na vrh.«

To pot je pastirček preudaril te besede in se mu je posvetilo. Sedaj se ni več zaletel v breg, temveč je lepo mirno stopil v goro. Dolgo je sicer hodil, a škornji se mu vendar niso toliko zdrsali in je srečno prišel na vrh.

Prispel je do lepega vrta, sredi katerega je bila čarovnikova hiša. Stopil je vanjo in pred samega čarownika. Najprej ga je pozdravil, nato pa poprosil za hčerko. Čarownik se je debelo zasmejal in rekel:

»Dam ti jo, če mi storiš tri dela, ki ti jih bom naložil. Če ne, te pa spremenim v volka in se boš vse življenje klatil po gozdovih in hostah.«

Nato ga je zaprl v ječo. Zvečer mu je prinesla jesti njegova deklica in ga je naučila:

»Jutri ti bo naložil moj oče, da boš moral uganiti, katera sem jaz. Mene in moji dve sestri bo napravil čisto enake in ti boš moral ugibati, katera sem. Takrat dobro pazi, ker bom jaz izpustila iz pesti muho; po tem me boš spoznal.«

Pastirček si je dobro zapomnil, in ko mu je čarownik drugi dan velel določiti, katera je njegova nevestica, je

pazil samo, katera bo izpustila muho. Ko je to opazil, je mirno pokazal nanjo in rekel:

»Ta je!«

»Uganil si,« je rekel čarovnik, »za jutri ti naložim drugo delo. Do opoldne moraš posekati ta gozd nad mojo hišo, pripraviti drva, jih nacepiti, da bo z njimi zakurjena peč in spečen kruh, ki ga bom jedel pri kosilu.«

Pastirček je obstal in premišljal, kako bi naloženo delo izvršil. Nič pametnega mu ni prišlo na misel, zato je ostal kar tako križem rok tja do drugega jutra. Ko mu je njegova deklica prinesla zajtrk, ga je našla žalostnega in obupanega. Povprašala ga je:

»Glej ga, ali se ne misliš lotiti dela?«

On ji je pa odvrnil:

»Kaj se čem pehati, ko vem, da ne zmorem.«

Ona se mu je od srca nasmejala in se trikrat zavrtela na petah. Ko se je prvič zavrtela, je bil ves gozd podprt, ko se je drugič, so bila drva že doma, tretjič pa je bil kruh že pečen in na čarovnikovi mizi.

Opoldne se je čarovnik zelo začudil, ko je našel vse po naročilu. Za tretji dan mu je naložil še poslednje delo. Naročil mu je:

»Do jutri opoldne mi posekaj hosto na drugi strani hiše, ki se vleče tja do morja. Čez mi naredi belo cesto, po kateri se bom po kosilu peljal na izprehod k morju.«

Pastirčku je šlo še bolj za nohte. Na vse načine je ugibal, kako bi se izmotjal, toda do drugega dne je ostal

kar križem rok, ker si ni znal pomagati. Ko mu je deklica prinesla južino, ga je našla skoraj v solzah, zato ga je moral kar na hitro potolažiti. Zavrtela se je enkrat, in gozd je bil posekan, drugič, in je bila cesta že zgrajena, tretjič pa je na njej stala zlata kočija, pripravljena za čarovnika. Ko je bilo vse izvršeno, je fantič stopil pred čarovnika. Pohvalil se je:

»Vse sem izvršil.«

Čarovnik je še bolj začudeno gledal. Moral je ostati mož beseda, zato je odgovoril:

»Izvršil si, kar sem ti naložil. Dam ti hčerko, lahko jo takoj odpelješ.«

Fantič in deklica sta se takoj odpravila in odšla iz čarovnikove hiše.

Komaj sta se dobro umaknila, že je prišla domov čarovnikova žena. Takoj je opazila, da ene hčerke ni doma. Povprašala je po njej in mož ji je povedal, kako in kaj. Ona pa se je razjezila:

»Uh, da si tako neumen. Saj ni niti enega dela izvršil fant sam. Vse je naredila najina hči, ki ga je hotela imeti. Kar precej stopi za njima in mi pripelji nepridiprava pred moje oči!«

Hočeš nočeš se je čarovnik odpravil za mladima. Onadva sta prišla že precej daleč. Naenkrat je deklica začutila, da ju preganjajo. Naredila je čire čare in izpremenila sebe v široko reko, pastirčka pa v čolniček, ki je plaval po reki. Že je čarovnik prišel do reke. Nikjer ni opazil beguncev, zato se je vrnil domov.

Doma ga je čarovnica precej prijela:

»Kje ju imaš?«

»Ju nisem več našel,« je odvrnil čarovnik. »Le široka reka se je valila v daljo in čolniček je plaval po njej.«

»Uh, da si tako neumen! To sta bila vendar onadva. Kar hitro pojdi za njima in mi ju pripelji, da ju raztrgam.«

Znova se je odpravil čarovnik za njima. Deklica je to spet začutila, naredila čire čare in izpremenila sebe v kravico, njega pa v majhnega pastirčka, ki je kravico pasel na zeleni trati.

Čarovnik ju ni spoznal, zato je brez njiju prišel domov. Čarovnica ga je spet prijela:

»Kje ju imaš?«

Povedal ji je, da je videl samo mladega pastirčka, ki je pasel kravico. Ona pa:

»Uh, da si tako neumen. To sta bila onadva. Vidim, da moram sama za njima.« In res se je sama odpravila, da bi ju dohitela.

Tudi v tretje je deklica začutila, da ju preganjajo. Še to je čutila, da gre zdaj za njima čarovnica. Zato je urno poslednjič naredila čire čare in tako sta se rešila.

Rešena deklica in pastirček sta prišla srečno domov. Poročila sta se in naredila veliko ženitovanje, na katero sem bil tudi jaz povabljen. Dali so mi iz naprstnika jesti, iz rešeta piti, z lopato pa po zadnji plati, da je še sedaj poznati.

O dvanajstih bratih in sestrach

(*Zapisal Gašper Križnik*)

Bil je bogat kralj, ki je imel dvanajst sinov. Ko so odrasli, so se začeli pogovarjati: »Ko bi bil kje na svetu kak oče, ki bi imel dvanajst hčera, bi vzeli vsak eno za ženo.« Starejši sin reče: »Pojdimo jih iskat, morda dobimo očeta, ki ima dvanajst hčera, da vzamemo vsak eno za ženo.« Ko so se drugi dan odpravljali na pot, je bil najmlajši brat bolan; dal pa jim je svojo sliko, da jo pokažejo nevesti, če jo najdejo. Potem gredo z doma in pridejo do treh cest. Tam jih čaka star mož in jih vpraša: »Kam greste?« Bratje mu povedo in vprašajo, kje bi bil oče, ki bi imel dvanajst hčera, da bi vzeli vsak po eno za ženo. Mož jim pove, v katerem mestu najdejo takega očeta. Mož jim pa tudi reče: »Vračati se ne smete po širokih cestah, ampak po ozkih stezah, sicer boste nesrečni.«

Bratje gredo dalje in pridejo v tisto mesto, kakor jim je povedal mož. Skoraj zvedo, da ima tamkajšnji kralj dvanajst hčera. Napotijo se k njemu, poklonijo se, kakor

je navada pri imenitnih kraljevskih osebah, in reko: »Gospod kralj, zvedeli smo, da imate dvanajst hčera, nas je pa dvanajst bratov; poslednji leži doma bolan, imamo njegovo sliko. Ali bi nam hoteli dati vsakemu po eno hčer za ženo? Sinovi smo tega in tega kralja.« Kralj je bil takoj zadovoljen in kraljeviči se zaroče. Najmlajša kraljična pa je bila žalostna, ker ni vedela, ali je njen ženin res tako zal, kakor je na sliki. Vzamejo konje, jih osedlajo, sedejo nanje in se odpravijo domov.

Na poti reče starejši brat: »Zdaj nas je triindvajset, ni se nam batiti nesreče; le pojdimo domov kar po široki cesti.« Res jahajo do trde noči, potem pa pridejo na planjavo, kjer prenoče in pospe. Najmlajša sestra pa ni mogla zaspati, ker ni imela ženina, skrbelo jo je nekaj. Zjutraj pa so vsi okamneli, samo najmlajša nevesta ne, ker ni ponoči zaspala. Žalostna hodi okoli kamnov in ne ve, kaj bi počela.

Ob devetih dopoldne pride po poti star mož k njej in jo vpraša: »Dekle, kaj delas tu?« Dekle mu pove, da so tu njene sestre in drugih enajst bratov, ki so vsi okamneli. Potem ji reče stari mož: »Če hočeš k meni v službo, dobiš dobro plačilo. Ob devetih dopoldne boš hodila kropit to kamenje.« Kraljična privoli, saj ne ve, kam bi šla. Vselej je bila žalostna, kadar je prišla kropit svoje okamnele sestre.

V tem času ozdravi doma najmlajši brat. Pogleda se v zrcalo, toda v njem se ne vidi. Takoj ve, da so njegovi

bratje nesrečni, in zato reče očetu: »Vem, da so se moji bratje ponesrečili, pojdem jih iskat.« Oče mu brani, rekoč: »Ne hodi jih iskat, da se tudi tebi kaj ne primeri.« Sin pa nič ne mara, vzame najboljšega konja, denar in drugo brašno in gre na pot.

Pride do tistih treh cest. Tam ga že čaka tisti stari mož in ga vpraša: »Mladenič, kam greš?«

Kraljevič reče: »Svoje brate grem iskat, vem, da so se ponesrečili. Imam namreč zrcalo: če se vidim v njem, vem, da so srečni, če pa se ne vidim, vem, da so nesrečni. Nas je dvanajst bratov; po svetu smo šli iskat očeta, ki bi imel dvanajst hčera, da bi vzeli vsak po eno za ženo.«

Mož mu reče: »Povedal sem jim, da se ne smejo vračati po širokih cestah, pa me niso ubogali, zato so nesrečni.« Potem mu pove: »Ko prideš v to in to mesto, vprašaj po tem in tem kralju, ki ima dvanajst hčera. Povedali ti bodo, kje je; potem pojdi k njemu, da natanko poizveš, kdaj so odšli. Vračati pa se ne smeš po širokih cestah, temveč po ozkih, da se ne ponesrečiš.«

Najmlajši sin gre in sreča lisico. Ta ga vpraša: »Kam, dragi mladenič?« Pove ji. Lisica ga prosi: »Daj mi jesti, da ne poginem od lakote; v veliko pomoč ti bom.« Mladenič seže v torbo, vrže ji kos mesa in reče: »Vsaka žival mora imeti živež na svetu, tako tudi ti, lisica.«

Gre spet dalje. Ne dolgo nato sreča volka, ki ga prosi: »Dragi mladenič, daj mi jesti, da ne poginem od lakote; v veliko pomoč ti bom.« Mladenič seže v torbo, vrže

mu kos mesa in reče: »Vsaka žival mora imeti živež na svetu, tako tudi ti, volk.«

Mladenič gre dalje. Skoraj ga sreča mladenič in ga prosi: »Daj mi jesti, jaz ti pa dam to lepo zlato ribo!« Da mu kruha in mesa, oni mu pa podari ribo. Nekaj časa jo nese s seboj, potlej se mu začne smiliti. Ko pride do studenca, jo izpusti v vodo in gre dalje.

Kmalu pride v mesto, kakor mu je povedal tisti stari mož, in izve, kje je kraljeva palača. Sliši tudi, da je imel kralj dvanajst hčera in da so vse odšle z enajstimi ženini. Zdaj pove, da je on dvanajsti sin, ki je bil tedaj bolan, ko so šli drugi snubiti. Odpravi se h kralju. Ta mu pove ravno tako, kakor so mu povedali ljudje. Mladenič pravi: »Jaz jih grem iskat, ker jih ni domov.«

Vrne se na pot in si misli: Zdaj ne smem iti po ozkih stezah, kajti moji bratje so šli domov po širokih cestah. Torej moram iti tudi jaz po širokih, če jih hočem najti.

Ves dan hodi in zvečer pride na veliko planjavo. Tam mora prenočiti, toda spati ne more. Ko zjutraj vstane, začne ogledovati tisto kamenje, ki je bilo podobno jezdecem, in si misli: Počakati moram, da kdo pride in mi pove, kaj to kamenje pomeni. Morda so tukaj moji okamneli bratje in one sestre. Vendar sam sebi ne verjamme. Ob devetih pride dekle tistega starega moža kamenje kropit. Ko vidi, kako mladenič ogleduje kamenje, se ji zdi precej znan in si misli: Kaj, ko bi bil to moj ženin! Pogleda sliko in še bolj se ji utrdi vera, ali še ne verjame

dobro sama sebi. Gre in pokropi kamenje ter se že misli vrniti domov. Mladenič pa stopi k njej in jo vpraša: »Kako, da ti kropiš to kamenje? Kaj pomenijo te podobe?« Dekle mu prične pojasnjevati, da je to njenih enajst sester in ravno toliko njihovih okamnelih ženinov. »Jaz sem pa dvanajsta sestra in služim pri starem možu; vsak dan moram kropiti kamenje.« Mladenič sedaj spozna, da so tu gotovo njegovi okamnneli bratje. Sprašuje jo še natančneje, dokler se mu stvar do dobrega ne pojasni. Nato reče: »Jaz sem pa dvanajsti brat, ki sem tačas ležal doma bolan; zdaj sem ozdravel in sem šel iskat svoje brate, ker sem vedel, da so nesrečni.«

Ona še enkrat pogleda sliko in oba spoznata, da sta zaročenca. V roke si sežeta in se objameta, mladenič pa vpraša: »Ali je mogoče rešiti brate in sestre?« Dekle mu reče: »Ne vem, ali jih je mogoče rešiti ali ne.«

On jo pouči, naj vpraša starega moža, ki mu služi: »Ali bom še dolgo hodila kropit to kamenje? Ali bodo kdaj rešeni ali nikoli? Potlej mi boš povedala, ko prideš jutri ob devetih kamenje kropit, da jih rešim, če jih je mogoče rešiti.«

Dekle gre domov. Ko se snideta z možem na samoti, ga vpraša, kakor jo je naučil ženin. Mož ji reče: »Res jih je mogoče rešiti, toda ni človeka na svetu, da bi jih rešil. V stekleni gori je jezero; sredi jezera plava raca, ki ima jajce. Tisto se ji mora vzeti, potlej pa z njim nekoliko mazati vsako kamnito podobo in takoj oživi.«

Drugi dan ob devetih gre dekle kamenje kropit. Mladenič ji pride že naproti in jo vpraša. Dekle mu pove, kakor ji je povedal mož, da je brate in sestre mogoče rešiti, in potem mu reče: »Saj ne moreš storiti tega.« On pa odgovori: »Poskusil bom, če je le mogoče.«

Odpravi se proti stekleni gori. Dolgo časa mine, preden jo najde. Tam mu pride naproti tisti volk, ki mu je nekdaj dal mesa, in ga vpraša: »Kaj pa hodiš tukaj?« Mladenič mu pove, da je v stekleni gori jezero, po njem pa plava raca, ki ima jajce, tisto jajce bi rad dobil. Volk mu reče: »Pojdi z menoj!« Pelje ga v stekleno goro, v svoj brlog. Gresta dalje in prideta do jezera. Tamkaj zagleda mladenič raco, ki plava sredi jezera, a do nje ne more.

Tedaj se spomni lisice, ki ji je dal nekoč mesa. Ročno pride lisica k njemu in on ji reče: »Pomagaj mi dobiti to raco, ki plava sredi jezera!« Lisica se ročno spusti v jezero in plava do race. Lisica jo zgrabi, raca pa spusti jajce v jezero, da se potopi na dno.

Tedaj se spomni mladenič zlate ribe. Ko bi mi zdaj mogla pomagati! Kakor hitro si je to mislil, že mu ročno riba prinese jajce. Vzame ga in gre do svojih okamnelih bratov. Tam počaka drugega dne, da pride nevesta kamenje kropit. Zdaj brž ubije jajce in pomaže vsakega človeka in konja, da oživi. Ko vsi ožive, jim reče: »Takoj pojdimo dalje, da nas čarovnik ne dobi!«

Pridejo do široke vode in ne vedo, kako bi prišli čez. Najmlajši brat reče: »Poženimo konje, saj znajo dobro

plavati!« Toliko da pridejo čez sredo vode, že prisopiha za njimi čarovnik. Toda nima več pravice do njih, ker so že čez sredo vode.

Bratje srečno pridejo z nevestami domov in oče jim pripravi veliko gostijo.

Mojca Pokrajculja

(*Zapisal Vinko Möderndorfer*)

Mojca Pokrajculja je pometala hišo in našla med smetmi krajcar. Zanj si je kupila piskrček. Zvečer je zlezla vanj, legla in zaspala. Zunaj je bil hud mraz in padala je slana. Mojco Pokrajculjo je zbudilo močno trkanje na vrata njene hišice.

»Kdo je zunaj?« je vprašala.

»Jaz sem, lisica. Oh, Mojca Pokrajculja, lepo te prosim, pusti me k sebi, zunaj brije burja in pritiska mraz. Zmrznem, če me ne vzameš pod streho!« je javkala.

Mojca Pokrajculja se ni dala kar tako pregovoriti in je dejala:

»Če kaj znaš, ti odprem, drugače ne!«

»Šivilja sem,« je dejala lisica.

Mojca Pokrajculja je spustila lisico v piskrček. Legli sta in takoj zaspali. Še preden sta se v spanju prvič obrnili, je že zopet trkalo na vrata. Ko je Mojca Pokrajculja vprašala, kdo spet trka, je zajavkalo:

»Oh, Mojca Pokrajculja, lepo te prosim, zunaj je burja, slana pada in jaz zmrzujem. Volk sem in izučen mesar.«

»Ker nekaj znaš, le pridi k nama,« je odgovorila Mojca Pokrajculja, odprla vrata in pustila volka v piskrček. Iz spanja jih je zbudilo javkanje:

»Mojca Pokrajculja, lepo te prosim, odpri mi. Burja brije, slana pada in jaz, medved, zmrznem, če me ne pustiš k sebi.«

»Kaj pa znaš?« ga je vprašala Mojca Pokrajculja.

»Čevljar sem,« je odgovoril medved. Mojca Pokrajculja mu je nato odprla vrata na stežaj.

»Danes pa res vso noč ne bo miru,« se je hudovala Mojca Pokrajculja, ko je znova zaslišala trkanje in tarnanje:

»Mojca Pokrajculja, lepo te prosim, pusti me k sebi, zmrzujem!«

»Kdo pa si in kaj znaš?« je vprašala gospodinja.

»Jaz sem zajček. Šivati znam kakor krojač,« se je glasil odgovor. Nato je tudi zajček dobil svoj kotiček pod piskrčkom.

Mojca je bila že res huda, ko je zopet nekdo trkal in stokal:

»Mojca Pokrajculja, lepo te prosim, spusti me noter, ne prenesem več burje in slane.«

Bil je srnjak. Mojca Pokrajculja je tudi tega vzela pod streho, ko je zvedela, da je izučen drvar. Nato so vsi sladko zaspali.

Mojca Pokrajculja je zjutraj poslala vse goste na delo. Volk je poskrbel za dobro večerjo. Prinesel je več panjev čebel, jih zaklal in vse lepo otrebil, med pa očistil in spravil v lonec. Skuhali so si večerjo in legli počivat. Ponoči je lisica zastokala:

»Avbe, joj, mene pa črevo boli!«

Mojca Pokrajculja ji je rekla: »Pojdi v kuhinjo in si skuhalj kamilic!«

Lisica je vstala in odšla v kuhinjo. Komaj so vsi zdremali, je lisica zopet zastokala in tako dolgo javkala, da ji je Mojca Pokrajculja zopet rekla, naj si skuha kamilic. Lisica je šla tako trikrat v kuhinjo kuhat čaj. Pa je ni prav nič ščipalo po trebuhi in tudi kamilic si ni kuhala. Vedela je namreč, kam je Mojca Pokrajculja shranila med, in ga polizala do kraja. Nato je sladko zaspala.

Zjutraj je Mojca Pokrajculja zopet odredila vsem delo, lisici pa rekla:

»Šiviljička, ker si bila sinoči bolna in nisi mogla spati, pa sedaj malo dalje poleži, da se spočiješ.«

V kuhinji je kmalu nato nastal velik hrup in prepir.

»Ti si strd polizal!«

»Jaz ne, pač pa ti!« in tako naprej so se obdolževali.

Mojca Pokrajculja je odločila:

»Tat je bil domačin; nihče drug ni vedel za strd in tudi nihče ni mogel v piskrček, ker so bila vrata zapahnjena.«

Da bi se gostje oprali sramote, je svetoval volk:

»Lezimo vsi na hrbet, odprimo usta in se sončimo! Kdor je pojedel med, temu prileze v goltanec in kapal mu bo od ust.«

Vsi so legli pred piskrčkom na travo in takoj zaspali. Lisica je imela slabo vest, zato je bedela. Res, strd ji je prilezla iz želodca in kapala na tla. Brž se je obrisala in namazala s strdjo poleg sebe spečega zajca okoli ust. Nato je tudi ona brez skrbi zaspala.

Zbudil jo je hrušč. Zaspanci so se medtem zbudili ter opazili, da se zajcu cedi med okoli gobca. Začeli so ga neusmiljeno pretepati. Nalomili so mu že prednje noge, šele potem je mogel pobegniti. Vsi so tekli za njim in Mojca Pokrajculja je ostala sama s piskrčkom.

Zajcu niso več zrasle polomljene prednje noge, zato ima še danes prednji par nog krajši od zadnjega.

O junaškem kovaču

(*Zapisal V-ški*)

Oče je imel silno močnega sina. Dá ga v uk k čevljarju, misleč, da bo brez velikega truda dobre čevlje narejal. Pa kakor je dreto v roko prijel, jo je že utrgal. Nazadnje ga mojster spodi od sebe in mu reče: »Jaz te ne morem rediti, pojdi drugam, in ker si tako močan, pojdi za kovača.« Svet mu je bil všeč, a tudi pri kovaču ni dolgo ostal. Ko je s kladivom udaril na nakovalo, se je vse potreslo, nakovalo pa se je pogreznilo v tla. »Izberi si plačilo,« mu reče kovač, »kakršno si hočeš, samo da greš od mene proč.« Če že mora biti, naj bo, si misli mladi kovač. Zato reče gospodarju: »Tisti železni kol, ki leži zadaj za hišo, mi dajte za plačilo.« Mojster je bil vesel, da se ga tako hitro iznebi, zato veli šestim hlapcem, naj gredo po kol. Butec (tako so mladega kovača imenovali) pride ravno do njih, ko se hlapci s kolom na vso moč trudijo, a ga niti ne premaknejo. »Kaj se igrate kakor bebcii,« jih nagovori Butec, vzdigne kol in z njim odide.

Nič več ga ni bilo nazaj, šel je namreč po svetu s trebuhom za kruhom. Ko pride že v tretjo deželo in gre ravno skozi gozd, zapazi človeka, ki je smreke s koreninami raval. Takoj sta si postala prijatelja. Zdaj gresta oba dalje, da prideta v sosednjo deželo. Tako prideta mimo nekega mlina, ko zagledata mlinarja, ki se je z mlinskimi kamni igrал. Metal jih je kvišku in nato z rokami lovil. Še s tem sta se seznanila.

Med potjo so se poizkusili, kdo izmed njih bo kamen više zagnal. Prvi ga zažene mlinar – celo uro so čakali, da je kamen priletel nazaj. Nato ga vrže smrekar – še dalj časa ga ni bilo nazaj. Končno pride na vrsto kovač; zažene ga – tri dni so čakali, da je priletel nazaj. Vsi trije smo močni dovolj, da se vseh velikanov ne bojimo, so si mislili in šli dalje po svetu.

Nekega dne jih pelje pot mimo velikega gozda, na desni strani pa je stal visok in velik grad. Zavijejo v grad, kjer najdejo lepo stanovanje in dovolj hrane, ker tu zaradi strahov ni nihče prebival. Tu ostanejo in se pogovore, da bo vsak dan eden od njih kuhal kosilo. Ko bo kosilo kuhan, naj na strehi izobesi zastavo v znamenje ostalima dvema, ki bosta na lov, da je čas kosila.

Prvi dan je kuhal mlinar. Že je hotel izobesiti na strehi zastavo, kar pride k njemu berač in ga poprosi malo mesa. Mlinar mu ga ponudi košček; berač pa ga spusti na tla in lepo prosi mlinarja, naj mu ga pobere, ker je sam že star in se ne more več prirogibati. Mlinar se

skloni po mesu, berač pa popade kovačev kol in prične udrihati po kuharju. Ubogi revež ni pomnil, da bi bil kdaj tako hudo tepen. Berač ga pusti napol mrtvega in zbeži. Medtem pa lovca že težko čakata in pazita, kdaj bosta zagledala zastavo. Toda tega nista dočakala. Ker sta že bila preveč lačna, sta šla proti večeru domov. Zelo sta bila jezna, ko sta zagledala tovariša napol mrtvega na tleh. Da bi ju potolažil, jima je pričel pripovedovati, kaj se mu je pripetilo; toda kljub temu sta ga imela oba le za slabiča. Nato mu obvezeta rane in napravita posteljo.

Drugi dan kuha kosilo smrekar, kovač gre pa sam na lov. Enako se primeri tudi smrekarju. Škrat namreč, ki si je vzel podobo starčka, ga ravno tako namaha s kolom kakor prejšnji dan mlinarja. Kovač težko čaka, kdaj bo zagledal zastavo, a vse zaman. Ker le ni nič, gre domov. Ko zagleda smrekarja ležečega na tleh, se razjezi, ozmerja ga in reče: »Vidim, da sta oba zanič! Jutri ostanem jaz sam doma, bom videl, kaj se bo zgodilo meni.«

Res ostane. Komaj je meso kuhanlo, že pride starec in ga prosi božjega daru. Godrnjaže mu poda košček mesa in mu veli, naj se urno pobere od tod. Tudi danes uide starčku meso iz rok, tudi danes prosi, da bi mu ga pobral. »Kaj?« se zadere kovač. »Ali si tako len, da ga še pobrati nočeš?« in že mu neusmiljeno boža pleča s kolom. Berač mu komaj uide. Zadaj za gradom se pogrezne v zemljo. »Tako,« se togoti kovač nad ostalima dvema, »jaz sem mu pa le dal, kar mu gre.«

Ko bolnika ozdravita, gredo gledat, kje je tista luknja, v katero se je starec pogreznil in izginil v zemljo. Zapazijo strašno brezno. »Eden naj se spusti po vrvi na dno,« pravi kovač tovarišema, ki pa se oba branita. Naposled vendarle privolita. Tedaj privežejo vrv na skalo, zraven pa zvonec, da bi tisti, ki se spusti v jamo, pri večji nevarnosti pozvonil. Mlinar poizkusi prvi, potem smrekar, pa oba sta kmalu pozvonila in se vrnila. Končno se spusti kovač sam. S seboj vzame tudi železni kol, da bi se v nevarnosti branil. Ko pride do dna, otiplje železna vrata s težkim zapahom. Močno udari s kolom po njih, poruši jih in, čudo, nov svet se mu odpre, nova zemlja. Vse je mnogo lepše kot na naši zemlji. Ko se kovač nekoliko zave, gre dalje. Zapazi tri gradove: prvi je bil srebrn, drugi zlat, v tretjega pa se kar ni mogel ozreti, tako se je svetil. Premišljuje, kaj naj stori. Naposled se odloči, da gre v vse tri gradove.

Stopi v prvi grad. Velika kača, kakršne doslej še nikdar ni videl, je stražila pred vратi. Kovač jo udari z železnim kolom, da obleži mrtva, nato pa stopi v grad. Lepa deklica prihiti k njemu, ga pozdravlja kot rešitelja in mu pove, da je bila zakleta. Veselje obeh je bilo neizmerno veliko. Urno jo odpelje k luknji, kjer je prišel sam v ta svet, priveže jo na vrv in pozvoni. Rešena deklica mu zdaj pove, da sta v drugih dveh gradovih še dve zakleti deklisci. V hvaležen spomin mu podari prstan iz samih demantov. Koj nato jo potegneta kvišku smrekar in mlinar. Obema je bila tako všeč, da bi jo vsak rad imel.

Kovač se napoti zdaj v zlati grad, na roko si natakne prstan in srčno odkoraka dalje. Že namerava stopiti v grad, kar mu iz gostega grma pride nasproti neznansko grda pošast, ki ga hoče požreti. Krvav boj se vname med njima in kovač komaj premaga pošast. Kakor v prvem gradu mu tudi tu pride naproti deklica, toda veliko lepša kakor prva. Tudi to pošlje na zemljo. Deklica mu da v dar zlat meč in mu zagotavlja, da ga bo še potreboval. Ko smrekar in mlinar zagledata deklico, ki je še lepša od prve, se pričneta prepirati, čigava bo. Drug drugemu silita prvo.

Z mečem opasan in s kolom v roki gre kovač v tretji grad. Pred silno velikimi vrati stoji na straži strašen zmaj s tremi glavami. Kovač ga hitro butne s kolom. Misil je, da bo zver pokončal, toda nič ni opravil. Jezna se zažene vanj in ga hoče požreti. Dolgo se bojujeta, končno zver omaga in kovač ji odseka vse tri glave z mečem, ki mu ga je podarila rešena deklica. Kakor se ob silnem potresu strese zemlja, prav tako se je zdaj vse treslo, ko se je zmaj smrtno ranjen zgrudil na tla.

Kovač gre v grad in zagleda deklico, ki je še mnogo lepša, kakor sta bili prejšnji dve. Kakor danica med zvezdami je bila njena lepota med drugimi deklicami. Ko se drug drugega ne moreta nagledati in ko se nekoliko zavesta, se zgodi, da mu deklica priseže, da ga nikdar ne bo pozabila. Nato jo odpelje tja, kjer je prišel v jamo, in jo kakor prvi dve po vrvi pošlje na zemljo. Ko pa

smrekar in mlinar to deklico zagledata, se začneta zanjo do dobrega biti.

Zdaj pozvoni še sam kovač, toda nečeta ga potegniti kvišku, ker sta dobro vedela, čigava bi bila potem najlepša deklica, za katero se zdaj pretepata.

Kovač ne ve, kam bi se dal. Zato gre v vse tri gradove in si nabere zlata, srebra in demantov, kolikor jih more nesti. Ko pride v zadnji grad, zapazi, da v kotičku čepi škrat, ki se trese kakor šiba, tako se je zbal Butca. Kovač mu veli, naj mu pokaže vrata, kjer bi se moglo priti izpod zemlje. Škrat izvleče velik ključ, mu ga da in pove pot, po kateri naj gre, da bo srečno prišel na zemljo. »Kaj?« se zgrozi nad škratom. »Kaj, jaz sam si bom hodil vrata odpirat! Urno, škrat, če ne, ti bom s kolom pomagal!« Rad ali nerad je moral iti. Škrat zazvoni, vrata se odpro in glej čudo, vsi trije gradovi so se pogreznili v zemljo.

Prestrašen hitro zapusti podzemeljske kraje, hiti iz njih in pride na dan. Gradove pa, ki so se pogreznili v zemljo, zagleda na lepih ravninah. Ne ve, ali se mu sanja ali je resnica. Ko se gradovom bliža, vidi smrekarja in mlinarja, ki se ravno pretepata za tretje dekle. Silno se prestrašita, ko ga zagledata. Kot bi trenil, se srditi boj neha. Na kolenih ga jokaje prosita odpuščanja. Veli-kodušno jima odpusti, toda s pogojem, da bo zadnja deklica njegova, prva mlinarjeva, druga pa smrekarjeva.

Vse tri deklice se mu prisrčno zahvalijo za rešitev in najlepša mu rada poda roko v zakon. V hipu se potem

ves spremeni – ni bil več divji, neotesani kovač, marveč lep in mlad gospod, ves v svilo oblečen. Tudi silna moč mu izgine, ker je ni več potreboval. Enako se je zgodilo tudi z mlinarjem in s smrekarjem.

Tri dni nato so vsi trije obhajali veselo svatbo. Vsak je imel en grad: kovač najlepšega, mlinar srebrnega, smrekar pa zlatega. Njih rod je cvetel mnogo stoletij.

Ubožni mladenič in modra kraljična

(*Zapisal Fran Erjavec*)

Star kralj je imel hčer, lepo in mlado, a tudi razumno in modro, da take ni bilo zlepa. Nje razumnost je zaslula v deveto deželo. Oče je želel, da se omoži, in ji je često tudi prigovarjal. A ona se je branila in branila ter se izgovarjala: »Saj mi ni še sile, niti me ne veseli.« Oče pa jo sili in sili, da se naposled lepa kraljična vda.

»Naj bo po vaši želji,« reče, »ali to vam povem, da vzamem samo tistega, ki mi zastavi tako uganko, da je ne bom znala uganiti. A to vas prosim, naj umrje vsak, kateremu uganko uganem.«

Kralj si misli: Kaj bi se ustila. Ženska glava si, čeprav si najbistroumnejša. Na koncu se vendar najde mož, ki te premodri. In ji dovoli, kar je prosila.

Od vseh strani so prihajali snubači, iz daljnih in bližnjih krajev. Bilo jih je vsake bire: plemenitih in neplemenitih, bogatih in ubogih, toda nobeden ni znal zastaviti uganke, da bi je kraljična ne uganila. Vsakemu je rabelj odrobil glavo.

V neki vasici je živila uboga ženica s svojim sinom. Drugega nista imela nego nekaj kokoši in golobov. Njen sin je stopal v dvajseto leto in je bil čvrst mladenič. Zato reče materi: »Tudi jaz grem kraljični zastavit uganko.«

Mati mu brani, kakor ve in zna, prosi ga in zaklinja, naj nikamor ne hodi po neumnosti izgubljat mlade glave. Ali sin se ne da preprositi. Ko mati vidi, da ne more sina pregovoriti, ji pride na misel, da bi bilo bolje, če ga sama umori. Ljubše ji je, da umrje od njene roke kot od rabljeve. Zato na videz privoli in speče sinu dva goloba za na pot. A goloba je bila zastrupila. S sinom je šel tudi domači pes, kodrasti Grivec. Ko že dalj časa hodita, vidi mladenič, da je Grivec lačen. Vrže mu oba goloba. Ta hip zajetni pes pogine. Mladenič ga pusti tam in odide. Ko gre tako dalje, se mu začne pot izgubljati, da naposled o potu ni bilo nikjer sledu. Zato se vrne. Ko pride na mesto, kjer je ležal pes, ga že ni bilo več, a namesto njega je ležalo dvanajst mrtvih vranov. Pobere jih in gre dalje. Na poti ga zajame mrak, da je moral prenočiti v gozdu. A ponoči pride mimo njega četa razbojnikov, bilo jih je štiriindvajset. Odvedo ga s seboj v skrivališče. Mladenič je imel pri sebi še tiste vrane. Oskubil jih je, porezal jim glave in noge in jih dal razbojnikom, da si jih napravijo za večerjo. In res so jedli in vsi poginili.

Drugi dan se napoti mladenič dalje. Skoraj pride iz gozda na plan ter od daleč zagleda mesto, a na hribu kraljevi grad. Zdaj začne premišljevati, katero uganko bi

kraljični zastavil. Misli in misli ter se napisled domisli, da bo najbolje, če ji zastavi to, kar je na poti do nje izkušil in sam videl. Zato se oglasi v gradu in hitro ga odvedo pred kraljično, ki je čakala sredi svojih dvorjanic na kraljevskem stolu.

Mladenič pogumno stopi prednjo, in ko mu ukaže, spregovori in reče: »Dva mrtveca sta ubila živega; a ta, ki je bil zdaj mrtev – je ubil drugih dvanajst, in teh dvanajst mrtvih – je ubilo drugih štiriindvajset; toda tisti, ki bi ga imela prva dva ubiti – še živi. Kaj je to?«

Kraljična premišlja in pregleduje vse knjige, v katerih so bile uganke zapisane. Zunaj je bil rabelj že pripravil klado, na katero bi mladenič položil glavo, da bi mu jo odsekal, a notri si je kraljična trla glavo in se napisled vdala in priznala, da te zastavice ne more uganiti. Velela je mladeniču, naj ji raztolmači. On reče:

»Ko sem se bil namenil k vam, mi je mati branila. Da pa bi me vi ne dali umoriti, me je hotela zastrupiti s tem, da mi je spekla dva goloba, ki sta bila zastrupljena. Na potu sem ju dal svojemu lačnemu psu, ki je mahoma poginil. Tega psa je prišlo jest dvanajst vranov, a vrane je pojedlo spet štiriindvajset razbojnikov. To je dogodek, ki se je pripetil meni na poti k vam.«

Kraljična se je vdala in še tisti večer sta se poročila. Kralj je ukazal narediti veliko večerjo, in ko so se najedli in napili, je udaril ob mizo in rekel, da še nikoli ni bil tako vesel. Napisled je še plesal s kuhinjsko deklo, da mu je na glavi odskakovala krona.

Prijazna in prepirljiva deklica

(*Zapisal Jos. Šašelj*)

Uboga deklica je imela hudo mačeho. Ta pisana mati je bila vsa zaljubljena v svojo pravo hčerko, ki je ubogo deklico tudi sovražila in preganjala, kjer je le mogla. V bližini je stal grad, v katerem je vsako noč strašilo. V ta grad je nekoč poslala mačeha svojo siroto prenočevat, ker je na tihem mislila, da se je tako znebi.

Sirota je ubogala in bila vesela, da je vsaj preko noči ne bo nihče preganjal. V kuhinji na gradu si je pričela pripravljati večerjo, in še preden je bila večerja kuhanata, je primijavkal mucek: »Deklica, ali bo tudi zame kaj večerje?«

Deklica prijazno odgovori: »O, da, kar v sobo stopi, bova vsaj družno večerjala!«

Deklica je kuhalala dalje. Komaj je bil maček v sobi, že se prikaže na pragu kužek: »Deklica, mi boš dala kaj večerje?«

Deklica spet reče: »O, da, kar v sobo stopi, tam že munej čaka!«

Nato pride še petelinček in jo prosi za večerjo. Deklica tudi njega pošlje prav tako prijazno v sobo k mačku in psičku. Ko je deklica večerjo skuhalna, so vsi skupaj jedli, nato pa legli spat.

Ponoči prilomasti v sobo strašen mož. Deklica v strahu zajoka in prične klicati: »Munej, munej, mevkaj, da me mož ne sné! Kužej, kužej, lajaj, da me mož ne pojé! Petelinček, poj, poj, da me mož ne požre!«

Maček je zamijavkal, psiček zalajal, petelinček zapel; mož pa se je ustrašil, vrgel v sobo zlat kolovrat in odšel.

S tem kolovratom je prišla sirota zjutraj domov. Požrešna mačeha je zlati kolovrat vzela in drugi večer poslala svojo hčerko – ljubljenko v grad, rekoč: »Če je ta neumnica toliko prinesla, dobiš ti še kaj lepšega in boljšega!« Zato je zvečer poslala njo prenočevat v grad.

Tudi hudobna deklica si je v gradu kuhala večerjo, pa pride maček in jo vpraša: »Deklica, mi boš dala kaj večerje?«

Ona pa ga je ozmerjala: »Zate ni nič, mrha mačja!«

Nato pride psiček in jo prosi za večerjo.

»Poberi se, grdoba!« in ga zapodi.

Nazadnje pride še petelinček in ga nažene: »Jastreb naj te odnese, kruljavec!«

Nato je sama povečerjala in legla spat.

Ponoči spet prilomasti strašni mož in deklica v strahu prične klicati: »Munej, munej, mevkaj, da me mož ne sné!«

Maček pa ji odgovori: »Sama jedla, sama mevkaj!«

Deklica spet: »Kužej, lajaj, da me mož ne pojé!«

»Sama jedla, sama lajaj!«

»Petelinček, poj, poj, da me mož ne požre!«

»Sama jedla, sama poj!«

Nihče se ni oglasil zanjo. Strašni mož je zlahka opravil svoje: zgrabil jo je in jo na kose raztrgal, glavo pa postavil na okno.

Ker zjutraj deklice ni bilo domov, jo je šla mati iskat in z grozo je videla, kaj se je s hčerkom zgodilo.

Stekleni most

(*Zapisal J. Krenčnik*)

Živel je nekdaj oče, ki je imel tri sinove, dva sta bila pametna, tretji pa je bil podpečnik. Ta je namreč vedno sedel v podpečku, zato so ga sploh tako imenovali. Oče zboli na smrt. Pokliče svoje tri sinove ter jim reče:

»Po dedičino si pa morate priti tretji večer na moj grob. Prvi večer naj pride starejši, drugi večer srednji, tretji večer pa najmlajši!«

Ko starček umrje, si starejša dva ne upata na pokopališče, češ naj gre najmlajši, da ga oče raztrga. In res odide najmlajši na očetov grob.

Nato pride oče in reče: »Ali si ti tukaj?« in mu dá oreh, ki naj ga dobro shrani. Drugi večer mora spet iti najmlajši namesto srednjega in oče mu dá spet oreh, ki ga shrani k prejšnjemu. Tretji večer pa pride vrsta nanj; zato spet odide na pokopališče in oče mu reče: »Ali si ti tukaj?« »Da, jaz sem,« odgovori sin in oče mu spet dá oreh, ki ga shrani k prejšnjiima v pokopališčnem zidu.

Ko pride domov, ga brata vprašata, kaj je prejšnja večera videl na pokopališču.

Nekaj časa mine po tem dogodku, ko dá bližnji kralj svojo hčer, ki je bila godna za možitev, za stavo. Narediti dá velik steklen most; kdor prejezdi ta most, dobi kraljestvo in kraljično.

Starejša brata si kupita imenitna konja, kajti vsak je hotel poskusiti svojo srečo. Ko starejša brata odjezdita, gre Podpečnik na pokopališče in vzame oreh, ki ga je bil dobil prvi večer namesto starejšega brata. Stre ga in najde v njem vojaško obleko in lepega konja. Nato se brž preobleče v vojaka, zasede konja in zdirja proti mostu. Pred mostom je bilo zbrano že veliko imenitne gospode in veliko hrabrih junakov je že poizkusilo svojo srečo, a nobeden ni zmagal; vsak se je s konjem povaljal po mostu. Konj našega vojaka pa je skočil kvišku, in kakor bi trenil, je bil na drugi strani, in kakor blisk je spet izginil, da nihče ni vedel, kam.

Zdaj kralj ni vedel, kdo je dobil stavo. Zato dá spet razglasiti, da kdor preskoči most, dobi, kar je že obljubil. Spet gre najmlajši na pokopališče in stre oreh srednjega brata. V njem najde obleko za častnika in srebrnega konja. Hitro odjezdi k mostu. Tudi zdaj je dobil stavo on, medtem ko nihče drug ni mogeč čez. Spet je izginil, da kralj ni vedel, kdo je dobil stavo. Zato dá še enkrat razglasiti, kdo more preskočiti most. Mlajši gre zdaj po svoj oreh, in ko ga stre, najde v njem obleko za kraljeviča

in – zlatega konja. Brž ga zasede ter odjezdi proti mostu. Tu ga že vsi pričakujejo in žele, da bi on prvi poskusil srečo. On pa odvrne: »Zadnji sem prišel in zadnji tudi poizkusim svojo srečo.«

Vsi so poizkusili, a nihče ni mogel čez. Ko pa je poizkusil Podpečnik, je bil kakor blisk na drugi strani mosta. Nato je hotel brž pobegniti, pa pristopi kraljična in mu pritisne na čelo svoj kraljevski pečat, da bi ga v prihodnje takoj spoznala. Ko spet mine leto in se nihče ne oglasi, razpošlje kraljična vojake okoli, da bi poiskali tistega, ki ima na čelu njen pečat. Ti res pogledajo vsa-kega mladeniča na čelo, a noben ni imel pečata. Ko pa pridejo v hišo treh bratov, prideta starejša brata praznično oblečena. Ko ju vojaki pregledajo in ne najdejo pečata, ju še vprašajo: »Ali imate koga drugega pri hiši?« »Nikogar razen Podpečnika, ki tu pod pečjo sedi.« Ko mu pogledajo na čelo, najdejo na njem kraljičnin pečat. Ročno mora z njimi v kraljevi grad in čez nekaj dni ga kronajo za kralja.

Kaj dela žena

(*Zapisal Ferdo Godina*)

Živila sta mož in žena. Žena je bila tiha in mirna, mož pa siten in brbrav. Pa pravi mož ženi:

»Jaz orjem, sejem in kosim. Kaj delaš ti?«

Žena je potrpela in ni na to nič rekla. Ko sta zjutraj vstala, je spet dejal mož:

»Jaz orjem, sejem in kosim. Le kaj delaš ti?«

In tako je bilo vsak dan. Žena je nazadnje le postala nejevoljna. Odgovori mu:

»Ostani ti doma, pa grem jaz na polje.«

Mož je na to komaj čakal. Dal ji je na voz plug in branjo in ji zapregel krave. Z zadovoljstvom je začel po hiši pospravljeni. Pristavil je k ognju tudi mleko, da bi medtem zavrelo. Delo mu je šlo lepo od rok, ni si mogel kaj, da ne bi na dobro voljo popil malo vina. Vzel je ročko in šel v pivnico. Odprl je pipo na sodu, medtem pa zaslišal, da je v kuhinji mleko skipelo. Stekel je iz pivnice in potegnil mleko z ognja, na vino pa je pozabil. Ko se ga je spomnil, je bilo že prepozno. Vino je steklo iz soda.

Obupan je čakal na ženo. Ta se je vrnila s polja vesela in zadovoljna. Ko je videla vso hišo v neredu in moža v nesreči, se je samo nasmehnila. Nič mu ni oponesla. Mož pa ni nikoli več vprašal, kaj dela žena.

Samson in čevljарček

(*Zapisal Andrej Šavli*)

Svoje dni je živel čevljарček, ki je rajši lagal, kakor nabijal žeblje v podplate. Nekoč ga je zanesla pot mimo Samsonove bajte. Samson je sedel pred svojo bajto in se grel. Bil je tolik orjak, da bi lahko nesel pol hriba v košu.

Čevljарček se je postavil predenj in mu predlagal, naj se poizkusita, kdo od njiju je močnejši. Velikan je debelo pogledal pritlikavca in rekel:

»Ali te je še kje kaj? Ti se hočeš poizkusiti z menoj v moči? Kar pridi jutri zjutraj, kamenje bova s pestmi drobila.«

Drugo jutro je zavezal zviti čevljарček v ruto kepo skute in šel k Samsonu kamenje drobit. Velikan je pograbil debelo skalo, jo del na koleno in udaril po njej s pestjo s tako močjo, da se je zdrobila v prah. Čevljарček pa je vzel iz rute kepo skute, jo del na koleno in udaril s pestjo, da je brizgnila na vse strani.

Samson je rekel:

»Poglejva, kdo je bolje zdrobil svoj kamen. Moj je prah.«

»To še ni nič! Iz mojega se je kar voda pocedila,« mu je odgovoril čevljarček.

Samson se je čudil: »Moža ni nikjer nič, a močan je le. Jutri se bova skušala, kdo vrže kamen bolj daleč.«

Čevljarček si je prinesel drugo jutro vrabca v žepu. Samson je pograbil skalo in jo zabrusil s tako silo, da je čevljarčka, ki mu je stal preblizu, skoraj odneslo. Ta pa je vzel iz žepa vrabca in ga izpustil, da je zletel še delj od Samsonove skale ter sploh izginil nekam za goro.

Samsona je jezilo, da ga mali čevljarček prekaša, toda ni odnehal. Rekel je:

»Jutri greva pa češnje zobat.«

Drugo jutro sta šla češnje zobat. Samson upogne debelo vejo in obira češnje. Čevljarček pa kar zleze na upognjeno vejo in brez skrbi zoblje. Zdajci zagleda Samson na drugem vrhu lepše češnje, zato spusti upognjeno vejo. Toda joj! »Frrr!« je smuknila veja v zrak in z njo je odletel tudi čevljarček, ki je sedel na njej.

Padel je na tla onstran plota ravno pred staro ženico, ki je šla po poti.

»Jejžeša! ... Kako sem se ustrašila!« je dejala ženica, ki se je od strahu ugriznila v jezik z edinim zobom, ki se ji je še majal v dlesnih. Nato je začudeno vprašala:

»Priatelj, od kod ste prišli?«

»Naravnost iz nebes!« se je zlagal čevljarček.

»Jejhata, iz nebes?« se je čudila ženica in se pokrižala. »Potem ste pa videli gori mojega rajnkega Matevža. Kako se mu kaj godi?«

»Dandanes je povsod slabo,« je rekел čevljarček. »V nebesih še celo, ker je gori že preveč ljudi in nimajo kaj jesti. Vaš Matevž je že bolj star, zato ga drugi še bolj odrivajo. Tako mi je rekel, naj poprosim pri vas zanj nekaj klobas in denarja za priboljšek.«

»Jej, jej, kaj mi poveste!« se je čudila ženica, da ji je sapo jemalo. »Še v nebesih trpi moj rajni Matevž po manjkanje! Ročno mu pripravim kaj za priboljšek, če hočete res vzeti s seboj.«

»Pa le hitro,« je rekel čevljar, »ker se mi mudi. Obiskati moram še svojce mnogih drugih nebeščanov, za katere imam sporočila.«

Ženica je peljala čevljarčka domov in silila vso pot z vprašanji vanj, da revež že ni več vedel, kaj bi ji povedal. Doma se je zavrtela okrog ognjišča in kmalu je bil pečen lep kos krače in pripravljene klobase. Čevljarček je vse pospravil. Ko je odhajal, mu je naročila, naj Matevža prav lepo pozdravi. Stisnila mu je še nekaj stotakov za ljubega Matevža, svojega rajnkega moža. Čevljarček je vse lepo obljubil in odšel.

Proti poldnevu se je vrnil ženičin sin iz mesta. Ona mu je povedala, kakšen nepričakovan obisk je imela in kako je poslala svojemu rajnemu Matevžu nekaj klobas, kračo in denarja. Sin je spoznal, da jo je nebeški

odposlanec prav pošteno potegnil. Zajahal je konja in hitel za njim po cesti.

Ko je bil čevljarček že daleč, je zaslišal, da nekdo jezdi za njim. Skočil je kraj ceste, snel klobuk z glave in ga tiščal k tlom, kakor bi nekaj skrival.

Ženičin sin je prijezdil mimo in ga vprašal:

»Ali čepite že dolgo časa tu ob cesti?«

»Danes od sončnega vzhoda dalje,« se je spet zlagal čevljarček.

»Kaj pa delate tukaj, če smem vprašati?« je rekел sin.

Čevljarček se je namuznil in rekel:

»Glejte, srečo sem ujel. Zlatega ptiča imam pod klobukom. Čakati moram, da sonce zaide. Prej ga ne smem pogledati.«

»Jej, jej, kaj pravite!« se je začudil sin. »Ali ste videli kakšnega tatu, da bi bežal tod mimo?«

»Videl sem ga,« je rekel čevljarček. »Pol ure je morda od tega.«

»Kakšen pa je bil?« je poizvedoval sin.

»Ej, kakšen? Kot drugi ljudje. Težko ga ujamete, vam pravim. Najbolje je, da skočim jaz za njim, ki sem ga viden. Podržite mi samo moj klobuk z zlatim ptičem za nekaj časa in posodite mi vašega konja. Ročno vam prepeljem tatu. Toda gorje, če mi pred sončnim zahodom odkrijete zlatega ptiča pod klobukom.« Tako je rekel čevljarček. Sin je bil zadovoljen s tem, posodil mu je konja in tiščal klobuk k tlom.

Tako je čakal eno uro, dve, toda čevljarčka le ni hote-lo biti nazaj. Tatu seveda tudi ne. Tako je čakal zaman do večera. Ko je sonce zašlo, si je mislil: »Vsaj zlatega ptiča mu vzamem, če me je že za konja osleparil.«

Privzdignil je od strani klobuk in začel z roko prav previdno in počasi segati po zlatem ptiču. Ko je zagrabil, je držal v pesti – prazen nič.

Zdaj je spoznal, da ga je tat osleparil še za konja. Šel je žalosten domov. Ženica ga je vprašala:

»Ali si dohitel tistega, ki je nesel priboljšek mojemu rajnemu Matevžu?«

»Dohitel,« je rekел sin, »in še konja sem mu dal, da bo prej opravil svoje posle tu na zemlji in laže prišel v nebesa.«

Čudno drevo

(*Zapisal Josip Kenda*)

Nekoč je živel kralj, ki je imel v svojem kraljestvu tako visoko drevo, da vrha ni bilo videti. Kralj pa bi rad vedel, kako je drevo visoko in kakšen sad rodi. Zato je dal po vsem kraljestvu naznaniti tole: »Kdor pride na vrh drevesa in prinese sad, dobi kraljevo hčer za ženo in še kraljestvo po kraljevi smrti.« Mnogo ljudi je prišlo, da bi poizkusili svojo srečo, ali nikomur se ni posrečilo, pač pa se jih je mnogo ponesrečilo, ker so z drevesa padli in se ubili.

Pa se napotil tudi gospod, iz daljnih krajev doma, da bi poizkusil svojo srečo. Ko gre skozi velik gozd, zagleda pastirja in ga vpraša, če gre po pravi poti. Na pastirjevh nogah pa zapazi neko železno napravo, ki je bila kremljem podobna. Vpraša ga, zakaj to vlači s seboj. Pastir mu pove, da rabi to, da hitro spleza na drevo in se reši, če bi prišla zver. Lepo oblečeni gospod ga poprosi, da bi menjala obleko in one železne kremlje. Pastir se

mu je spočetka smejal, ker mu nikakor ni šlo v glavo, kako bi mogel gospod menjati svojo lepo obleko za raztrgano pastirsko. Ko pa vidi, da misli gospod resno, menjata obleko; za nameček mu dá gospod še lepo darilo v denarju.

Ko pride gospod v bližnje mesto, se preobleče; samo železne kremlje obdrži. Potem stopi h kralju, se mu ponižno prikloni in pove svojo željo. Kralj mu dovoli, da sme tudi on poizkusiti plezati na drevo. S seboj je vzel poleg tistih želesnih kremljev še za sedem dni živeža. Vse ga je gledalo in občudovalo, ko je tako spretno plezal. Tri dni in tri noči je že plezal samo navzgor, pa niti ene veje še ni videl. Šele četrти dan zapazi neko gručo visoko na drevesu, do nje pa dospe sedmi dan. Toda to ni bilo vejevje, temveč grad. Ko priplesa do gradu, potrka na železna vrata. Kmalu zasliši v gradu korake. Prekrasna deklica mu pride odpret, povabi ga v grad, pelje v dvorano, ki je bila s samim čistim srebrom okrašena, in ga pogosti z jedjo in pijačo. V tem gradu so živele tri zaklete deklice. Čez noč je ostal pri njih, kajti sedem dni in sedem noči ni nič spal.

Drugo jutro ga deklice zbude in mu naredi dober zajtrk. Po zajtrku mu reče najlepša deklica: »Če hočeš priti na vrh tega drevesa, prideš še v dva gradova. Do prvega gradu boš plezal štirinajst dni in v tem gradu najdeš šest deklic. One ti povedo, kako se moraš dalje ravnati. Tu imas košček kruha. Kadar boš lačen, žejen ali truden,

ga samo oblizni in ne boš čutil ne gladu ne žeje in ne utrujenosti.« Deset dni je plezal noč in dan, a ni ničesar še zapazil. Enajsti dan se mu je šele nekaj zableščalo v višavi; štirinajsti dan pa potrka na vrata gradu, ki je bil iz čistega zlata. Tu ga deklice prav tako prijazno sprejmejo kakor one v prvem gradu, ga pogoste, prenoče in mu reko: »Še v en grad prideš. Do tja boš potreboval tri tedne. Tam stanuje devet deklic in one ti povedo, kako se ti je treba ravnati, da prideš na vrh drevesa.« Dajo mu tudi kruha, ki ga je bilo treba samo oblizniti, pa nisi čutil ne gladu ne žeje in ne utrujenosti. Ko dospe v tretji grad, ki je bil iz samih dragih kamnov in prelepih biserov, ga prav prijazno sprejmejo, pogoste in prenoče. Tu je bilo devet deklic, ena pa je imela zlate lase. Ta mu pove, da bo moral plezati še cel mesec, da dospe na vrh drevesa. Potem pa še pristavi: »Tam je pet zlatih sadežev: trije na desni in dva na levi. One tri na desni strani moraš s temi škarjami odstriči. Gorje pa nam, če odstrižeš tiste na levi strani: me v vseh treh gradovih smo pogubljene, ker nas ima vrag v oblasti. Drevo bi tako močno potresel, da bi se z gradovi vred pogreznile. Ko pa svoje delo dobro končaš, se vrni na zemljo. Tam te pričakuje mnogoštevilna množica, radovedna, kaj prineseš in kaj poveš. Ti pa ne smeš nikomur povedati, kaj si videl in slišal; tudi samemu kralju moraš vse zamolčati. Drugo jutro, ko prideš na zemljo, nas pričakuj na glavni cesti, ki pelje poleg mesta. Me se pripeljemo na vozlu iz samih

demantov z zlatimi konji. Naš voz se pomika hitreje kakor ptice pod nebom. Če se ga samo dotakneš, bomo me rešene; če se ga pa ne dotakneš, nas popelje vrag v tak grad, ki nima ne oken in ne vrat.«

Ko se je vrnil na zemljo, ga je tam pričakovala množica ljudi. Vse je bilo radovedno, kaj je videl in delal tako dolgo na drevesu. A niti samemu kralju ni hotel ničesar povedati niti pokazati sadežev. Drugo jutro vstane, še preden zazoril dan, in gre pričakovat voz. Ko že sonce prisine, zagleda v daljavi majhno meglico, ki se vedno bliže vali. Kmalu spozna pričakovani voz in v nekaj trenutkih je že zdrdral mimo njega, da se ga ni mogel dotakniti.

Strašna obupanost se ga poloti. Od same žalosti in potrtosti ni vedel, kaj bi začel. Ko se je malo potolažil, je stopil do kralja in mu vse povedal. Pokazal in dal mu je tudi tri zlate sadeže in rekel, da gre po svetu iskat grad brez oken in vrat.

Že cela dva meseca blodi po svetu, a o gradu brez oken in vrat ni ne duha in ne sluha.

Proti koncu tretjega meseca je v temnem gozdu zašel ter iskal prave poti, a je ni mogel najti. Proti jutru se je na majhnem hribčku nekaj zasvetilo. Brez obotavljanja se napotil tja. Pa kam pride? Tu je stala že napol podrta koča. Tu je bil Lunin dom. Pogumno potrka na trhla vrata. Zarjaveli zapah zaškriplje in vrata se odpro. Za korak se umakne, ko mu pogleda v oči žena z gorečo

tresko. Bila je stara kot svet, velika kot hrast, črna kot ožgano poleno, oči je imela velike kakor tolarji Marije Terezije, lase ko žima in suha je bila kot kost. Ta starka je bila Lunina mati. Jezno ga je pogledala in vprašala, kaj išče tod. On ji je povedal, da je zgrešil pot, medtem ko je iskal grad brez oken in vrat. Prosil jo je tudi, ali ona morda ve, kje bi bil tak grad. Ona pa mu odgovori: »Že toliko in toliko tisoč let je preteklo, odkar nisem bila samo uro daleč od hiše. Kako naj bi vedela za tak grad? Gotovo pa ve zanj moja hči Luna, ki obhodi vsak dan ves svet. Ona pa te ne sme dobiti tu; raztrgala bi te na drobne kosce, ko bi te našla tu. Pobegni, ker se kmalu vrne domov!« Nesrečnik jo je prav milo prosil, naj ga skrije v kakšen kot in naj ona vpraša po gradu brez oken in vrat, da mu potem pove, ko gre Luna z doma. Starka se ga usmili in skrije pod stopnice. Ko pride njena hči Luna domov, jo je takoj pričela spraševati, ali morda nima človeka v hiši. Mati je tajila, ko pa je pričela Luna razsajati, ji je mati vse povedala in jo prosila, naj se nesrečnika usmili in naj mu pove za tak grad, ki nima ne oken ne vrat, če ve zanj. Ko se je nesrečnik prikazal izpod stopnic, se ga je Luna usmilila in mu rekla: »Rada bi ti povedala, ko bi vedela; vedi pa, da jaz nisem še nikoli obsvetila vse zemlje. Zato je mogoče, da je grad, ki nima ne oken ne vrat, kje v kakšni puščavi, ki je moje oko še ni videlo. Moj brat Sonce bo morda vedel. On obsije več sveta kakor jaz. Pojdi k njemu!«

Dolgo je hodil po gozdu, kjer je bil Sončev grad. Ko ga najde, stopi vanj. Doma je bila samo Sončeva mati, ki pa je bila še mnogo starejša in strašnejša od Lunine matere. Naposled ga tudi ona prikrije. Ko pride zvečer Sonce domov, se prične togotiti in razsajati, ker je mati skrila človeka v hiši. Ko nesrečnik to sliši, se sam prikaže na dan in prosi Sonce tako milo, da se ga končno le usmili. Sonce mu reče: »Tudi jaz ne vem za tak grad, ki nima ne oken in ne vrat, kajti jaz nisem nikoli obsijalo vseh kotov na zemlji. Mogoče je torej, da je tak grad v resnici kje na zemlji. Če je, bo gotovo vedel zanj Veter, ki pretakne vse luknjice. Pojdi njega vprašat!«

Tri tedne je iskal Vetrov dom. Ko ga najde, stopi vanj in na srečo dobi doma ravno glavarja vetrov. Potoži mu svojo nesrečo in ga prosi, naj mu pomaga. Veter ga je mirno poslušal. Ko je gospod vse povedal, vzame glavar vetrov piščalko in zažvižga nanjo tako močno, da so ga slišali vsi vetrovi sveta. Hitro so pridrveli domov, pa nihče ni vedel za grad, ki nima ne oken in ne vrat. Le enega od vseh vetrov še ni bilo, ker ga je bolela noga in je imel najdaljšo pot. Šele uro pozneje je ta prikreval in povedal tudi o gradu brez oken in vrat. Da bi se glavar prepričal, če grad res nima ne oken in ne vrat, gre celo sam pogledat. Hodil je samo četrt ure. Ker se mu je nesrečnik smilil, je ukazal narediti zanj veliko skrinjo, v katero ga je spravil, da ga je ponesel tja, ker človeka samega ni mogel nesti. Do gradu bi pa človek hodil več let. Ko

je bila skrinja narejena, je zlezel gospod vanjo in glavar vetrov jo je odnesel ter položil pred grad. Zdaj je Veter začel pregledovati, ali bi mogel zaslediti pot vanj. Le vrh gradu je bila majhna luknjica. Skozi to luknjico se je zrinil Veter v grad in tako silovito razsajal po njem, da se je šibilo zidovje. V gradu sta bila poleg osemnajstih deklet še vrag in njegova mati. Veter je zgrabil vraga s tako močjo, da ga je potisnil skozi tisto majhno luknjico na vrhu in v zraku je vsega zmlel, da še prahu ni bilo več o njem. Vse deklice, razen Zlatolaske, so bile mrtve. Zlatolaska je bila namreč obsojena, da bo umorjena zadnja in bo morala gledati, kako bodo druge umirale, ker se je najbolj pregrešila. Zdajci zgrabi Veter še vragovo mater in jo strese tako silovito, da so ji pokale vse kosti. Nato jo je vprašal, kako so bile deklice umorzene. Starka se je seveda izgovarjala, da tega ne ve, ker jih je moril njen sin sam. Veter pa ji je zažugal, da jo prav tako zmelje kakor vraka, če tega ne pove. Končno je starka povedala, ker se je bala, da bi jo Veter utegnil zmleti kakor sina. Povedati mu je morala tudi, kako jih je mogoče oživiti. V omari visi namreč škropilnica, s katero naj jih poškropi in deklice takoj ožive. Veter vzame škropilnico, poškropi eno od deklic in ta oživi. Potem je zgrabil starko, jo treščil skozi luknjo na vrhu, da se je še bolj povečala kot prvič, in jo zmlel kakor vraka. Po vrsti je oživil vse deklice in ozdravil tudi Zlatolasko, ki je bila že napol mrtva. Polagoma je znosil vse v skrinjo, grad pa porušil.

Vse deklice z gospodom vred je Veter srečno prenesel pred kraljevo palačo. Toda gospod se ni poročil s kraljevo hčerjo, temveč z Zlatolasko, s katero je živel še dolgo dolgo srečno in zadovoljno.

Kralj in njegovi trije sinovi

(*Zapisal Peter Gros*)

Bil je kralj, ki se je zelo postaral. Nekega dne pokliče svoje tri sinove k sebi in jim govorí:

»Sinovi moji! Prestar sem že, da bi mogel še dalje kraljevati, pa tudi čutim, da mi ne bo več dolgo živeti. Vse tri ljubim z enako ljubeznijo, a na mojem prestolu bo le eden naslednik. Težko mi je soditi, kateri je najvrednejši. Pojdite torej po svetu in vsak naj poskusi svojo srečo. Kateri mi prinese najdražje darilo, bo moj naslednik.«

Sinovi so se razšli. Vsak je upal, da bo poiskal najdražje darilo, postal naslednik po očetu in kralj mogočne kraljevine.

Najstarejši sin ni dolgo premišljeval. Vedel je, da so njegovemu očetu dragi kamni zelo všeč. Zatorej gre k draguljarju, tam kupi najdražji demant in ga nese očetu. Oče ta dragoceni dar z veseljem sprejme in ga spravi.

Drugi sin si misli: Krone mojega očeta je že zasterala; če bom jaz naslednik na kraljevem prestolu, se

bo premalo lesketala na moji glavi. K zlatarju grem in naročim krono, lepšo kot vsaka druga kraljevska krona.

Kakor je mislil, tako je storil. Zlatar mu je izdelal krono iz čistega zlata. Najlepši in najdražji kamni so se blesteli v njej.

Tudi darilo tega sina je kralj z veseljem sprejel in ga shranił med drugimi svojimi zakladi.

Najmlajši sin pa je hodil po svetu, iskal primerno darilo za kralja, svojega očeta. Vse, kar koli je našel, se mu je zdelo preslabo za dobrega očeta. Mislil si je: Moj oče ima vsega tega, kar vidim po svetu, več ko dovolj. Stari ljudje tudi ne marajo za take posvetne stvari. Vidim, da ne najdem ničesar, kar bi razveselilo srce mojega dobrega očeta. S praznimi rokami se moram vrniti domov in prepustiti kraljevi prestol enemu svojih bratov. Naj bo! Saj ga nikomur ne zavidam, jaz pa lahko mirno in zadowoljno živim ob tem, kar mi bo dala očetova ljubezen.

Tako misli in stopi v kraljevi dvorec pred svojega očeta kralja.

Oče ga vpraša: »Kakšen dar mi prinašaš ti, moj dragi sin?«

Ta mu plaho odgovori: »Oče moj. Po dolgem in širokem sem iskal po svetu darilo, ki bi bilo vredno vaše ljubezni do mene. Ali zaman! Na vsem svetu ne najdem takega darila. Prinašam pa vam torej svoje srce, ki vas iskreno ljubi. Vzemite ga z ono ljubeznijo, s kakršno vas ljubim jaz, in izročite kraljestvo enemu mojih bratov,

meni pa dovolite samo to, da vam strežem z otroško ljubeznijo do tistega trenutka, ko vas loči usoda od nas.«

Ko kralj sliši te besede, ganjen od veselja objame najmlajšega sina in mu reče:

»Ne tako, moj dragi sin! Nihče drug ko ti naj bo vladar mojemu kraljestvu, kajti tvoja sinovska ljubezen je meni najdražji dar. Vidim tudi, da imaš gorečo ljubezen do svojih bratov in podložnikov. Zato tebi izročam kraljestvo.«

Okamnele kraljične

(*Zapisal Palko Dolinec*)

Nekje je vladal kralj, ki je imel tri hčere. Ker so bile vse tri polnoletne, je sklenil, da jih omoži. Ni jim hotel vsiljevati svoje volje, temveč je pustil, da si izberejo življenjskega druga same, po svojem srcu in pameti. Da bi kraljične lahko izbirale, je priredil veliko veselico, kamor so bili povabljeni vsi mladeniči njegovega kraljestva.

Na veselico je prišlo več tisoč mladeničev in vsak je upal, da ga bo katera kraljevih hčera vzela za moža. Toda kraljičnam še ni bilo do poroke. Odklanjale so vsakega mladeniča, ki se jim je približal, in še plesati niso hotele, samo sedele so in poslušale godce, ki so jih hoteli razvedriti.

Med mladeniči, ki so se ta dan zbrali v kraljevem gradu, je bil tudi čarovnik izpod Hude gore. Tudi on je upal, da bo postal kraljev zet, ko pa so ga kraljične odbile, kakor vsakega drugega pred njim, je zaškripal z zobmi in sklenil, da se bo maščeval. Potegnil je izpod

suknjiča čarovno palico in z njo udaril vsakega, ki je bil na plesišču. Kogar se je dotaknila čarovnikova palica, je tisti trenutek okamnel. Kraljevi grad je postal naenkrat tih kakor grobišče, čarovnik pa je zmagoslavno odšel skozi grajska vrata.

Čarovnikova palica pa vseeno ni zadela vseh, ki so bili v gradu. Rešil se je stari kralj, ki je ravno takrat odšel v klet po vino, kraljevi svetovalec, ki je skrbel za razsvetljavo, in nazadnje kravja dekla, ki se je tisti čas ukvarjala z molžo. Vsi trije so se takoj zbrali in se začeli meniti, kaj naj storijo. Sklenili so, da dobi tisti, ki bo nesrečnike spet spremenil v živa bitja, pol kraljestva in za ženo tisto kraljično, ki mu bo najbolj ugajala.

Že drugi dan so bili na nogah vsi fantje v kraljestvu. Vsak si je domišljal, da bo ravno on tisti, ki bo rešil kraljične. Prihajali so v kraljevi grad, ko pa so videli okamnele ljudi in spoznali, da so brez moči, so žalostni odhajali na svoje domove.

Glas o okamnilih kraljičnah in njihovih snubcih je počasi prodrl v slednjo vas velikega kraljestva. Nekega dne je za to novico zvedel tudi siromašen tesar, ki je živel za devetimi gorami. Ko je povedal novico svojim trem sinovom, so bili vsi takoj pripravljeni, da gredo v glavno mesto pomagat kraljevim hčeram.

»Nikamor ne hodite,« jih je prosil oče. »Če se že tisočim drugim ni posrečilo oživeti kraljične, kako se bo vam, ki se niste učili ničesar drugega kakor podirati drevje in tesati les.«

Sinovi pa so bili popolnoma drugih misli. Tako dolgo so nadlegovali očeta, da jim je slednjič le dovolil iti iskat svojo srečo. Hodili so ves dan, in ker so postali žejni in lačni, so se ustavili ob bistrem potoku in začeli jesti. Komaj so použili nekaj grižljajev kruha, že se je ob njih ustavila stara ženica in jih zaprosila:

»Fantje, dajte mi kos kruha! Že dva dni nisem imela ničesar v ustih in komaj še stojim na nogah.«

Starejša dva brata sta se naredila, kakor da ne vidita starke, in sta mirno jedla dalje, najmlajši brat pa je takoj vstal in dal ženici svoj kos kruha.

»Dober človek si, mladenič, hvala ti!« se mu je zahvalila starka in začela žvečiti kruh. »Ali daleč potujete?«

»V glavno mesto smo namenjeni. Radi bi rešili okamnele kraljične.«

»Težka pot vas čaka, fantje, in marsikaj grenkega vas bo še doletelo,« je rekla starka. »Toda ker sem se pri vas najedla, vam hočem pomagati. Kraljične in njihove snubce je začaral čarovnik izpod Hude gore. Tako se je maščeval nad njimi, ker ga niso marale za moža. Kraljične lahko reši samo čarovnik, toda njega ni več v deželi ...«

Starka se je zamislila in obmolknila.

»Torej ni nobenega upanja, da bi kraljične spet oživele?« je vprašal najmlajši brat.

»Samo ena možnost je še,« je nadaljevala starka. »Kraljične lahko reši tudi človek, ki ima tako dobro srce, da ob nesreči drugih pozabi na svoje lastno trpljenje. V Deveti deželi živi velikan; na vrtu ima jablane, ki rodijo

vsako tretje leto. Če iztisneš sok iz teh jabolk in z njim poškropiš že mrtvega človeka ali okamnele kraljične in njihove snubce, bodo takoj oživeli. Tako. Zdaj sem vam povedala vse, kar sem vedela.«

Starka se je še enkrat zahvalila najmlajšemu bratu za kruh in že je ni bilo več. Bratje so dolgo sedeli brez besed in premišljevali.

»Kaj naj storimo?« je čez čas vprašal najstarejši brat.

»Gremo k velikanu in ga zaprosimo za jabolka,« je predlagal najmlajši.

»No, pa pojdimo!« je bil pri volji tudi srednji brat.

Nadaljevali so pot. Hodili so trideset dni in trideset noči, preden so prišli v Deveto deželo. Potrkali so na vrata velikanove hiše in ga zaprosili, če jim lahko odstopi kaj jabolk s svojega vrta.

»Lahko,« je rekel velikan, »toda jabolka mi boste morali odslužiti. Zdaj so jablane ravno v cvetju in čez tri leta bodo spet rodile. Če boste ta čas ostali pri meni v službi, dobi vsak toliko jabolk, kolikor jih bo hotel.«

Bratje so se spogledali.

»Jaz ostanem,« je rekel najmlajši brat.

Starejša dva sta se dolgo obotavljala. Ni jima šlo v račun, da bosta morala tri leta delati za nekaj piškavih jabolk. Šele ko sta se spomnila, da lahko dobita kraljeve hčere za žene, sta sprejela službo.

»Nič drugega ne boste delali,« jim je povedal velikan, »kakor mi nosili pitno vodo. Vsak dan morate napolniti z vodo tri vedra.«

Ko so bratje zagledali velikanova vedra, so se prestrashili. Bila so večja kakor oni sami, vodo pa je bilo treba nositi daleč izpod hriba. Velikan je dal vsakemu kozarec in z njim so polnili vedra.

»Kar je, je,« je skomignil najmlajši brat in se takoj odpravil po vodo. Brata, čeprav nerada, sta mu sledila. Vedra je bilo treba polniti ves dan in zvečer so bili tako zbiti in utrujeni, da jim ni dišala niti obilna velikanova večerja. Legli so pod drevo in zaspali kakor ubiti. Drugi dan so spet nosili vodo in tako vse naslednje dni. Velikan je bil z njimi zadovoljen in pripravljal jim je vedno dobro hrano. Vedno slabše pa se je godilo najmlajšemu bratu. Starejša dva sta bila iz dneva v dan bolj sitna in večkrat se je zgodilo, da je moral sam nositi vodo, brata pa sta spala ali zabavljala čez velikana.

Dolga so bila tri leta službe, vendar so tudi ta minila. Končno so jabolka le dozorela in bratje so se pripravljali za odhod. Velikan je držal besedo in dal vsakemu toliko jabolk, kolikor so jih mogli nesti. Veseli in zadovoljni so korakali bratje po široki beli cesti proti svoji deželi in glavnemu mestu.

Med potjo jih je zajela nevihta. Bliski so sekali nebo, udarjal je grom in lilo je kot iz škafa. Bratom ni preostajalo drugega, kakor da so si poiskali zavetja. Na srečo je stala nedaleč od ceste nizka lesena hišica in potrkali so na vrata. Odpirat jim je prišla starka z rdečimi, objokanimi očmi.

»Kar vstopite,« jih je povabila, »čeprav je žalost v hiši. Pravkar mi je umrl edini sin.«

Bratje so stopili v nizko hišo in obstali pri vratih. Na edini postelji je ležal mlad fant, bled in nem, z zaprtimi očmi, ob glavi pa mu je gorela drobna svečka. Starka je sedla zraven njega na posteljo in spet so jo zalile solze.

»Kaj naj storim zdaj sama na svetu?« je tarnala. »Najrajši bi še sama umrla.«

Najmlajšemu bratu se je starka zasmilila. Potegnil je iz žepa jabolko, iztisnil iz njega sok in z njim poškropil mrtvega mladeniča. Kmalu je postelja zaškripala, fant je odprl oči in se vrgel materi okrog vratu. Starka je pogostila brate, kolikor je mogla, in ker se je spustil mrak, jih je povabila, naj kar pri njej prespijo noč. Legli so za peč in kmalu zaspali.

Sredi noči se je najstarejši brat zbudil. Sanjalo se mu je, da ga je najmlajši brat prehitel in sam oživel kraljeve hčere. Čeprav so bile to samo sanje, se jih nikakor ni mogel otresti. Zbudil je srednjega brata in ga tako dolgo nagovarjal, da sta najmlajšemu pobrala jabolka, ga pustila spati, sama pa odšla na pot.

Ko se je zjutraj najmlajši brat zbudil, skoraj ni mogel verjeti, da sta brata že odšla, ne da bi ga poklicala. Oblekel je suknjič, in ko se je prijel za žepe, je prebledel; z bratoma so izginila tudi njegova jabolka. Ostalo mu je eno samo drobno jabolko, ki ga je imel pod vzglavnikom in ga brata nista našla. Poslovil se je od starke in njenega sina in ves žalosten odšel za bratoma.

Glavno mesto je našel v zastavah, toda te zastave so bile kaj čudne. Med zastavami, ki so naznanjale radost, so visele tudi črne.

»Kaj pomenijo te čudne zastave?« je vprašal mož, ki mu je prišel naproti.

»Ali ne veste?« se je začudil mož. »Včeraj sta prišla v naše mesto dva zdravnika. Prinesla sta neko čudno zdravilo in z njim oživila vse okamnele plesalce razen najmlajše kraljične. Ko sta prišla do nje, jima je zmanjkalo zdravila. Zaradi tega visijo med drugimi tudi črne zastave.«

Mlajši brat ni več poslušal. Tekel je, kolikor so ga noge nesle, v kraljevi grad in takoj zahteval, naj ga odvedejo k okamneli kraljični. Ko jo je zagledal vso negibno pred seboj, sedečo za mizo, s široko razprtimi očmi, so ga oblike solze. Bila je najlepša deklica, ki jo je kdaj videl, in ni mogel razumeti svojih bratov, kako sta mogla prej pomagati vsem drugim kakor njej. S tresočo roko je iztisnil iz jabolka nekaj kapljic soka in jih spustil na čelo lepe kraljične.

Kraljična se je nasmehnila.

Še močneje je stisnil jabolko in ji oškropil obraz. Kraljična je vstala in se mu vrgla okrog vratu.

»Hvala ti, moj dragi, rešil si me!«

V gradu je nastalo nepopisno veselje. Na obzidju so zagrmeli topovi in naznanili vsej deželi, da je oživila tudi najmlajša kraljeva hči. Takoj so sneli črne zastave in razglasili državni praznik.

Kralj je vstal s prestola in vpričo vseh poljubil najmlajšega brata. Starejša brata sta se kaj neugodno počutila. Bala sta se, da bi prišla njuna hudobija na dan. Najmlajši brat pa na to ni več mislil. Segel je bratoma v roke in dejal:

»Pozabimo, kar je bilo. Bodimo si spet dobri kakor nekoč.«

Nekaj dni po tem so obhajali v gradu gostijo. Bratje so se oženili s kraljevimi hčerami. Najlepši par pa sta bila najmlajša kraljična in najmlajši tesarjev sin, ki si ga je kralj izbral za svojega naslednika. Gostija je trajala tri tedne. Pilo, jedlo in plesalo se je toliko, da so se nazadnje že vsi naveličali. Plesal je tudi stari kralj, čeprav mu je svetovalec rekel, da se to pri njegovih letih več ne spodobi.

Boter petelin in njegova zgodba

(*Zapisal Ivan Trinko-Zamejski*)

Bilo je proti jutru in petelin je še spal pod streho, kar mu pade na glavo slavnato steblo, ki ga je izdrl veter. Petelin se zbudi hudo prestrašen, srepo zakikirika in zbeži po klancu. Sreča raco, ki ga vpraša: »Kam pa kam tako hitro, boter petelin?« »Po svetu, po svetu,« odgovori petelin, »bog pomagaj, potres! Poslopja se rušijo, tramovi padajo!« Raca mu brž odvrne: »Pa grem tudi jaz z vami.« »Nu, le pojrite, pojrite!« jo povabi petelin.

Nekaj časa potujeta in srečata mačko. Mačka vpraša petelina: »Kam pa kam tako hitro, boter petelin?« »Po svetu, po svetu. Poslopja se rušijo, tramovi padajo,« deje petelin. Mačka prestrašena vzklikne: »Ali naj grem tudi jaz z vama?« »Nu, le pojrite, pojrite,« odvrne petelin.

In so šli in šli, dokler niso prišli do pastirske koče, pred katero je lenaril pes. Ko pes zagleda čudno družbo, skoči na noge, si otrese prah, zavihne rep in vpraša: »Kam pa kam tako hitro, boter petelin?«

Petelin je odgovoril kakor prejšnjima in pes se jim je pridružil. Tako so šli dalje; srečali in pobrali so gredé osla, potem vola in še nekaj drobne živine.

Potem so šli in šli. Že so bili zelo lačni, ker so ves dan bežali, in noč se je bližala. Šli so skozi velik gozd vedno dalje, dokler ni postala že črna tema. Tedaj niso mogli več dalje, ustavili so se lačni, trudni in obupani. Petelin sfrfoli na visoko drevo in zagleda daleč majhno lučko. Ko je povedal tovarišem o luči, so se vsi razveselili in se vsi skupaj odpravili proti tistemu kraju. Tako so prišli k samotni hiši.

Petelin, ki je bil poglavar vse družbe, je rekel oslu: »Postavi se k zidu pod okno in pes naj ti stopi na hrbot, da lepo pogleda, kaj in kako je v hiši.«

Osel se je prislonil k zidu, pes mu je skočil na hrbot, in ko je pogledal skozi okno, je videl, da so bili ravnokar zvrnili polento ter se pripravljali k večerji. Polna hiša jih je bila in bili so razbojniki. Ko petelin to sliši, veselo poskoči in reče: »Dobro, dobro! Čakajte, vse bo naše! Živeli mi! Živila naša koža! Ne peginemo še za lakoto! Poslušajte me zdaj: Jaz zletim na tole smreko, da vidim, kaj se bo godilo v hiši, vi pa se poskrijte tu in tam okoli hiše. Kadar bo pravi čas, zakikirikam na vse grlo, in ko me boste slišali, naj se vsak oglasi kar najbolj gromko in srepo.«

Tako so storili. Petelin je zletel na smreko, ostale živali pa vsaka na svoj ogel.

Medtem so se razvrstili razbojniki okoli velike mize in začeli večerjati. Tedaj je pa petelin tako zakikirikal, da bi se mu bilo skoraj grlo razpočilo. Ko so ga zaslišale druge živali, se je vsaka napela, da dá svoj glas: osel zaraiga, vol zamuka, raca zagogota, mačka srepo zamijavka, pes zagrči in zalaja in vsaka druga stvar se oglasi po svoje. Tako nastane tako grozovit hrup okoli hiše, da se razbojniki silno prestrašijo, popuste večerjo, zbeže iz hiše in se poskrijejo daleč po gozdu.

Tačas so pa živali stopile v hišo, se najedle vsega dobrega in se lepo okrepčale. Potem so šle počivat. Petelin je zletel v dimnik, mačka je počepnila na ognjišče, pes se je raztegnil pod mizo, raca se je spravila v čebrič, ki je bil napolnjen z vodo, osel se je zavalil na tla pri vratih, vol je polegnil nedaleč ob steni in vsaka žival si je izbrala svoj kotiček.

Ko so že vse pozaspale in se jim je že lepo sanjalo, se je pritihotapil eden razbojnikov k hiši in pokukal skozi okno, da vidi, kaj in kako je notri in če je še mogoče povečerjati. Ker je bilo vse temno in tiho, rahlo odpre vrata in stopi naravnost k ognjišču, da zaneti ogenj. Ko se približa, zagleda kakor dva tleča oglja in začne hitro pihati vanju. Pa so bile le mačje oči. Mačka jezno skoči na noge in ga opraska. Hudo ga je zbolelo in nehote je vzdignil oči proti dimniku. Prav ta trenutek pa spusti petelin navzdol kokošjak, ki mu oblati oči. Zato pohiti razbojnik k čebriču, da bi se umil. Kar se zbudi raca,

silno vztrepeče v vodi s perutmi in ga vsega oškropi. Popade za brisačo, da bi se obriral, pa ga ose, ki so se bile skrile počivat med gube brisače, jezno napadejo in opikajo. Odskoči od brisače k mizi in stopi psu na rep. Pes – ne bodi len – ga hitro popade za nogo in ga okolje. Prestrašen se vrže k vratom, pa se zaleti v osla, ki ga tako krepko brcne, da pade volu na glavo. Vol, razsrjen, ga kar z rogmi vrže skozi vrata. Tako obleži nesrečni razbojnik ves pobit pred hišo. Spravi se počasi na noge in odide proti tovarišem, ki so se tudi že vračali.

Videč ga tako prestrašenega in zdelanega, so se mu začeli smejati in rogati. On jim je rekel: »O, ne smejte se, prijatelji! Po meni je! Grozno sem kaznovan in tudi vam se bo tako godilo, če se vrnete v hišo. Vse hudo je nad nami, ker smo že toliko zlega storili. Ko sem stopil v hišo, sem najprej hotel zanetiti ogenj in začel pihati v žerjavico, pa mi neka spaka obličeje razpraska; vzdignem kvišku oči, pa mi jih neki zlomek zalije z malto; hitim se umivat, pa me škrat, ki je čepel v čebriču, vsega oškropi; grem k brisači, da se obrišem, pa je bila vsa pretkana z iglami; skočim k mizi, pa me satan s kleščami popade za nogo; vržem se k vratom, pa me neka hudoba tako hudo brcne, da priletim samemu vragu na roge; ta me pa kar skozi vrata zabrusil! In zdaj sami vidite, kakšen sem. Po nas je, vam pravim, po nas! Bežimo, da se nam ne zgodi še kaj hujšega!«

Na te besede so se razbojniki vsi prestrašeni obrnili,
zbežali in se razpršili na vse kraje, da o njih ni bilo nikoli
več slišati v naši deželi. Vse to pa zaradi botra petelina,
bog mu daj zdravje!

Natančni hlapec

(*Zapisal Svetinski*)

Nekemu hudomušnemu graščaku je zmanjkalo hlapcev. Kdo bi mu tudi služil? Vsak, ki je hotel biti pri njem za hlapca, je moral vložiti sto goldinarjev in se z graščakom takole pogoditi: če se bo hlapec prej razjezil, mu bo gospodar izrezal tri jermene s hrbta in izgubil bo vloženih sto goldinarjev, če bo pa gospodar prej jezen, mu bo storil hlapec ravno tako in k svojim vloženim sto goldinarjem dobi še drugih sto. Plača je bila res lepa, a kdo bi ne utegnil razjeziti se nad hudomušnim graščakom, ki je tak posebnež? Marsikdo je prišel zdrav in s sto goldinarji v grad, a je že čez nekaj dni ves razmesaren in s praznim žepom zapustil grad.

V revni bajti blizu gradu je bival oče s tremi sinovi, ki so imeli vsak po sto goldinarjev zapuščine po materi. Vsi so bili odrasli in za vsako delo pripravni. Doma za vse ni bilo dovolj dela, pripravne službe pa niso mogli dobiti, kar oznani grajski gospod, da potrebuje hlapca.

Vsak je hotel prvi v službo, še celo najmlajši brat, ki je veljal za precej prismojenega ter je vedno tičal v zapečku in varoval mačko. Tudi ta je prosil očeta, naj ga pusti v grad. Ker se bratje niso med seboj zedinili, določi oče, da gre prvi najstarejši služit h graščaku. Vzame torej svojih sto goldinarjev ter se pogodi z graščakom.

Drugega dne zarana zбудi graščak hlapca ter mu reče: »Danes pojdeš orat, zajtrka pa ne dobiš na njivo; domov pa tudi prej ne smeš, dokler ne bo šel pes, ki ti ga dam s seboj.«

Hlapec vstane, napreže konja, pokliče psa, ki ga je kuharica prav dobro nahranila, in gre orat. Sonce je ravno vzhajalo, ko pride na njivo; pes se zlekne pod leskov grm, hlapec pa orje in orje, da mu pot curkoma teče po licu. Poldne je že minilo, želodec mu že kruli, pes pa se le ne gane z mesta. Šele proti večeru se dvigne izpod grma in gre proti gradu, hlapec pa s plugom za njim.

»Ali si kaj jezen, da moraš tako dolgo čakati na zajtrk?« ga vpraša graščak, ki ga je čakal pred kolorno.

»Kaj, vraga, bi ne bil jezen?!« se huduje hlapec. »Ves dan moram težko orati, da me zlodej ne vzame, pa še jesti ne dobim.«

Graščak potegne nož iz žepa, ureže hlapcu tri jerme-ne s hrbta in ga spodi.

Drugi dan pride srednji brat. Pogodi se z graščakom ravno tako kot najstarejši brat in vloži sto goldinarjev. Gospodar mu veli iti orat, a tudi njemu se zgodi enako

kot bratu: ves krvav in s praznim žepom pride zvečer domov.

Zdaj gre tretji – najmlajši brat – ki so ga za prismojenega imeli, v grad. Ko se z graščakom pogodita, ga pošlje orat. Hlapec napreže konja, pokliče nasičeno ščene in gre na njivo. Pes po stari navadi leže pod leskov grm, hlapec pa ureže eno brazdo sem, drugo tja, zgrabi motiko in jo zakadi v ščene. »Kajun, kajun!« cvili pes in gre brž domov, sluga s konji pa za njim.

»Kaj si že doma?« se začudi graščak.

»Saj ste mi rekli, naj tedaj pridem domov, ko bo šel pes,« mu odgovori hlapec. »Saj menda niste jezni zato?«

»Kaj še! Bo že kdo drugi njive zoral,« pravi gospodar, ko se domisli pogodbe. »Zdaj pa ženi štiri vole v ograd na pašo, pa bog ne daj lese odpreti ali pa plota presekati. Vole pa moraš vseeno v ograd spraviti!«

»Bom že!« mu odvrne hlapec, gre po vole in vrže sekiro na ramo. Ko vole do plota prižene, udari vsakega s sekiro po čelu, da se zvrne. Potem pa jih razseka in zmeče v ograd.

»So voli že v ogradu?« vpraša graščak hlapca.

»Seveda so,« odvrne ta.

»Kako si jih pa noter spravil? Morebiti si leso podrl ali pa plot presekal, ker imaš sekiro?«

»Kaj še! Pobil sem jih in nato po kosih v ograd zmetal. Saj menda niste jezni?«

»Glej ga no! Kaj bi bil jezen! Imam še več volov. Zdaj pa pojdi in meso domov pripelji!«

Natančni sluga gre, naloži volovino na voz in jo zapelje mimo gradu svojima bratoma na dom.

»Kam si shranil volovino?« ga vpraša gospodar, ko se vrne v grad.

»Bratoma sem jo zapeljal, ko nimata nič jesti; saj vam menda ni žal?« poroča poslušni hlapec.

»Kaj bi mi bilo žal; saj imam še več mesa,« pravi graščak. »Zdaj boš pa voz sto mernikov sorščice (mešanega zrnja) peljal v mlin. Toda bog ne daj, da bi ti kdo pomagal spravljati na voz ali z voza.«

Hlapec napreže voz, na katerem je bilo že vse pripravljeno, in počasi gre proti mlinu. Kogar med potjo dohiti ali sreča, ga prosi, naj gre z njim k mlinu, da mu pomaga žito z voza in melo na voz spraviti. Dosti jih dobi, ki so mu bili v pomoč, nato pa zapelje vse skupaj bratoma domov.

»Kje pa imaš moko?« vpraša graščak hlapca, ki se s praznim vozom vrača v grad.

»Bratoma sem jo zapeljal, ki imata meso, kruha pa ne. Ali vas to jezi?«

»Kaj bi me jezilo, saj imam še zrnja in moke,« pravi gospodar in škriplje z zobmi. »Jutri pripelji iz vinske kleti tisti sod, ki v kotu stoji, a ga moraš ti sam skotaliti na voz!«

Hlapec se pelje h gorici in med potjo dobi dovolj ljudi, ki mu pomorejo sto veder velik sod spraviti na voz. Potem ga zapelje bratoma.

»Kje pa imaš vino?« ga vpraša graščak, ko se vrne s praznim sodom.

»Brata ga pijeta. Saj veste, gospod, da je h kruhu in mesu treba tudi vina. Saj menda zaradi tega niste hudi?«

»Ne boj se! Saj imam še veliko vina,« pravi graščak in drgeta od jeze.

»Zdaj pa si zapomni, kar ti naročim. Zvečer se peljem z gospo v gorico. Ker to noč mesec ne sveti, nama moraš ti svetiti, a ti moraš biti pri kočiji, ko se bova odpeljala z doma in ko bova pri vinskem hramu izstopila.«

»Vse bo v redu, gospod!« odgovori postrežljivi hlapec.

Zvečer je stala kočija pripravljena pred shrambo za vozove, hlapec pa je žaril za orehovim deblom velik kos gobe. Graščak pride z gospo in oba sedeta v kočijo, hlapec pa se usede zadaj in vtakne razžarjeno gobo v slamnato streho. Čez nekaj časa je bil ves grad v ognju. Ko se pripeljejo v gorico, je že stal poslušni hlapec pri kočiji. Ko se od tam odpravljajo, porine hlapec spet žarečo gobo v slamnati kap. Svetel ogenj, ki je kmalu zajel ves vinski hram, je razsvetljeval vso okolico tako jasno, da graščak ne bi mogel prehvaliti svojega hlapca.

»Kaj vraga si storil, da si mi grad zažgal?« zarenči gospodar nad hlapcem, ko od svojega gradu ne vidi drugega ko kup pepela in ožganega kamenja.

»Svetil sem. Kakor ste mi naročili,« odgovori. »Saj menda niste jezni?«

»Kaj še!« odvrne graščak ves zelen od jeze. »Saj lahko pri gorici v vinskem hramu prenočimo. Hajdi v gorico!«

»Ne vem, če bo kaj,« pravi hlapец. »Saj ste videli, da sem vam tudi domov grede svetil.«

»Kaj si tudi tam zažgal?« kriči graščak.

»No, no, saj vas menda ne bo jeza pograbila?« ga tolaži hlapец in išče nož v žepu.

»Zakaj bi me jeza pograbila?« se miri graščak, ki mu je bila koža draga. »Imam še dovolj denarja; gremo po svetu in ti – z nami. Nocoj nas bo že sosed vzel pod streho.«

Sosednji graščak jim da večerjo ter jim odloči dve sobi za prenočevanje. Hlapec vso noč ni zatisnil očesa; neprenehoma sta mu rojila po glavi dva stotaka. Polnoč je že davno minila, ko sliši, da se v sosednji sobi pogramvarja graščak s svojo gospo. Hitro smukne k vratom in pri ključavnici posluša.

»Znebiti se ga moram, če bi bil tudi sam zlodej!« reče gospodar svoji ženi. »Jutri pridemo do morja; tam bomo prenočili na ladji. Midva se uleževa po dolgem navzgor, on pa mora nama pred nogami poprek ležati. Kdor od naju se prvi zbudi, tisti ga sune v morje.«

»Vraga boš sunil, ne mene!« reče tiho zviti hlapец in zleze nazaj v posteljo.

Proti večeru drugega dne pridejo do morja, kjer nameravajo na ladji prenočiti. Uležejo se, kakor sta se gospod in gospa dogovorila. Hlapec leže na določeno mesto in se dela, kakor da bi spal. Ko gospod in gospa zaspita, hlapец vstane, vzame graščakovo ženo in jo

položi na svoje mesto, sam pa se uleže h graščaku. Ko se ta čez nekaj časa prebudi, sune z vso močjo svojo ženo, seveda v – morje.

»Rešila sva se!« pravi zraven ležečemu hlapcu.

»Kaj še!« se hlapec smeje. »Žene ste se rešili, ne pa mene!«

»Da bi te strela!« zakriči graščak.

»Saj morebiti niste jezni?« se mu smeji poredni hlapec in išče nož.

»Vraga! Kaj bi ne bil, ko si me ob vse pripravil, še celo ob ženo! Tu imaš dve sto goldinarjev, pa se poberi!«

»Pogodba je bila drugačna,« pravi hlapec, potegne nož iz žepa in ureže tri jermene z graščakovega hrbta. Potem pa jo pobriše domov, kjer je čepel kakor prej v zapečku in varoval svojo mačko. Vsi pa so imeli zdaj dosti jesti in piti.

Hudobna mačeha in dobra pastorka

(*Zapisal J. Volčič*)

Hudobna ženska primoži s svojim revnim možem majhno deklico z imenom Marica. Potem dobi še eno hčer, ki jo ljubi in goji bolj kot svoje oko. Pastorke pa, ki je bila dobro in prelepo dete, kar ne more niti s krajem očesa videti. Zato jo preganja, muči in mori; da bi jo prej ugonobila, ji meče najslabše ostanke jedi, in še to kakor psu. Celo kačjega repa bi ji dala jesti, če bi ga imela; in namesto v posteljico jo pošilja spat v staro korito.

Ko pisana mati vidi, da je deklica pri vsem tem dobra in potrpežljiva in da lepše raste kot njena hči, misli in misli, kako bi našla vzrok, da bi sirotico spodila od hiše, in si izmisli tole:

Nekega dne pošlje svojo hčer in pastorko volno prat: hčeri da bele volne, pastorki pa črne in ji ostro zažuga: »Če mi te črne volne tako belo ne opereš, kakor jo bo moja hči, mi ne hodi več domov, sicer te bom iztepla od hiše!« Uboga pastorka milo joče, prosi in govori, da

ji tega ni mogoče storiti, ali vse je zaman. Ker vidi, da ni milosti, oprta volno in gre jokajoč za po pol sestro. Ko prideta na vodo, razprtita svoja bremena in začneta prati. Kar se jima pridruži od nekod belo, lepo dekle in ju pozdravi: »Dobra sreča, prijateljici! Ali vama je treba kaj pomagati?« Mačehina hči reče posmehljivo: »Meni ni treba pomoči, moja volna bo takoj bela, ali tale volna naše pastorke ne bo kmalu.« Nato stopi tuje dekle k žalostni Marici, rekoč: »Daj! Bova videli, če se bo dala ta volna belo oprati!« Obe pričneta zdaj mencati in prati in hipoma se črna volna beli kakor mladi sneg. Ko opereta, bela prijateljica spet nekam izgine. Ko mačeha vidi belo volno, se čudi in jezi, ker nima vzroka preganjati pastorke.

Nekoliko časa zatem pride huda zima in mraz. Hudobna mačeha še zmeraj misli, kako bi zatirala nesrečno pastorko. Zdaj ji zapove: »Vzemi košek in odpravi se v goro, tam mi naberi zrelih jagod za novo leto! Če mi jih ne prineseš, je bolje zate, da ostaneš na gori.« Sirotica Marica milo joka, prosi in govori: »Kako naj reva zdaj v tej ostri zimi dobim zrelih jagod?« Ali vse zaman – vzeti mora košek in iti.

Ko hodi vsa objokana po gori, jo sreča dvanajst junakov, ki jih lepo pozdravi. Oni prijazno sprejmejo pozdrav in jo vprašajo: »Kam gaziš, ljuba mala, tako objokana po snegu?«

Deklica jim vse lepo pove.

Junaki ji reko: »Mi ti hočemo pomagati, če nam veš povedati, kateri mesec vsega leta je najboljši?«

Marica reče nato: »Vsi so dobri, toda mesec sušec (marec) je najboljši, ker nam prinaša največ upanja.«

Junaki so bili z odgovorom zadovoljni in reko: »Le idi v to prvo dolinico na prisoje, ondi dobiš jagod, kolikor te je volja.« In res prinese mačehi za novo leto poln košek najlepših jagod in pove, da so ji jih pokazali junaki, ki jih je srečala na gori.

Nekaj dni pozneje, ko je huda zima odnehala, reče mati svoji hčeri: »Idi tudi ti v goro po jagode, morda dobiš tiste junake, da ti dajo kakšno srečo, ko so se že naši umazani pastorki izkazali tako čudovito dobrotljivi.«

Hči se ošabno obleče, vzame košek in odskaklja vesela v goro. Ko pride tja, res sreča tistih dvanajst junakov, ki jim napuhnjeni reče: »Pokažite mi, kje rasejo jagode, kakor ste pokazali naši pastorki.«

Junaki reko: »Dobro. Če uganeš, kateri mesec vsega leta je najboljši?«

Ona hitro odgovori: »Vsi so hudi, mesec sušec pa je najhujši.«

Po teh besedah pa se vsa gora hipoma pooblači in vse nevihte udarijo nanjo, da je komaj prisopihala domov. Ti junaki so bili dvanajsteri meseci.

Medtem se dobrota in lepota psovane pastorke razglasiti daleč po deželi in mlad, pošten in bogat gospod sporoči njeni mačehi, da pride ta in ta dan s svojim

spremstvom pastorko snubit za ženo. Mačeha, ki je si-roti zavidna, ji o tem ne zine niti besedice, ampak misli s to srečo obogatiti svojo hčer.

Ko pride napovedani dan, spodi brezvestna mačeha svojo pastorko zgodaj v korito spat. Nato očisti hišo, pripravi večerjo, našopiri svojo hčer, kolikor jo največ more, in jo posadi za mizo s pletilom v rokah. Nato se pripeljejo snubači, mačeha jih prijazno sprejme, popelje jih v hišo in jim govorí: »Tukajle je moja mila pastorka.« Ali kaj pomaga, ko so imeli v tej hiši petelina, ki prične na ves glas in brez prestanka peti:

»Ku-ku-ri-ku, lepa Marica v koritú!

Ku-ku-ri-ku, lepa Marica v koritú!«

Ko snubači zaslišijo in uganejo petelinovo petje, vele, naj jim privedejo pravo pastorko iz korita. Ko jo zagle-dajo, se ne morejo dovolj načuditi njeni lepoti in ljube-znivosti ter jo še isti večer odpeljejo s seboj. Hudobna mačeha in njena hči pa sta ostali osramočeni pred vse-mi ljudmi.

Marica je bila s svojim možem in z vso svojo hišo srečna do visoke starosti in umrla je lahke smrti – ker ji je bila vila prijateljica in vsi meseci prijatelji.

O bikcu Markcu

(*Zapisal Stevan Kühar*)

Nekoč je živelo dekle, ki je imelo sina Markca. Živila sta v siromašni koči, dekle je s težavo prislužila toliko, da sta se s sinom preživljala.

Leta so tekla, in ko je sin že nekoliko zrasel, ga je poklical zdaj ta, zdaj drugi kmet, da je gnal njegove krave na pašo. Markec je res gonil na pašo. Bil pa je zelo pretepaški, kakor je več takih, zato so ga drugi pastirji začeli biti in vlačiti po tleh. Ker je bilo drugih več, on pa sam, so bili drugi močnejši, tako da jih je Markec vselej največ izkupil.

Markec pa ni rad prenašal, da so ga drugi pastirji tako v nič devali. Zato se je vselej, ko je prignal krave na pašo, umaknil od drugih pastirjev in se skrival pred njimi.

Med skrivanjem je večkrat prišel na pust kraj, kamor ljudje niso zahajali. Nekoč je našel na tem kraju mlade vile. Markec teh mladih vil ni poznal, stare pa ni bilo

zraven. Dolgo jih je gledal, in ko je opazil, da jih sonce močno žge, jim je naredil senco iz vej. Potem pa bi zelo rad vedel, kdo so; skril se je za grm in tam čakal, da se od kod vrne stara vila. Čez nekaj časa je prišla stara vila, in ko je videla, da so mlade v senci, je pričela govoriti:

»O, ko bi vedela, kdo je mojim mladim to dobroto napravil, bi mu naredila, kar bi želet.«

Markec pa je imel samo to željo, da bi bil močan, zato se je oglasil:

»Jaz sem to napravil.«

Vila je nato rekla: »No, če si ti to napravil, mi povej, kakšno željo naj ti izpolnim.«

Markec je odgovoril: »Nič drugega si ne želim kot to, da bi bil močan, da me drugi otroci ne bi mogli tepsti.«

Vila mu je rekla: »No, to ti lahko naredim. Trikrat te moram podojiti in tako boš močan, da se nihče ne bo mogel meriti s teboj.«

Markec pa, ki bi bil rad zelo močan, je šel, da ga je vila podojila.

Ko ga je vila podojila, je bil že večer in treba je bilo gnati živino domov. Vrnil se je k pastirjem. Pastirji pa so bili zelo jezni, ker Markec ni ostal pri živini in so morali oni paziti tudi na njegovo, in so ga začeli tepsti. Markec je zdaj že vedel, da je močnejši; zgrabil je prvega pastirja in ga vrgel v drugega. Nazadnje pa so pastirji le obvladali Markca, kajti on je bil sam, pastirjev pa več.

Drugi dan je šel Markec spet na tisti kraj, kjer so bile vile, in je rekel stari vili, da še ni dovolj močan. Vila

mu je rekla, da ga bo še enkrat podojila, potem bo res močnejši.

Podojila ga je. Ko se je vrnil zvečer k pastirjem, ki so ga hoteli natepsti, je bil že tako močan, da je vse zvlekel na kup. Zato so ga pričeli otroci doma tožiti in so govorili, da je hotel Markec vse poklati.

Ko so prignali tretji dan na pašo, Markec spet ni ostal pri pastirjih, temveč je odšel k vilam in rekel stari vili, da tudi zdaj še ni dovolj močan. Vila mu je rekla, da ga bo še enkrat podojila in da bo potem najmočnejši.

Podojila ga je in Markec je bil že tako močan, ko se je vrnil k pastirjem, da je zmetal vse na kup, na vrh njih pa se je nato spravil sam. Pastirji se mu odslej niso več upali kaj narediti, temveč so ga doma tožili, rekoč, da ne bodo šli več na pašo, če tega Markca ne izženejo.

Nato so vaški veljaki tako razsodili, da morata oba – Markec in njegova mati – oditi iz vasi. Ko je mati zvedela, kaj Markec na paši s pastirji počenja in da morata zato oba oditi iz vasi, mu je rekla:

»Slišiš, Markec! Zakaj si na paši tako poreden, da pastirjem ne daš miru? Vidiš, zdaj so tako razsodili, da morava oba oditi iz vasi!«

Markec pa ji je nato rekel: »Ej, mati, zakaj bi vi šli iz vasi? Ostanite vi tu, grem jaz sam po svetu. Zdaj sem že tako močan, da se nikogar ne bojim!«

Markec je res odšel po svetu in prišel h kovaču. O tem kovaču je slišal praviti, da noben učenec ne ostane

pri njem eno leto, zato bi rad vedel, kakšno delo ima, da bi ne mogel ostati pri njem.

Ko je stopil v kovačnico in pozdravil, ga je kovač vprašal: »Ej, dečko, kaj bi rad?«

Markec je odgovoril: »Kovaštva bi se rad učil.«

Kovač mu nato reče: »Dobro, jaz te vzamem, toda tako dolgo moraš ostati pri meni, da mi s sabljo razsekaš nakovalo na dvoje. Ko to narediš, lahko odideš dalje.«

Markec je v to privolil in je ostal pri kovaču. Komaj je minil dan, odkar je bil Markec tam, že je prosil kovača za sabljo, ker bi rad vedel, kako je močan. Kovač pa mu je rekел: »Ej, ti norček, šele en dan si tu, pa že misliš, kako si močan.«

Markec pa je rekel: »Samo dajte mi jo, da poizkusim.«

Kovač mu je velel: »Idi in vzemi si jo, tam na žeblju visi.«

Markec vzame sabljo in gre z njo k nakovalu. Tam je samo enkrat zamahnil in tako usekal, da je razklal četrino nakovala. Kovač mu je nato rekel: »Zdaj vidiš, da nisi še tako močan; moraš ostati še dalje!«

Drugi dan je Markec spet prosil za sabljo. Kovač mu je rekel: »Ej, saj vidiš, da nisi še tako močan!«

Markec pa je prosil: »Samo dajte mi jo, da poizkusim, če sem že bolj močan.«

Ko je dobil Markec sabljo v roke, je zamahnil z njo in tako usekal, da se je sablja pogreznila do polovice nakovala. Zdaj mu je spet rekел kovač: »Vidiš, da še nisi tako močan; še moraš ostati tu!«

Nakovalo pa so vselej zakovali zopet skupaj.

Ko je prišel tretji dan, je Markec spet prosil za sabljo. Kovač mu jo je dal. Markec pa je zdaj tako usekal po nakovalu, da je nakovalo razpadlo na dvoje. Kovač ga že ni mogel dalje zadrževati, zato mu je rekel: »Zdaj lahko greš svobodno po svetu, kamor hočeš. Ti si svojo pogodbo izpolnil in jaz te ne morem več zadrževati.«

Markec pa mu je rekel: »Toda jaz bi ne šel rad kar tako. Dati mi morate kakšno plačilo. Napravite mi tako palico, da se ne razleti, če jo vržem kvišku in pade na tla. To naj bo moja plača. Če pa mi tega ne napravite, mi morate plačati v denarju.«

Kovač je napravil palico iz samega čistega jekla. Ko je bila gotova, jo je Markec zgrabil in vrgel kvišku. Četrte ure je ni bilo nazaj. Ko pa je padla na zemljo, je priletela na kamen in se razletela na dvoje. Markec je nato rekel kovaču: »Jaz s tem nisem zadovoljen. Če mi ne daste tiste sablje, ki sem z njo razsekal nakovalo, tedaj bom zlomil nad vami to palico, ki je ostala.«

Kovač se je prestrašil in mu je dal rajši sabljo, kakor da bi na njem lomil jekleno palico.

Ko je Markec dobil sabljo, se je poslovil od kovača in šel po svetu, kamor so ga vodile oči. Na potu je zvedel o nekem bogatem grofu, ki ima tri hčere. Vsaka ima zlato jabolko, in ko se bodo možile, bo vsaka vrgla zlato jabolko kvišku; kateri mladenič jabolko ujame, tisti dobi grofovovo hčer.

Markec je šel k temu grofu in si izprosil službo pri njem. Ta grof je imel že toliko pastirjev, kolikor je v letu dni. Vsak je bil samo en dan pri njem, in ko je nekoč na pašo gnal, mu je ta rekel: »Ravno pastirja mi je treba. Če želiš biti pastir, ostani pri meni.«

Markec je privolil, grof pa mu je še rekel: »Za plačo se pa prej ne bova pogajala kakor šele čez tri dni, če mi boš dotlej služil.«

Prvi dan je gnal Markec živino na pašo in si vzel vse mogoče igrače s seboj, da bi si z njimi tam kratil čas. Ko je prignal na pašo, je pustil vso živino, da se je razkropila, kajti grof je rekel, da je vse njegovo, kamor seže oko. Živina se je rada pasla, zato jo je Markec pustil iz misli. Zakuril je ogenj in si pripravil igrače; ulival je piščali in zvončke in si tako kratil čas. Ko je bila popoldne že tretja ura, se mu je nenadoma prikazal sam parkljasti vrag in ga vprašal: »Kako, da smeš tu vsepovsod pasti?«

Markec pa je odgovoril: »Zakaj bi ne smel tu pasti, saj je vse to od mojega gospoda.«

Parkljasti je nato popadel Markca in tako dolgo sta se metala, da sta že onemogla. Popolnoma sta se že zmučili, pa le ni mogel nobeden drugega vreči. Naposled sta si morala oddahniti. Zdaj pa je šel Markec in si pripasal tisto sabljo, ki jo je dobil pri kovaču. Ko sta se drugič spoprijela, je vrgel parkljastega s tako silo ob tla, da se je ta do vrata pogreznil v zemljo. Tedaj je Markec pričel

spraševati parkljastega: »Kako si mogel imeti tako veliko oblast tu na zemlji mojega gospoda?«

Parkljasti je odgovoril: »Hm, tega ti jaz ne smem povedati, kajti imam starejšega brata in ta, če ga obvladaš, ti morebiti pove.«

Ker pa mu parkljasti tega ni hotel povedati, ga je Markec s sabljo razsekal in vrgel v ribnik. Nato se je zvečerilo in treba je bilo gnati živino domov. Markec je zdaj zbral vse zvonce, ki jih je bil ulil, privezal jih je kramam na vratove, da so z njimi zvončkljale, on pa je piskal na piščal, pokal z bičem in vriskal. Tako je gnal živino s paše kakor burkež, ki prihaja v vas.

Grofove hčere so iz zgornjih sob to opazile in šle grofu povedat: »Ej, oče, to vam je pastir! Ta žene krave s paše z veseljem, od drugih pa se nihče ni več vrnili, če je le enkrat gnal na pašo.« (Seveda se ni mogel vrniti noben pastir, ker je vsakega parkljasti raztrgal.)

Drugi dan se je zgodilo ravno tako kot prvi dan. Markec je gnal živino na pašo in se tam zabaval z igračami. Ko je bila že tretja ura, je prišel k njemu parkljasti, ki je imel dve glavi, in je vprašal Markca: »Kako, da smeš tu vsepovsod pasti? Ali si ti tu več kot jaz?«

Markec pa je odgovoril: »Zakaj bi ne bil jaz tu več kot ti, saj je vse to od mojega gospoda.«

Nato sta se spoprijela in metala, kakor s tistim prvi dan. Nazadnje je Markec obvladal parkljastega in ga je

vprašal: »Kako si ti prišel do take velike oblasti na zemlji mojega gospoda?«

Parkljasti mu je rekel: »Hm, tega ti ne smem povedati. Imam še enega starejšega brata, in če tega obvladaš, ti pove on.«

Nato je Markec tudi tega parkljastega razsekal in ga vrgel v ribnik. Krave je pa zvečer gnal s paše domov prav tako slovesno kot prvi večer.

Napočil je tretji dan in Markec je spet gnal na pašo. Zdaj pa je prišel k njemu tak parkljasti, ki je imel tri glave. Borila sta se tako hudo, da sta si morala trikrat oddahniti. Ko sta si tretjič oddahnila, si je Markec opasal sabljo. Nato sta se spoprijela. Markec je tega parkljastega tako treščil ob tla, da se je do vratu pogreznil v zemljo. Nato mu je rekel: »Če mi zdaj ne poveš, kako si dobil to zemljo v oblast, te vsega razsekam na drobne kosce.«

Parkljasti mu je začel pripovedovati: »Tamle je kamen. Če si tako močan, da ga premakneš z mesta, se ti odpro stopnice, ki vodijo pod zemljo. Po teh stopnicah moraš iti navzdol in prideš do krčme, kjer je vse okamnelo. Kar boš videl tam – je vse twoje, in česar se dotakneš – vse oživi.«

Ko je parkljasti to povedal, je Markec zamahnil s sabljo in ga razsekal na drobne koščke. Nato ga je vrgel v ribnik kot prva dva. Potem je šel in odvalil tisti kamen, ki mu ga je pokazal parkljasti, in resnično našel pod njim stopnice v podzemlje. Šel je po stopnicah, kakor bi

šel v pivnico, in prišel do krčme, ki je bila okamnela z vsem, kar je bilo v njej.

Najprej je stopil Markec v klet v kuhinjo in je pogledal v vsako luknjo. Ko je prišel v sobo, je našel okamnelo natakarico. Stopil je k nji in se je dotaknil. Natakarica je takoj oživila in vprašala Markca, kaj želi jesti in piti. Markec pa še ni hotel nič jesti in piti, temveč bi rad videl, kaj vse je tam pri tisti krčmi. Nato je šla natakarica z Markcem najprej v hlev. Tam sta našla tri okamnele konje in kočijaža na ležišču, ki je bil tudi okamnel. Markec se je dotaknil kočijaža in konj in vsi so ročno oživeli. Nato je pokazala natakarica Markcu kurnik, kjer so bile kokoši, svinjake, kjer so bile svinje, in kjer koli se je Markec dotaknil katere živali, je vsaka takoj oživila. Naposled sta prišla v tisto sobo, kjer sta bila krčmar in njegova žena. Tu pa je natakarica rekla Markcu: »Teh se nikar ne dotikaj, ker tedaj za naju ne bo dobro!«

Markec se je tedaj res obrnil od okamnelih in se vrnil na zemljo.

Ko je prišel k svoji živini, je bil že večer in treba je bilo gnati domov. To pa je naredil tako slovesno in bučno kot prva dva večera. Odslej ni maral nesti nobene jedi več s seboj, temveč je vselej šel v tisto krčmo pod zemljo in je tam jedel in pil, kolikor ga je bila volja. Ko pa je napočil večer, je vedno gnal živino bučno domov.

Tako je preteklo leto dni, kar je služil pri grofu. Grofovi so ga vsi zelo radi imeli in tudi on je bil zadovoljen.

Ko je šlo Markcu leto h koncu, so se ravno nameravale grofove hčere možiti. Grof je dal oznaniti, naj pridejo iz vseh krajev mladeniči plemenitih staršev in grofovski sinovi, češ da bodo njegove hčere metale jabolka kvišku, in kateri mladenič jabolko ujame, dobi tisto hčer za ženo, od katere je bilo jabolko.

Prvi dan, ko je metala najstarejša hči jabolko kvišku, je Markec zgodaj vstal in gnal na pašo. Tam je spotoma šel v tisto krčmo pod zemljo in je velel kočijažu, naj osedla tistega konja, ki je bakrene barve. On si je tudi oblekel rdečo obleko, in ko je bilo vse nared, je šel s konjem po stopnicah navzgor. Ko sta prišla na zemljo, je vprašal konj Markca: »Kako bova šla, po zraku ali po zemlji?«

Markec je odgovoril: »Pojdiva tako, da ne zamudiva!«

Pri grofu se je zbral vtem že mnogo mladeničev. Vsi so bili na konjih in so čakali, kdaj vrže najstarejša hči svoje jabolko. Ravno ga je hotela vreči, ko je zagledal grof, da jaše proti njim še en mladenič. Zato je velel hčeri: »Malo počakaj, tamle prihaja še eden!«

Ko je mladenič prijahal do njih, se je lepo priklonil, kot je navada pri gospodi, in je vprašal grofa, ali sme tudi on k njim pristopiti ali ne. Grof mu je nato rekel, da se jim sme pridružiti vsak, ki je za to pripravljen. Mladenič se je nato postavil nekje ob kraju, in ko je grofova hči vrgla jabolko kvišku, se je s konjem vzdignil v zrak in jabolko mimogrede ujel, ko je letelo navzdol k tlom.

Ko je že imel jabolko v rokah, je z njim takoj odjezdil. Nihče ga ni poznal, zato tudi nihče ni vedel, koga je dobila grofova hči.

Zvečer je Markec prignal s paše, in ko je delo opravil, je šel v svojo sobico. Tam je položil na mizo jabolko, ki si ga je bil prisvojil, in ga pričel ogledovati. Grofova hči se je sprehajala kraj njegove sobice, in ko je skozi luknjico ključavnice opazila, da je v Markčevi sobici svetlo, je hotela noter. Markec je zdaj hitro pospravil jabolko in položil tja vžigalice. Ko je vstopila grofova hči, je takoj vprašala Markca: »Kaj imaš, da se tako sveti?«

Markec je odgovoril: »Nič drugega nimam kot vžigalice, pa se te svetijo.«

Grofova hči mu je začela pripovedovati: »Ej, Markec, ko bi bil ti danes doma, bi morda jaz ne bila tako nesrečna! Omožila sem se, a ne vem, kdo je moj mož. Tisti mladenič, ki je ujel moje jabolko, je odjezdil in ne vemo kam. Pa tudi poznal ga ni nihče. Če bi ostal ti doma, bi lahko ti ujel moje jabolko.«

Nato je Markec rekел: »Ej, vidiš, tisti so vsi veliki gospodje, jaz pa sem siromak; kaj bi počel med njimi?«

Ko je najstarejša hči odšla, je čez nekaj časa prišla na sprehotu mimo Markčeve sobice srednja hči, ki naj bi drugi dan metala kvišku zlato jabolko. Tudi ta je opazila, da se v Markčevi sobici nekaj sveti, in ker Markec še ni spal, je potrkala na vrata in vstopila. Ko je vstopila, je začela Markcu govoriti: »Markec, jutri bo moja zaroka.

Jutri ostani doma, da boš videl, kaj bo. Moja sestra je danes metala svoje jabolko, zdaj pa ne ve, koga ima za moža.«

Markec pa je odgovoril: »Ej, jaz ne smem drugega delati kot to, kar je v pogodbi. Svojo službo moram zvesto opravljati.« Markec pa si je mislil, da laže pride s paše in ujame jabolko, kakor pa, če bi doma čakal nanj. Srednja hči je nato odšla.

Markec je drugi dan zgodaj gnal na pašo. Ko je prignal tja, je šel takoj v tisto krčmo pod zemljo in velel kočijažu, naj osedla srebrnega konja. Kočijaž je osedlal konja, Markec pa je oblekel srebrno obleko. Ko je bilo že vse nared, je gnal konja ven in ga zajahal. Konj je zdaj vprašal: »Kako bova šla, po zraku ali po zemlji?«

Markec je odgovoril: »Pojdiva tako, da ne zamudiva!« In odšla sta po drugi poti, ne tam kot prvi dan.

Vtem je prišlo pri grofu skupaj mnogo grofovskih mladeničev, ki so čakali, kdaj bo srednja hči vrgla jabolko kvišku. Ravno je hotela vreči, ko je grof opazil, da od daleč jaha še neki mladenič proti njim. Zato je velel hčeri: »Malo počakaj, tam jaha še eden. Ko pride sem, tedaj vrzi jabolko!«

Mladenič je prijahal, se lepo pred grofom priklonil in ga vprašal, če sme tudi on vstopiti mednje. Grof mu je odgovoril, da sme pristopiti vsak, ki je za to pripravljen. Mladenič se je tedaj nastavil na kraju, in ko je vrgla hči jabolko kvišku, se je vzdignil konj z njim v zrak, on pa

je z obema rokama ujel jabolko. Ko ga je imel v rokah, je ročno odjahal z njim – da vsi drugi niso vedeli, kdo je in od kod je prišel. Tega si pa nihče niti mislil ni, da bi bil ta lepi mladenič – Markec.

Ko je zvečer prignal Markec s paše in povečerjal, je položil na mizo obe zlati jabolki, ki si ju je prisvojil, in ju pričel gledati. Srednja grofova hči pa se je sprehajala kraj njegove sobice in je videla, da se v Markčevi sobici nekaj močno sveti. Zato je hotela noter, Markec pa je spet pospravil jabolki in nastavil vžigalice na mizo. Ko je grofova hči vstopila, je takoj vprašala: »Markec, kaj imaš, da se tako močno sveti?«

Markec je odgovoril: »Vžigalice imam na mizi in te se tako svetijo.«

Ona pa mu je začela tožiti: »Danes bi bil lahko ostal doma, pa bi se mi najbrž ne bila zgodila taka nesreča. Ravno tako sem postala nesrečna kot moja sestra. Prijahal je mladenič, in ko sem vrgla jabolko kvišku, ga je ujel in z njim odšel. Zdaj ne vem, kdo je bil.«

Nato je Markec spregovoril: »Oh, kaj bi mogel jaz pri tem pomagati, čeravno bi bil doma? Jaz bi tam tako ne mogel biti med gospodo.«

Nato je srednja hči odšla, čez nekaj časa pa je prišla k Markčevi sobici najmlajša hči, ki naj bi tretji dan metala jabolko kvišku. Ta je imela Markca še najrajši, in ko je videla, da se v njegovi sobici sveti, je potrkala na vrata in vstopila. Ko je vstopila, je zelo lepo pričela prositi

Markca, naj ostane drugi dan doma, da bo videl, kaj se bo zgodilo. Markec pa v to ni hotel privoliti, temveč je rekel, da mora svojo službo zvesto izpolnjevati.

Drugi dan je res gnal Markec krave na pašo. Ko je hitro tja prignal, je šel spotoma v tisto krčmo pod zemljo. Tam je velel kočijažu, naj urno osedla zlatega konja, on pa je tudi oblekel zlato obleko in nato odšel. Ko sta prišla na zemljo, je konj vprašal: »Kako bova šla, po zraku ali po zemljji?«

Nato je Markec rekel: »Pojdiva tako, da ne bo prepozno!«

Medtem pa se je sešlo pri grofu mnogo grofovskih in gosposkih mladeničev, ki so čakali, kdaj bo vrgla najmlajša hči svoje zlato jabolko kvišku. Ravno je hotela vreči, ko je grof zagledal še enega mladeniča v zlati opravi, ki je jahal proti njim. Zato je velel hčerki: »Malo počakaj, ker tamle jaha še neki mladenič! Naj pride še ta, potem vrzi jabolko kvišku.«

Ko je prijahal mladenič do grofa, se je pred njim lepo priklonil in ga vprašal, ali sme tudi on pristopiti k njim ali ne. Grof mu je odgovoril, da sme k njim pristopiti vsak, ki je za to pripravljen. Mladenič se je nastavil nekje pri kraju, in ko je grofova hči vrgla zlato jabolko kvišku, se je vzdignil konj z njim v zrak, da ga je ujel z obema rokama. Ko pa je imel jabolko v rokah, je takoj odjahal z njim. Nihče ga ni poznal in tudi nihče ni vedel, od kod je prišel in kam je odšel. Zato pa tudi nihče ni vedel, koga je dobila najmlajša grofova hči.

Ko je zvečer Markec prignal s paše in povečerjal, je šel v svojo sobico in položil vsa tri jabolka na mizo ter se veselil nad njimi. Spet so se prišle gospodične sprehajat. Najprej je prišla najstarejša in je takoj opazila, da se v Markčevi sobici nekaj sveti. Pogledala je skozi luknjico ključavnice in takoj se ji je zdelo, da ima Markec nekaj takega na mizi, kot so bila njihova jabolka. Zato je potrkala na vrata in hotela vstopiti. Markec pa je ročno pospravil jabolka in nastavil vžigalice na mizo, da bi jo tako prevaril. Gospodična je vstopila in je takoj vprašala: »Markec, kaj si pa imel nekaj takega na mizi, kot so bila naša jabolka?«

On pa je odgovoril: »Ej, kako da bi jaz imel vaša jabolka! Kje naj jih vzamem?«

Nato je gospodična odšla, Markec je pa položil jabolka nazaj na mizo.

Čez nekaj časa je bila na sprehodu srednja hči in tudi ta je videla, da se v Markčevi sobici nekaj sveti. Tudi njej se je zdelo tako, da ima Markec nekaj takega na mizi, kot so bila njihova jabolka. Zato je potrkala na vrata in hotela vstopiti. Markec je nato ročno pospravil jabolka in nastavil vžigalice na mizo, da bi jo tako prevaril. Ko je gospodična vstopila, je takoj vprašala: »Markec, kaj si pa imel nekaj takega na mizi, kot so bila naša jabolka?«

On pa je odgovoril: »Ej, kako bi jaz imel kaj takega? Kje naj vzamem vaša jabolka?«

Gospodična je nato odšla, Markec pa je spet položil jabolka na mizo.

Čez nekaj časa se je prišla sprehajat najmlajša grofovna hči. Ko je opazila, da se v Markčevi sobici nekaj močno sveti, je tako dolgo gledala skozi luknjico ključavnice, dokler ni videla, da je na enem jabolku zapisano njeni ime. Ko je to opazila, jo je takoj obšlo veliko veselje in je hotela v sobico. Markec pa je zdaj spet hitro pospravil jabolka kakor prej, ko sta starejši hčerki hoteli v njegovo sobico.

Ko je zdaj najmlajša gospodična stopila v sobico, je takoj rekla Markcu: »Ej, Markec, ti imaš naša jabolka, ki smo jih metale kvišku!«

Markec pa je odgovoril: »I, kje pa naj vzamem vaša jabolka?«

Gospodična pa je bila zelo prijazna in premetena, stopila je k njemu in mu pretipala vse žepe. Ko je našla pri njem tista jabolka, je rekla: »Ker imaš ti moje jabolko, ne grem zdaj nikamor od tebe, samo tja, kamor boš šel ti.«

Markcu je ravno tisti dan preteklo leto, da je moral iti dalje. Drugi dan je zato rano vstal in pričel spravljati skupaj vse svoje stvari. Ko je gospodična videla, da se je od vseh poslovil in se gospodi za vse lepo zahvalil, je tudi ona pobrala, kar je imela, in šla z njim.

Markec je peljal gospodično po drugem potu v tisto krčmo, ne pa tam, koder je gonil krave. To pa je napravil zato, da bi ona ne znala domov.

Šla sta po velikem gozdu in prišla do vode. Tam je Markec rekel gospodični: »Skoči v vodo!« (To je pa dejal, ker bi se rad prepričal, če mu bo res zvesta.) Ona je to vzela za resnico in je že hotela skočiti v vodo. Markec jo je tedaj prijel in komaj zadržal, da se ni utopila tam, kjer je rekel, naj skoči noter.

Šla sta dalje in čez nekaj časa je pričel Markec govoriti: »Hm, če ti le misliš iti z menoj naprej, se jaz obesim!«

Ona pa je odgovorila: »Če se ti obesiš, se obesim jaz še pred teboj.«

Ko sta prišla do prvega drevesa, si je ona že navezala okoli vratu nekakšne vezi, kajti če bi se Markec res hotel obesiti, bi si jih ona zadrgnila še pred njim.

Zdaj je Markec spoznal, da je zvesta in stanovitna, zato je šel z njo v tisto krčmo pod zemljo. Tam sta živila tri leta in zelo dobro jima je bilo. Nič drugega nista dela- la kakor jedla in pila, zato sta se pa tudi tako spremenila, da ju nihče ni mogel več spoznati.

Ko so pretekla tri leta, se je Markčevi ženi – tako bomo odslej imenovali gospodično, ki Markca ni hotela zapustiti – neko noč sanjalo o sestrah in starših. Te sanje so jo močno užalostile. Bila je zelo potrta in žalostna, zato jo je mož vprašal: »Kaj ti je, da si tako žalostna in zamišljena?«

Ona je odgovorila: »Sanjalo se mi je o sestrah in starših in zelo rada bi videla, kako žive.«

Zato je prosila moža, da bi jih šla rada pogledat, in je rekla: »Nama gre tu dobro, toda za domače se bojim, ko se mi je tako o njih sanjalo.«

Markec je nato rekel: »No, če bi jih tako rada videla, bova šla v twojo domačijo, toda ne smeva se izdati, ker bi rad vedel, ali naju bodo spoznali ali ne.«

Tedaj sta se odpravila v njeno domačijo. Prišla sta tja ravno zvečer in sta prosila za prenočišče. To sta tudi dobila. Dali so jima sobico, kjer bi prenočila, in tudi večerjo so jima prinesli. Poznal pa ju ni nihče.

Po večerji sta obe grofovi hčerki, ki še nista bili omoženi, ostali dolgo pri njiju, da so se pogovorili o tem in onem. Markčeva žena je prinesla s seboj vsa tri jabolka, in preden so šli spat, jih je vzela iz košarice ter jih položila na mizo. Ko sta grofovi hčeri zagledali jabolka in videli na njih svoji imeni, sta takoj vprašali: »Gospa, kje pa sta vidva kupila ta jabolka? To so ravno taka jabolka, kot smo jih me metale kvišku, ko smo se možile. Pozneje smo videle, da jih je imel tisti pastir, ki je služil pri nas. S tem pastirjem je odšla tudi najina mlajša sestra in o njiju ni nikdar več nobenega glasu.«

Tedaj se Markčeva žena že ni mogla več zadrževati in je rekla: »Jabolka poznata, da so taka, kot smo jih me metale kvišku, naju pa ne poznata.«

Nato so se pričeli bolj ogledovati in spoznavati.

Ko so se že spoznali in je Markčeva žena vrnila sestrama jabolki, Markec pa je povedal svojo zgodbo,

kod sta hodila in kako sta živela, tedaj so napravili veliko ženitovanje, na katerem so jedli, pili in se veselili.

Po ženitovanju je grof kot oče Markčeve žene dal Markcu in njegovi ženi posestvo in ju nagovoril, naj zapustita tisto krčmo pod zemljo in naj se preselita na to posestvo.

Markec in žena sta tako naredila. Vso vrednost, ki je bila v krčmi, sta spravila na to posestvo; tudi kočijaža in natakarico sta vzela s seboj.

Ko so na novem posestvu spravili že vse v red, so priredili še eno veliko gostovanje, na katero so povabili tudi mene. Dali so mi jesti in piti, nato pa so mi veleli, naj odidem.

Od kdaj ima zajček kratek rep

(*Zapisal Lojze Zupanc*)

Prvi vinograd je prekopal in z vinikami zasadil sam volk, ki je povabil na delo lisico in zajčka. Za oba kopacha pomagača je pripravil sladko južino: zvrhan lonec meda.

Vsi trije so pridno delali. Lisico pa je zamikalo, da bi še pred južino poskusila strd. Obrnila se je od dela proti bližnji lozi in zabavkala:

»Hoj, hoj!«

»Kaj pa je?« sta vprašala volk in zajček.

»Na botrinjo me kličejo!« se je zlagala lisica.

»Pa pojdi!« je odvrnil volk.

»In kmalu se vrni na delo,« je dodal zajček.

In lisica je odšla pod grm, kamor je volk skril lonec z medom. Nalizala se je sladke strdi ter se vrnila k volku in zajčku.

»Kako ste krstili?« je zaradovedil volk.

»Pričetek!« se je zahihitala lisica.

»Ste dobro jedli, botrica?« je vprašal še zajček.

»Dobro in sladko,« je zahinavčila lisica.

In kopali so dalje. Kmalu pa se je lisica spet obrnila proti lozi in zabavkala:

»Hoj, hoj!«

»Kaj pa je?« sta vprašala volk in zajček.

»Na botrinjo me kličejo,« je odgovorila lisica.

»Pa pojdi!« je privolil volk.

»In skoraj se vrni,« je prikimal zajček.

Lisica je odšla. Ko pa se je vrnila, je na vprašanje, kako so krstili, odvrnila:

»Osreddek!«

Ko pa je lisica v tretje odšla z dela in polizala ves med iz lonca, sta volk in zajček, utrujena od težkega dela, zaspala. Zvitorepka se je vrnila k njima in s preostanki medu spečemu zajčku namazala gobček. Potlej je zaklicala:

»Pokonci, zaspanca!«

»Oho, si že nazaj? Kako ste krstili?« je zazehal volk.

»Dokonček!« se je zahihitala lisica.

»Ste dobro jedli?« je vprašal zajček in si otiral krmežljavčke.

»Dobro in sladko,« se je oblizovala lisica. »Kaj pa ti, kumek, ali nam ne boš privoščil južine?« se je obrnila k volku.

»Saj res,« je pokimal volk. »Poldne je in čas je, da obedujemo.«

Potlej je planil pod grm v bližnji lozi, kamor je bil davi skril lonec z medom. A vrnil se je s praznim loncem in jezljivo zarenčal:

»Nekdo je polizal med. Oh, če bi le vedel, kdo je tat, raztrgal bi mu vrat!«

Zdajci je lisica priliznjeno spregovorila:

»Zajček je polizal med, ko si ti spal, kumek volk.«

»Jaz ga že nisem, res ne!« se je branil zajček.

»Oh, kaj bi le lagal, saj imaš še zdaj gobček namazan z medom!«

Takrat je volk zarenčal in planil proti zajčku, da bi mu raztrgal vrat. Zajček pa jo je ucvrl v dir, da se je kar prašilo za njim. Volk pa za njim. Ujel je zajčka za rep ter mu ga odgriznil, a uhitel ga ni, da bi mu pregriznil vrat.

Od takrat je zajček – kratkorepec.

Vrag se ženi

(*Zapisal Andrej Gabršček*)

Bila sta oče in mati, ki sta imela tri hčere. Nesreča pa je hotela, da se jim ni približal niti en ženin. To je močno jezilo mater, oče pa je rekel: »Hočem jih omožiti, če jih imam dati samemu hudiču!«

Vrag je bil takoj pripravljen, da ugrabi tri duše. Računal pa je na žensko radovednost. Napravljen kot grof je prišel k očetu in ga zaprosil za starejšo hčer. Z velikim veseljem mu jo je dal, češ: če je ne dam takemu gospodu, komu pak?! Vrag jo je odpeljal v neki navidezen grad in ji rekel: »Drugega opravila nimaš, kot da nosiš iz sobe v sobo tole zlato jabolko, le v dvanajsto sobo ne smeš pogledati!« Ona vzame zlato jabolko ter teka po gradu iz sobe v sobo. pride do vrat dvanajste sobe; tu postoji in si misli: Kaj neki bi bilo, četudi pogledam? Do zdaj je bila vsaka soba lepša, in kdo ve, kaj je šele v tej? Radovednost jo premaga, odpre in zagleda pekel, kako vragi mučijo uboge duše. Zlato jabolko pa ji je padlo v pekel,

kjer je zgorelo. Vsa zmučena zapre vrata in teče proč. Tedaj jo sreča njen mož – vrag. »Kje je jabolko?« zavpije in pahne še njo v peklensko brezno.

Nato se odpravi vrag k očetu in mu takole laže: »Moji ženi je silno dolgočasno; pustite z mano vašo drugo hčer, dobro se ji bo godilo.« Oče dovoli. Toda doletela jo je enaka usoda kakor njeno starejšo sestro. Pogledala je v pekel, kamor ji je padlo zlato jabolko. Notri zagleda tudi svojo sestro, ki ji pravi: »Gorje nama, sestrica, v peklu sva, od koder ni rešitve!« Vrag priteče in pahne še njo v pekel, ker ni imela več zlatega jabolka.

Vrag se napoti tretjič k očetu. Reče mu: »Kjer sta že dve, naj bo še tretja! Dovolite, da odpeljem še najmlajšo hčer; malo se bomo poveselili, ker nas bo lepa družba!« Vrag odpelje tako še najmlajšo hčer, ki je bila pa bolj zvita, kot si je vrag mislil. Ko ji je dal zlato jabolko in ji prepovedal, da ne sme pogledati v dvanajsto sobo, si je mislila: Že vem, kaj storim: zlato jabolko zavežem v predpasnik, da mi ne odleti. Ker pa ne vidim tu svojih sester – že ni vse v redu. Moram pogledati! Gre in odpre kar naravnost dvanajsto sobo, kjer se ji pokaže strašna slika: njeni sestri sta v peklenskem breznu. Obe vpijeta: »Oh, sestrica, reši naju, reši, ker imaš še tisto nesrečno zlato jabolko!« Ona pa jima reče: »Samo malo potrpita, pa vaju rešim!« Ko pride vrag domov, jo takoj vpraša, ali ima še zlato jabolko. Pomoli mu ga pod nos – in vrag si od jeze odgrizne spodnjo ustnico.

Nekega dne vzame mlajša sestra velik koš, gre v pekel po eno sestro in jo pokrije v košu. Ko pride vrag domov, mu reče: »Nesi, nesi našim domov tale dar! Kar na rame zadeni in ne glej, kaj jim darujem; možje naj ne bodo preveč radovedni. Če bi pa hotel pogledati, bom takoj za teboj in ti že zakričim: vidim, vidim!« Tako je poučila tudi sestro v košu, kaj in kako naj reče, če bi hotel vrag pokukati v koš. Vrag zadene koš na hrbet in nese proti hiši nesrečnih – ukletih hčera. Potil je res krvavi pot, ker je nesel babo v košu. Ko pride do hišnega praga, zvrne koš kar v hišo, ne da bi pogledal, in odhiti proti domu.

Čez nekaj dni mu napravi še en koš »daril« za svoje starše, ki jih nese vrag prevaranim roditeljem. Malo je bil sicer nejevoljen, a kaj: babo je treba ubogati! In tako je sam vrag nesel in rešil iz pekla že dve sestri.

Nekega dne pa mu reče žena: »Ti, potem ko se vrneš, dobiš zunaj v veži še en koš daril za moje starše. Bodи tako dober in nesil! Pa ne bodi radoveden, veš – saj je tako zadnji!« Vrag se je malo jezil, vendar ni nič rekel in odšel. Medtem pa je ona naredila nekakšno ženo iz slame, oblekla jo je v svojo obleko in jo postavila pred peč. V peči je zakurila ogenj, slaminati ženi pa je dala v roko lopar, češ da ona potika v peč. Sama pa je sedla v koš in se pogrnila.

Čez nekaj časa pride vrag domov, zadene koš in reče proti slaminati ženi: »Zdaj grem, da veš!« Po poti pa je bil silno radoveden, kaj neki nosi toliko na dom. Že

hoče vzeti koš z ramen, kar zavpije v košu: »Vidim, vidim!« Če vidiš, pa vidi! si misli vrag in teče dalje. Misli je, da ga le žena zalezuje.

Pride do hiše, vrže koš v hišo in steče domov. Doma pa je slamnata žena še vedno potikala v peč. Reče ji: »Nesel sem, veš, a upam, da zadnjič!« Slavnata žena pa kar molči.

»No, ali si jezna ali kaj?« ji reče in jo hoče malo poriniti, a začuti šum – slame. Šele zdaj zapazi vrag veliko prevaro. Pogradi slabnato babo in jo porine v peč. Nato steče v pekel, kjer tudi starejših dveh sester ni bilo več. Potem pa hiti na njihov dom, ali medtem je izgubil vrag vso moč do te hiše. Jezno je udaril ob ogel, da se je pol hiše podrlo.

O povodnem možu

(*Zapisal Andrej Šavli*)

Živel je deček, ki se je rad kopal. Tudi ko je nekega dne zaradi naliva in povodnji voda narasla, ni strpel doma. Šel je k vodi, čeravno sta mu oče in mati branila.

Ko je prišel do vode, se je slekel in skočil vanjo. Toda voda je bila prevelika. Odnesla ga je. Deček je grabil z rokami, mahal in krilil na vse strani. Kričal in jokal je na ves glas, da ga je začul sam povodni mož na dnu vode. In dobro, da ga je čul, ker še tisti hip je deček zajel vodo v nos in usta ter se izgubil kakor v snu.

Ko je prihitel povodni mož, ga je našel že spečega. Le še valovi so ga nesli dalje. Povodni mož sicer ni trpel, da bi prišel kdo živ v njegovo vodno kraljestvo, zato je vsakogar, ki je padel v vodo, utopil. Ta drobni deček pa mu je bil neznansko všeč. Žal bi mu bilo, če bi utonil, zato je sklenil, da ga reši. Saj se je tudi počutil osamelega v svojem prostranem kraljestvu, zato se je razveselil tega lepega dečka, ki mu bo delal druščino.

Odnesel ga je v naročju v svoj prekrasni grad na dnu vode. Živ človek še ni prestopil praga tega gradu. Sedaj se je to prvikrat zgodilo. Položil je dečka v posteljo, ki je bila vsa iz stekla in je stala sredi steklene sobe. Nato je odšel in čakal skrit, da se deček zbudi.

Deček se je prebudil. Pogledal je okrog sebe in spoznal, da leži v stekleni postelji sredi steklene sobe. Ob postelji je stala mizica, na mizici igračka pri igrački – vse iz kristalnega stekla. Dečka sta prevzela lepota in blesk, segel je po steklenih igračkah in se igrал. Tisti hip se je domislil doma in zajokal.

Prihitel je povodni mož in ga vprašal:

»Po kom jočeš, drobni moj deček?«

»Po domu,« je odgovoril deček in jokal neutolažno.

Povodni mož ga je vprašal:

»Ali je dom lepši od tega bogastva, ki je pred teboj?«

»Lepši,« je odgovoril deček in jokal še huje.

Povodni mož je videl, da je vsaka beseda odveč, zato je odšel. Ko se je deček izjokal, je zaspal. Tedaj je prišel povodni mož po prstih in ga odnesel v drugo sobo. Ko se je deček prebudil, je pogledal okrog sebe in spoznal, da leži v postelji, ki je vsa iz srebra in stoji sredi sobe s srebrnim stropom in podom. Ob postelji je stala mizica, na njej igrače – vse iz svetlega srebra. Zavzet je gledal deček to bogastvo, nato je segel z roko po igračah in se igrал. Že tisti hip pa mu je postala igra dolgočasna. Spomnil se je bratca in sestrice, s katerima se je igrал doma, in hudo zajokal.

Prihitel je povodni mož in ga vprašal:

»Po kom jočeš, drobni moj deček?«

»Po bratcu in sestrici,« je odgovoril deček in jokal še huje. Ker se ni dal utolažiti, je povodni mož odšel. Deček je nato zaspal. Takrat je prišel zopet povodni mož po prstih in ga odnesel v tretjo sobo.

Ko se je deček prebudil, je spoznal, da ga je bil povodni mož prenesel v posteljico iz suhega zlata, ki je stala sredi sobe, tudi zidane iz samega zlata. Vse, kar je bilo v njej, je bilo iz najčistejšega zlata: mizica, stoli in igračke. Deček je slišal že mnogo o čarobnih zlatih zakladih, nikdar pa si ni mogel predstavljati tolikega bleska, ki ga je sedaj slepil v oči. Očaran je segel po zlatih igračkah in se igral. A ne dolgo. Spomnil se je očeta in matere ter zopet glasno zajokal.

Prihitel je povodni mož in ga vprašal:

»Po kom jokaš, drobni moj deček?«

»Po očetu in materi,« mu je odgovoril deček in jokal glasno, preglasno.

»Ali sta oče in mati dražja ko čisto zlato?« se je čudil povodni mož, ki ni poznal niti očeta niti matere, pa tudi bratov in sester ne.

»Dražja,« je rekel deček.

Povodni mož je šel in nabral vse bisere, ki so jih skrivali globočine njegovega vodnega kraljestva. Vsul jih je pred dečka, da je segel kup do stropa, in vprašal:

»Ali sta ti oče in mati dražja tudi od teh biserov?«

Deček je moral zatisniti oči, da ga toliki sij ni oslepil. Iskrilo in svetilo se je, kakor bi vse naokrog gorelo. Odgovoril je povodnemu možu:

»Zaman si prizadevaš, da bi našel ceno mojemu očetu in materi. Dražja sta mi od zlata in biserov, dražja ko ves svet.«

Povodni mož je spoznal, da ne bo mogel dečka z ničimer utoložiti. Čakal je, da je zaspal, nato ga je v naročju previdno odnesel iz vode in ga položil spečega na breg. Tu ga je še čakala njegova revna obleka, ki jo je bil slekel, preden je šel v vodo. Povodni mož je poiskal žepe na njej, jih napolnil s samim suhim zlatom in z biseri ter odšel.

Deček se je prebudil iz sna in spoznal, da leži na bregu ob vodi. Vstal je in se oblekel. V resnici ni vedel, ali se mu je vse to, česar se je spominjal o povodnjem možu in njegovem kraljestvu, samo sanjalo ali je resnično doživel. Ko pa je segel v žepe ter otipal zlato in bisere, je spoznal, da se mu ni sanjalo, marveč da je vse gola resnica. Stekel je domov k očetu in materi, bratcu in sestrici. Našel jih je vse jokajoče, ker so vsi mislili, da je utonil. Veselja ni bilo zato ne konca ne kraja. Ker jim ni manjkalo zlata in biserov, je odslej tudi revščina pobegnila od njih in se je mednje naselila sreča. Postavili so si lepo novo hišo in srečno živeli v njej. Deček se je še hodil kopat, toda samo takrat, ko ni bilo naliva. Še takrat le v plitvino, kamor povodni mož ni zahajal.

Povodni mož se je vrnil v svoje vodno kraljestvo in bil sila žalosten. Mislil je, da hrani v svojem gradu najdražje zaklade sveta. Sedaj pa je spoznal, da poznajo ljudje še večje dragocenosti, imajo očeta, mater, brate in sestre, katerih povodni mož ni imel. To ga je tako razžalostilo, da je jokal tri dni neprenehoma, da so se stresali bregovi in so vode glasno šumele kakor ob povodnji. Nato se je napotil, da preišče vse skrite kotičke svojega kraljestva, če se morda ne skrivajo v njih dragocenosti, katerih do tedaj ni našel.

Tri uganke

(*Zapisal Jurij Kobe*)

V davnih, davnih časih, ko so ljudje še Metuzalemo-vo starost dosegali, je bilo zapovedano stare ljudi moriti, ki niso imeli več moči za delo.

Neki sin, ki je gojil veliko ljubezen do svojega očeta, ne izvrši zapovedane postave, marveč skrije očeta pod kad, ko je bila splošna preiskava, in ga skrivaj redi. Ta velika sinova ljubezen se mu kmalu obilo poplača.

Kralj tiste dežele, ki je bil brez moškega potomstva, razmišlja, kako bi mogel dobiti najmodrejšega mladeniča v kraljevini svoji hčeri za moža, sebi pa za naslednika. Zato si izmisli tri uganke.

Prvič ukaže vsem mladeničem, ki so za možitev zreli, da se snidejo določenega dne rano pred sončnim vzodom na visokem hribu, in kdor prvi zagleda vzhajajoče sonce, ugane prvo uganko.

Preden se omenjeni sin odpravi na pot, prosi starčka za svet. Oče mu reče: »Ljubi moj sin! Ko prideš na

določeni kraj, bodo vsi mladeniči gledali tja, kjer žarko sonce vzhaja, ti pa se obrni k najvišjemu hribu v okolici, in ko sonce na njegov vrh vrže prvi žarek, reci: »Kralj, glej sonce!«

Kakor je starček povedal, se je tudi zgodilo. Ko mladeniči dospejo na goro, gledajo željno tja, kjer mora sonce vziti; poučeni sin pa zre na najvišji vrh, in ko sonce pošlje prvi svoj žarek nanj, veli: »Svetla krona, glejte sonce!« Kralj ga potreplje po rami, rekoč: »Ti si pogodil!« Mladeniči ga obsujejo z vprašanji: »Kako, da si ti gledal od sonca proč?« On pa jim odvrne: »In vendar sem ga prej zagledal kot vi.«

Ko pride sin domov, reče očetu: »To sem že po kraljevi volji ugani, toda ta, ki nam jo je danes naložil, bo, se bojim, presegla tvoj razum.« »Povej jo!« mu veli starček. Mladenič nadaljuje: »Kdor bo ne obut ne bos prišel, ugane drugo uganko.«

Starček se nasmeje, rekoč: »Ta je lahka, pa je vendar nihče ne bo ugani kakor ti. Različno bodo ugibali dečki, pa tudi različno bo vsak po svoji domišljiji prišel napravljen: prvi samo v nogavicah, drugi samo v eni nogavici in na drugo nogo bos, spet drugi z eno obuto in drugo boso nogo. Ti pa odtrgaj podplate s svojih čevljev, da bosta nogi obuti in spodaj bosi. Tako kralj tudi misli.«

Napovedani dan pride in dečki hite h kralju na pregled. Poučeni sin dvigne nogi, drugo za drugo, da

prepriča kralja, da ni ne bos ne obut. »Dobro, dobro!« veli kralj. »Ti si, moj sinko, že drugič pogodil mojo misel.«

Zdaj jim napove tretjo uganko, rekoč: »Pojutrišnjem se spet zberemo tu, in kdor bo imel za klobukom najlepšo rožo, bo rešil najvažnejšo uganko.«

Radoveden na zadnjo uganko, starček komaj pričaka doma svojega sina in ga vpraša: »Kakšno nalogo imate pa zdaj?« »Oj, ta je zvita,« reče sin. »Kdo bo med toliko lepimi rožami ravno tisto zadel, ki jo ima kralj za najlepšo?« »Sinko moj,« reče oče. »Čez pšenični klas ta svet nima rože. Za klobuk ga zatakni, pa je gotova tvoja uganka.«

»Hočem storiti, kakor mi svetujete, dragi oče,« reče sin in odide na polje po klas.

Napovedani dan napoči in dečki vrvijo, okrašeni vsak s svojo rožo, pred kralja. Ko zagledajo za klobukom svojega tovariša pšenični klas, se prično na glas smejati, rekoč: »Bedak, klas ni roža!«

Kralj že od daleč zapazi med fanti mladeniča s klasom. Stopi k njemu in ga objame, rekoč: »Ti, moje draga dete, moj zlati sin, ti si moj zet, ti si moj vredni naslednik. Ni je, dečki moji, lepše rože od pšeničnega klasa,« reče kralj, obrnjen proti mladini. »Kadar se valovi na polju zibljejo po zlatem klasju, ne moremo najti mesta našemu veselju; ko nam pa iz njegove bele moke prineso na mizo vročo pogačo, nam prijetneje zadiši ko vsaka še

tako dišeča vrtna roža. Te rože pridno sadite, še marneje jih plevite!«

Obrnjen k mladeniču s klasom ga kralj vpraša: »Sinek moj, od kod v tebi tolika modrost v tvoji mladosti?« Mladenič se preplaši, ne vedoč, kaj naj odgovori, vendar se kmalu zbere in reče: »Svetli kralj, povedal bi, če bi se ne bal ostre kazni.«

»Ne boj se,« mu kralj prijazno veli.

»Ko je do tega prišlo,« nadaljuje mladenič, »da bi moral vzeti svojemu staremu očetu življenje, sem stopeil k starčku in mu rekel: ›Predragi moj oče, vi ste mi življenje dali, me ljubeznivo gojili in oskrbovali, pa bi vam zdaj v zahvalo končal življenje? Tega moje srce ne prenese. Rajši vidim, da se meni vzame moje.‹ Nato mi oče poreko: ›Moj sin, naredi veliko kad, pa jo povezni v kotu v veži. Zadaj napravi lino, da bom kdaj pa kdaj mogel ven, ti pa mi boš skrivaj prinašal jesti.‹ Tako sem storil in očeta do danes ohranil pri življenju. V vsaki važni zadevi mi je dajal navodila in nasvete, kakor je tudi zdaj edino on rešil te uganke.«

Kralja živa otroška ljubezen gane do solz in reče mladeniču: »Ljubi bog, s tem dejanjem si mi postal dva-krat ljubši: tvoje blago in hvaležno srce se je pokazalo v vsej svoji milini, meni pa si snel temno mreno z mojih dušnih oči: zdaj sem šele pričel spoznavati, da so nam modrost, nauki in skušnje starih v našem življenju potrebne, četudi niso več za delo. Odslej naj povsod obvelja

ta zapoved: Vsakdo spoštuj vsakega starega! Sinovi pa skrbite za svoje starše hvaležno in ljubeznivo do zadnje ure njihovega življenja!«

O šivilji in škarjicah

Živila je v starih časih na nekem gradu mlada in zelo prijazna deklica Bogdanka. Bila je šivilja in je služila grajski gospe. Nekega dne je ravno šivala v svoji tihi sobici, ki je imela eno majhno okence na vrt. Sama je bila, zato jo je začel dolgčas napadati, dasi je imela dela čez glavo. No, ko je tako vbadala in vlekla, merila in rezala, ji je prišlo v glavo polno čudnih misli in želja.

»Kaj, ko bi imela take škarjice, da bi se jim samo reklo:

*Škarjice, hrustalke,
po rumeni mizi bežite,
jopico mi urežite!*

pa bi me slušale. Če bi jim pa dejala:

*Škarjice, hrustalke,
zdaj se pa ustavite,
zdaj pa v kot se spravite!*

Pa bi se takoj ustavile, to bi bilo lepo!« je dejala sama pri sebi, pa vendar tako, da jo je lahko slišal tudi kdo drugi. Kakor je to izgovorila, je priletela na vejo pred okencem drobna ptička in zapela:

»*Oj Bogdanka,
kar si prosila,
to si dobila!*«

Ko je deklica to slišala, se je tako ustrašila, da se je zbodla v prstek. Medtem pa, ko si ga je obvezovala s platenjem in belo nitjo, je čudna ptičica odletela. To je bilo Bogdanki žal, ko je ni več videla! Kako rada bi še enkrat slišala tiste besede od drobne ptice. Toda ptičice ni bilo nikoder več. »Čakaj,« si je mislila deklica, »hočem pa vendarle poskusiti, kar je dejala ptičica!« In hitro je zaščebetala:

»*Škarjice, hrustalke,
po rumeni mizi bežite,
jopico mi urežite!*«

In precej so bile pri miru in so ležale lepo v kotu in niti ganile se niso.

»To pa to!« si je mislila Bogdanka vsa srečna in vesela. Kaj bi ne bila! Zdaj ji ni bilo treba polovico toliko delati kot poprej. Ona je samo šivala, rezale pa so škarjice same. Tudi grajska gospa je bila dosti bolj zadovoljna

z njo in kar načuditi se ni mogla, kako more Bogdanka obleko tako lepo natančno in vendar tako hitro narediti. Pride torej nekega dne k nji in ji reče:

»Kako je to, ljuba moja Bogdanka, da zdaj vse tako natančno urežeš in tako hitro sešiješ, saj si prej vedno potrebovala več časa?«

»Seveda sem ga,« ji je odgovorila deklica nedolžno, »saj prej pa tudi nisem imela takih škarjic.«

»Kakšnih škarjic?« jo vpraša sedaj gospa radovedno.

In Bogdanka ji pove vse po pravici, kako je prosila za take škarjice, ki bi same rezale, in kako jih je dobila. Nato hoče gospa videti te škarjice, kako režejo. Ko jih je pa enkrat videla, jih hoče dobiti na vsak način od deklice. In ko jih ne more ne s hudo ne z lepa izprositi in Bogdanka nobenega denarja noče sprejeti zanje, tedaj jo gospa spodi iz gradu, škarjice pa ji vzame.

Vsa žalostna in potrta je šla deklica iz gradu in objokovala svojo nesrečo. Pot jo je peljala skozi temen gozd. Ko tako hodi in hodi med visokim drevjem, zasliši hkrati nad seboj znano petje. Ozre se kvišku in koga zagleda? Na drobni vejici nad dekllico se je zibala tista ptičica, ki se ji je bila nekdaj na oknu prikazala, otresala je z glavico in potem tiho zapela:

»Oj Bogdanka,
kar si izgubila,
boš nazaj dobila!«

In kakor je to zapela, je že ni bilo več na drevesu.
Deva pa je šla nekoliko potolažena dalje po gozdu.

Medtem pa je šla grajska gospa vsa vesela v svojo sobo, kjer je imela nakopičenih vse polno lepih oblek, pa tudi blaga zanje. Hitro vzame škarjice iz žepa in jih postavi na mizo ter vzklikne:

»*Škarjice, hrustalke,
po rumeni mizi bežite,
jopico mi zrežite!*«

Škarjice pa so takoj ubogale in začele rezati jopice. Ker je namreč gospa rekla »zrežite« namesto »urežite«, so škarjice trgale vse blago in obleko na drobne kosce. To se je gospa prestrašila! Hitro je začela misliti, kaj naj reče, da jih bo zopet ustavila, toda zastonj. Ni in ni si mogla tega domisliti. Škarjice pa so le škrtale in rezale. »Joj, joj!« je javkala, »kaj bo z mojo obleko!« In hitela je k škarjicam in jim poskušala iztrgati obleko, toda škarjice se nikakor niso dale odtrgati in so le dalje škrtale in rezale. Gospa je kar besnela in jih lovila po mizi, toda škarjice so se malo brigale za njen strah in njeno jezo. »Škrt, škrt,« so delale in zrezale skoraj vso obleko, kar je je bilo v sobi. Ko pa ni bilo več obleke, so se spravile kar na dragocen plašč, v katerega je bila ogrnjena gospa, in jele sedaj rezati še tega. Zdaj, zdaj je bila šele gospa v strahu, kaj bo. Kot brezumna je tekala po gradu in

otresala hudobne škarjice, toda te se še zmenile niso za otresanje in so kar dalje in dalje rezale, da so leteli drobni koščki od dragocenega plašča. Tu se spomni gospa v največji sili, da ve deklica za tiste besede, s katerimi samo se dajo ustaviti te škarjice.

Hitro, hitro se tedaj spusti za njo v gozd, da bi jo čimprej mogoče dohitela in se rešila nesrečnih škarjic.

Ko je tako letela več kot pol ure, zagleda slednjič ubogo deklico, ki tiho in žalostno koraka po slabem gozdnem potu.

»Reši me, reši me, deklica, the svojih škarjic, da mi ne porežejo še te obleke, ki jo imam na sebi; bogato te poplačam,« je jela vpiti za njo. Deklica se skoraj ni mogla zdržati smeha, ko je videla svojo nekdanjo gospo vso obupano in razcapano, vendar je hitro vzkliknila:

*»Škarjice, hrustalke,
zdaj se brž ustavite
in v moj žep se spravite!«*

In res! Škarjice so se takoj ustavile in v naslednjem trenutku jih je že imela deklica v svojem žepu.

Gospa je bila v hudi zadregi in se od sramote ni vedela kam dejati. Vendar pa se je hotela pokazati hvaležno in je ponujala deklici mošnjo cekinov in jo vabila, naj se zopet vrne. Toda deklica ni hotela sprejeti niti denarja niti se ni hotela več vrniti k lakomni gospe, temveč se

je lepo napotila na svoj dom, kjer si je s šivanko in čudovitimi škarjicami toliko zaslužila, da je bila kmalu najbolj premožna deklica v vsej okolici. Pa je ostala vedno skromna in ponižna ter je storila ljudem veliko dobrega, saj je imela s čim.

Zdravilno jabolko

(*Zapisal Josip Freuensfeld-Radinski*)

Svoje dni je živel kralj, ki je imel tri sinove. Doživel je že lepo starost in moči so ga jele zapuščati. Nekega dne naglo zbole. Poklicali so najboljše zdravnike vsega kraljestva, da bi vrnili kralju zdravje, a vse zaman. Odkritosrčno so mu povedali, da se mu bliža konec življenja.

Kralj se je vdal v svojo usodo in se pripravljal na daljno, zadnjo pot.

Ko ravno ni bilo nikogar v sobi, se odpro duri in v sobo stopi berač. Nevolja se je pokazala kralju na obrazu.

Berač to opazi in reče: »Kralj, nikar ne bodi nevoljen. Nisem prišel k tebi prosjačit, temveč bi ti rad povedal nekaj važnega, le če mi boš verjel.«

»Hitro mi povej! Saj vidiš, da se mi bliža zadnja ura,« odgovori kralj s slabotnim glasom.

»Ni še prišla zadnja ura, kralj. Eno zdravilo je še na svetu, ki ti more vrniti ljubo zdravje.«

»Tega skoraj ne morem verjeti,« pravi bridko kralj, »pa le povej!«

»Prav dobro vem, da boš nejeverno majal z glavo; kar ti povem, je gola resnica, tako gotovo, kakor sedaj pred teboj stojim. Tebe ozdravi samo zdravilno jabolko. Ko ga použiješ, boš zdrav kot riba. Zato pošlji svoje tri sinove po svetu, da ti prineso zdravilno jabolko. Enemu se gotovo posreči. Če ne storiš po mojih besedah, ti je odbila zadnja ura. Zbogom, kralj!« S temi besedami zapusti sobo. Kralj ga kliče nazaj, ker bi rad vedel, kje je tisti vrt, na katerem raste zdravilno jabolko. Toda na njegov klic pride služabnik. Temu reče, naj takoj pokliče berača, ki je ravnokar odšel. Služabnik pravi začuden, da ni videl nikogar iti iz sobe, čeprav je bil blizu kraljevih vrat.

Kralj se zamisli. Čez nekoliko časa pokliče sinove in jim reče: »Sinovi! Moje življenje še ni končano. Ozdraviti me namreč more zdravilno jabolko. Zatorej se odpravite na pot po svetu. Kdor izmed vas mi prinese zdravilno jabolko, bo naslednik mojega kraljestva.«

Starejšima sinovoma to ni bilo po volji, kajti potovanja nista bila vajena; rajši sta se zabavala brez dela po pustih in praznih veselicah. Najmlajši sin pa se je razveselil, ko je slišal, da mu preljubi oče še ne bo umrl.

Vsi se istega dne odpravijo na pot; vsak na drugo stran.

Minilo je več tednov, ko pride najstarejši sin v deželo, kjer ni videl nobenega človeka. Gledal je s hriba okrog,

pa ni zagledal nobene hiše, nobene vasi. Ko se vsemu temu čudi in gre po beli cesti dalje, vidi prihajati šepavega človeka. Bil je berač. Kraljevi sin hoče prevzetno mimo njega, a ta ga lepo poprosi: »Ponižno prosim, milostivi gospod, za majhen dar!« Vrže mu desetico, hromec pa še prosi: »Košček kruha, milostivi gospod, lepo prosim, lačen sem, da ginem.« Kraljeviču napuh ni pustil, da bi še dalje stal pri revnem možu. Ničesar mu ne odgovori, temveč stopa ponosno dalje. Zdajci se kraljevič ustavi in se ozre, rekoč: »No, ti berač, desetico si dobil od mene. Ali mi veš povedati, na katerem vrtu je zdravilno jabolko?«

»Le pojrite po tej cesti, skoraj boste dospeli do tega čudnega vrta. Urno odtrgajte jabolko in hitro odhitite z vrta!«

»Že prav, že prav!« reče kraljevič in se smeje nasvetu, ki mu ga je dal berač. Pot je bila zelo dolga. Naposled vendor pride do velikih vrat, jih odpre in stopi na vrt. Drevesa ni bilo nobenega, le tam sredi vrta je zelenela ena sama samcata jablana. Gredica je bila pri gredici in na njih je raslo na tisoče najmilejših cvetlic. Čarobna vonjava se je širila po vrtu. Počasi je stopal kraljevi sin po poti, ki je vodila k jablani, rastoči tam na zeleni trati. Sadja ni bilo na njej, samo na eni, daleč k tlom pripogjeni veji je viselo lepo rdeče jabolko. S hitrimi koraki gre kraljevič tja ter odtrga to prečudno jabolko. Radoveden ga ogleduje od vseh strani, a je bilo kakor vsako

drugo navadno jabolko. Komaj stoji nekaj trenutkov pod drevesom, ga obide težka utrujenost. Ni dolgo pre-mišljeval, marveč je legel pod drevo na zeleno trato.

Ni dolgo ležal, ko se mu približa človek. Kraljeviču se je zdelo, kakor da gleda skozi gosto mrežo. Sedaj ga spozna. Bil je tisti berač. Pripognil se je k ležečemu in mu vzel iz roke jabolko. Z njim se je dotaknil veje, na kateri je prej viselo, in jabolko se je zopet prijelo. Odtrgal je majhno vejico, se z njo dotaknil kraljeviča in zašepetal: »Ti nisi vreden, da bi očetu prinesel zdravilno jabolko. Zakaj me nisi ubogal? Tako dolgo bodi vran, črni vran, dokler ne pride rešilni dan!«

In res – spremenjen je bil v črnega vrana, ki je zletel kvišku.

Tri dni pozneje je šel po isti poti drugi sin, ki se mu je primerilo isto kot prvemu.

Zopet tri dni pozneje je bil na isti poti najmlajši sin. Naproti mu pride berač, ki pa niti ni utegnil poprositi miloščine, kajti kraljevič mu že vrže rumen cekin v klobuk, rekoč: »Gotovo si lačen, revni mož. Ná ta kos kruha,« in hoče iti dalje. Berač se mu lepo zahvali in reče: »Kraljevič, jaz vem, kam greš. Ta pot je prava. Urno odtrgaj jabolko in odhiti z vrta! Danes je zadnji dan. Prej ko bo luna vzhajala, mora imeti tvoj oče zdravilno jabolko, sicer bo prepozno. Gorje pa tebi in bratoma, če ne ubogaš!«

Te besede so dale kraljeviču novo moč. Kmalu pride do vrta in stopi vanj. Cvetlice so mu mamljivo duhtele

naproti. Pogumno je hitel k jablani. Ko rdeče jabolko odtrga, hoče takoj oditi, kakor mu je zapovedal berač. Toda glava mu je težka in noge utrujene. Že hoče leči pod drevo, ko zdajci nekaj nad njim zašumi. Ozre se kvišku in vidi dva vrana. Grozna slutnja se ga polasti. »Kaj, ko bi bila to moja brata?« mu šine v glavo. Telo se mu strese in vsa utrujenost ga mine.

»Moj oče!« vzklidne glasno in hiti z jabolkom z vrta. Zunaj mu pride naproti berač.

»Blagor ti, kraljevič! Trepetal sem že zate. Sedi na zeleno trato tu in si odpocij!« Nekoliko trenutkov je berač molčal, potem pa spet spregovoril: »Ná to vejico, vzemi jo s seboj! V tistem hipu, ko bo oče zdrav vstal iz postelje, pojdi iz gradu ven. Priletela bosta dva vrana in sedla predte na zemljo. Hitro se ju dotakni s to vejico.«

In spet se je kraljeviča lotila utrujenost. Ni se ji mogel ubraniti. Zaprl je trudne oči. Zdelo pa se mu je, da ga je berač prijel okoli pasu ter zletel z njim kvišku.

Siv mrak je ležal na zemljji, ko se je kraljevič prebudil. Pred seboj je zagledal grad svojega očeta. Sprva je mislil, da je samo sanjal o zdravilnem jabolku, a ko ga zagleda v svoji roki, spozna, da je bila resnica. Spomni se tudi, da mora biti pri očetu, preden vzide luna. Kakor srna odhiti kraljevič v grad.

Ko je kralj jabolko pojedel, je bil zdrav. Čvrst in kre-pak je skočil iz postelje, v kateri je že tako dolgo ležal. Kraljevič pa je hitel iz sobe. Ko pride iz gradu na plano,

mu priletita naproti dva vrana in sedeta predenj na zemljo. Glej čudo! Komaj se ju dotakne z vejico, ki mu jo je dal berač, že sta stala pred njim njegova brata.

V gradu je zavladalo veliko veselje. Starejša kraljeviča sta bila nekam potrta, kajti njun najmlajši brat je postal očetov naslednik, čeprav sta onadva mislila, da se to nikdar ne more zgoditi.

Tudi jaz sem bil tam, sicer bi ne vedel, kako se je to zgodilo.

O treh grahih

(*Zapisala Eva Zokševa*)

Živel je siromak, ki ni imel niti kruha za svojega sina. Zato mu reče, naj si gre po svetu iskat srečo. »Idi, sinko,« mu pravi, »kamor hočeš! Samo tega ne pozabi, da prvo stvar, ki jo srečaš, pobereš in jo shraniš.«

Tako se poslovita. Oče ostane doma, sin pa odide po dolgi prašni cesti s torbo na rami v daljni svet.

Ko tako nekaj časa hodi, zagleda na cesti grahovo zrno. Spomni se očetovega nasveta, pobere zrno in ga spravi v torbo. Gre dalje in najde drugo grahovo zrno. Tudi to pobere in spravi v torbo. Proti večeru najde tretje grahovo zrno, ki ga tudi pobere in shrani.

Pozno zvečer je že bilo, ko pride do velikega gradu in zaprosi prenočišča.

»Za eno noč že dobiš posteljo,« mu pravi graščakova žena, ko je merila čednega mladeniča od nog do glave. Ugajal ji je, še bolj pa je ugajal njeni hčeri, ki je stala poleg matere.

»Ta tujec, ki smo ga sprejeli danes pod streho, pa ni videti siromak,« pravi pri večerji graščakova žena svojemu možu. »Najbrž se je samo preoblekel, da bi videl, kako je pri nas. Mislim namreč, da bi rad vzel najino hčer za ženo. Pa že še pridemo na čisto, da vidimo, pri čem smo.«

Svojemu služabniku naroči graščakova žena, naj tujcu odkaže slabo posteljo in naj pazi, kaj bo ponoči počel. »Če je v resnici siromak, bo dobro spal tudi na slabih postelji. Če pa je iz imenitnejše hiše, vso noč ne bo imel miru,« pojasni graščakinja zvijačo svojemu možu.

Mladeniču res odkažejo prenočišče, kakor je bilo ukazano. On se sleče in leže v posteljo. Ker pa se je bal, da bi mu kdo ponoči torbe ne izmaknil, ki je bila edino njegovo premoženje, si jo dene pod glavo. Torba pa ni bila dobro zaprta. Zato so silili trije grahki iz torbe pod njega. On jih je pobiral in zopet tlačil v torbo. Komaj je spravil enega nazaj, že mu je pri tem ušel drugi iz torbe. Ko je ujel drugega in ga deval v torbo, mu že uide tretji. To se je ponavljalo vso noč, tako da niti oči ni zatisnil.

»No, kako je bilo ponoči?« vpraša drugo jutro radovedna graščakinja služabnika, ki je skrit pod posteljo opazoval tujca.

»Vso noč se je preobračal na postelji. Bilo me je že strah, da se podre name.«

»Aha! Saj se mi je takoj zdelo, da ni siromak,« se razveseli graščakinja in gre ročno poročat to veselo novico

možu in hčeri. Vsi trije se dogovore, da tujca še en dan zadrže na gradu. Da se pa o njem docela uverijo, če je res samo preoblečen imenitnik, mu hočejo drugo noč odkazati mehko in lepo posteljo.

Ker so bili drugi dan z mladeničem vsi zelo prijazni, res ostane na gradu še eno noč. Po dobri večerji mu za prenočišče odkažejo imenitno sobo, ki je bila bogato in potratno opravljena.

Ej, vedno lepše! si misli siromak. Vidim, da sem v dobrini pošteni hiši. Čemu bi deval torbo pod glavo in vso noč lovil grahe, kakor sem včeraj. Rajši se pošteno naspim. Res obesi torbo na obešalnik, se razpravi, leže v mehko posteljo in sladko spi vso noč.

»Kako je bilo nocoj?« vpraša zjutraj graščakinja služabnika, ki je zopet pazil pod posteljo.

»Vso noč je nepretrgoma spal,« se je glasil odgovor.

»Saj sem vedela, da ni siromak,« pravi vzradoščena graščakinja. »Prav gotovo je najmanj plemič, če ne celo kraljevič.« Seveda nese to novico še toplo možu in hčeri.

Po zajtrku pride tujec h grofu, da bi se mu zahvalil za vso prijaznost in skrbno postrežbo, ki je je bil deležen na gradu.

»Kam pa nameravaš sedaj, prijatelj?« ga vpraša ljubezniivo graščak.

»Po dolgi prašni cesti, sam ne vem, kam.«

»No, če je pa tako, te pa ne pustimo nikamor. Vidiš, jaz imam hčer istih let, kakor si ti. Videl si jo in upam, da

ti je všeč. Če te je volja, ti jo še danes dam za ženo. Potem pa že bo, kakor bo.«

Sicer je siromak sprva kar ostrmel pri teh odkritosrčnih besedah, vendar se je takoj znašel in privolil v to nenavadno ženitev.

Še tisti dan se je vse izvršilo. Napravili so veliko gostijo, ki je trajala štirideset dni in štirideset noči. Ves ta čas ni bilo videti v gradu niti enega žalostnega obraza. Še celo srečni ženin si ni belil glave in ni bil prav nič v skrbeh, kaj bo iz vsega tega.

Ko pa mine štirideseti dan, pokliče mati graščakinja svojega zeta k sebi in mu reče: »Sinko moj! Gostija je končana in jutri se odpravita na pot, da pokažeš ženi svoj grad.«

Svoj grad?! bi bil skoro zakričal siromašni ženin in toliko, da ni povedal po pravici in resnici, da ima namreč njegov oče doma samo raztrgano bajto, ne pa gradu. Vendar se še zadnji hip premisli in molče pritrdi, da odideta drugi dan z nevesto na njegov grad. V tistem trenutku pa ga seveda mine vse veselje in globoka žalost in skrb sta se mu brali z obraza.

»Na obrazu ti vidim, da se težko ločiš od nas,« prisesti dobrohotno graščakinja. »Pa potolaži se, ljubi moj zet! Saj se kmalu zopet vidimo. Ostanita tam samo nekaj časa in potem se zopet vrnila k nam.«

Drugi dan nalože na velik voz tri vreče ovsa za konje, vrečo denarja, nanj sedeta mladoporočenca in še dva strežnika. Tako se odpeljejo proti moževemu – gradu.

Mlada gospa je bila žalostna, še bolj žalosten pa je bil njen mož. Vsi so mislili, da sta potrta zaradi tega, ker so se ravnokar ločili od doma. Mladega moža je ta žalost tako potrla, da ni zinil niti besedice in se je v resnici zasmilil svoji ženi, ker je mislila, da je tako mehkega srca. On pa je mislil ves čas samo na to, kako bo, kadar pridejo do očetove razdrte bajtice. To je bil tudi pravi vzrok njegove velike žalosti.

Proti večeru se pomika voz s potniki skozi velik gozd. Mlada gospa vpraša svojega potrtega moža, če je še daleč do njegovega gradu.

»Ej, do tja je še daleč, zelo daleč,« ji odgovori on.
»Lahko še brez skrbi zaspиш, preden pridemo tja.«

Ona res zadremlje. To priložnost pa porabi njen mož in skoči z voza. »Rajši grem v smrt, kakor da bi ji povedal, kakšen siromak sem,« si misli in gre daleč proč od ceste v gozd. Komaj pa napravi nekaj korakov, že mu pride nasproti mož beloglavec.

»Kam pa ti, sinko, v tej temni noči?« ga ogovori mož z belo glavo.

»Bežim v smrt!« odgovori beloglavcu in mu vse od-krito prizna, kakor se je godila vsa ta čudna zgodba, ki bo imela še bolj čuden konec.

»Ej, čemu bi se žalostil, prijatelj!« pravi beloglavec.
»Sedi rajši na voz in se pelji s svojo ženko še nekaj časa naprej! Kmalu prideta do mojega gradu. Jaz odhajam sedaj z doma in se vrnem šele čez leto dni. Ves ta čas si

lahko ti gospod v mojem gradu. Ali enega nikar ne pozabi: Ko se bom vračal, takrat se ves grad močno strese. Vidva z ženo pa glejta, da takrat nemudoma zbežita iz gradu. Če se le malo zamudita, vama odbije zadnja ura!«

Mladi mož se starcu lepo zahvali in se vrne k vozu, ki ga je čakal na cesti.

»Skoraj sem zgrešil in iskal sem pravo pot,« je pomiril vznemirjeno ženo, ki se je bila medtem prebudila in pogrešila svojega moža. »Zdaj sem se prepričal, da smo na pravi poti in nimamo več daleč do mojega doma.«

Čez nekaj časa res dospo do velikega gradu, ki je bil ves razsvetljen. Pred vrati stoji cela vrsta lepo oblečenih slug, ki se priklanjajo in ponižno pozdravljajo prišlece kot svoje nove gospodarje.

»Joj! Tvoj grad je pa lepši kakor naš!« se je začudila mlada gospa in bila na tihem zelo zadovoljna, da je slušala svojo prebrisano mater in se poročila z na videz siromašnim tujcem.

Pa mine teden, mine mesec v veseljem in zadovoljnem življenju na gradu, pride konec leta. Takrat se pa grad zavrти in strese tako močno, da se je hotelo vse porušiti. Šele tedaj se spomni graščak – siromak besed beloglavega starčka. S svojo ženo hoče zbežati, a žene ne najde nikjer. Teka iz ene sobane v drugo, iz kleti v shrambe, iz shrambe na podstrešje, od tam zopet v klet, a žene ne najde nikjer. Naposled najde v kleti namesto žene staro grdo babo, ki ga je še grše gledala. On pa

njenih grdih pogledov ne opazi, ker je bil v prevelikih skrbeh za svojo ženo. Zato se obrne h grdi starki in jo lepo poprosi:

»Ali veste, dobra mati, kje je moja žena? Povsod jo iščem, pa je nikjer ne najdem. Še danes mora umreti, če ne zapusti prej gradu, preden se vrne njegov gospod.«

Baba pa mu odgovori: »Nič se ne boj, sinek! Pojdi h kuhanici in ji povej, naj da v mlin sedemkrat vsejano žito. Iz te moke naj sedemkrat zamesi kruh in ga sedemkrat speče. Ta kruh naj položi pred grajska vrata, za drugo pa ne skrbi!«

Dvakrat mi je že pomagala dobra sreča; morda me tudi tretjič ne zapusti, si misli graščak – siromak ter pomirjen odide h kuhanici, ki ji vse tako naroči, kakor je bil zvedel od tiste ženštine.

Ko pa naročilo opravi, že se strese grad v drugo, in sicer tako močno, da so kar stene pokale.

Stokrat se poruši grad, preden bo spečen tisti kruh, si misli graščak – siromak. A zdaj; kar je, to je. Rajši umrjem, kot da bi napravil svoji ženi žalost in sramoto, da je vzela za moža – berača.

Medtem pa je kuhanica že spekla kruh in ga položila pred vrata, kakor ji je bilo naročeno. To je bila njegova sreča. Proti vratom se je že valil velikanski zmaj, ki je imel sedem glav in v vsaki glavi sedem jezikov; tako je bil strašen!

»Po ljudeh smrdi v mojem gradu!« je tulil zmaj že od daleč; iz žrel pa mu je švigal sedemkrat sedem metrov dolg plamen.

»Hej, vrata! Železna vrata mojega gradu! Kaj ne poznate več svojega gospoda, da se nočete odpreti?« zavpije pred vrati.

Takrat se oglasi sedemkrat spečeni kruh in pravi:

»Zmaj! Ves tvoj trud je zaman. Le če se daš sedemkrat posejati, sedemkrat požeti, sedemkrat zmleti, sedemkrat zamesiti in sedemkrat speči, potem pridi in se ti umaknem, drugače ne!«

Zmaj se strahovito razjezi, da ga vrata ne ubogajo. Z vso silo se požene v vrata, tako da se grad trikrat zavrti. A vrata se ne odpro. Zažene se drugič, in sicer s tako silo, da se grad šestkrat zavrti. A vrata se ne ganejo. Zažene se še tretjič v vrata, in sicer s tako močjo, da se sam razleti na majhne kosce in pogine pred svojim gradom.

Tako je ostal siromak gospod v zmajevem gradu s svojo lepo ženico. Še danes srečno živita, če že nista umrla.

Železni prstan

(*Zapisal Ciril Drekonja*)

V bajti na kraju vasi je nekoč živela siromašna žena, ki je imela sina edinca. S težkim delom je mati preživljala sebe in otroka. Ko je sin dorastel v dečka, je spoznal, kako težko je njuno življenje. Odločil se je, da ne bo več v breme sirotni materi in da si poišče kruha pri drugih ljudeh.

Stopi v službo, in ko zasluži tri krajcarje, se ga poloti želja, da bi šel po svetu za kruhom in za srečo. Poslovi se od matere, vzame s sabo tri krajcarje in se odpravi na pot.

Dolgo hodi po poti in naposled prispe v neznano vas. Lačen je in že se odloči, da si kupi za krajcar kruha, kar zagleda na vasi tropo otrok, ki kamnajo starega in bednega psa. Zasmili se mu žival, pa stopi k mladeničem in jih prosi, naj puste psa pri miru. Hudobneži se mu posmehujejo in še dalje obmetavajo žival s kamnjem. Tedaj jim reče deček: »Pustite meni psa, dam vam

zanj krajcar!« Otročaji so zadovoljni, vzamejo krajcar in prepuste žival dečku.

Dalje potuje deček po svetu v soncu in vročini in ob njegovi strani hodi pes. Na poti ga žival ogovori in mu pravi: »Življenje si mi rešil. Kako naj ti poplačam? Pri tebi ostanem, morda me boš kdaj še potreboval.« Tako korakata dalje po svetu.

Po dolgi hoji prispe deček v drugo vas. Truden in lačen je od dolge poti in že si hoče kupiti za krajcar kruha, kar zagleda na mostu nad globoko vodo kopo otrok z vrečo v rokah. Stopi k njim in jih vpraša, kaj imajo v vreči, in otroci mu povedo, da so zavezali vanjo staro mačko, ki jo bodo zdaj vrgli v valove. Dečku se žival zasmili, pa poprosi otroke, naj jo dajo njemu, in on jim plača krajcar. Otroci odvežejo vrečo in mu dajo mačko, deček pa seže v žep ter jim izroči krajcar.

Od tod potuje deček dalje po svetu. Z njim hodita pes in mačka. Med potom se oglasi mačka in pravi: »Življenje si mi otel. Kako naj ti poplačam? Pri tebi ostanem, morda me boš še potreboval.«

Dolgo hodi deček v spremstvu psa in mačke, ko pride do zelenega pašnika. Na pašniku, tik poti, zagleda pastirja, ki vihti dolgo palico in ubija pisano kačo. »Kaj delaš?« vpraša deček pastirja. In pastir mu odgovori: »Grdo kačo ubijam.« A tudi ta žival se dečku zasmili, zato prosi pastirja, naj jo prepusti njemu. Obljubi mu krajcar za plačilo. Pastir vzame denar in mu prepusti kačo.

Tako potujejo naprej deček, pes, mačka in kača. Na poti se kača oglasi in pravi: »Življenje si mi otel. Kako naj ti poplačam? S tabo ne morem hoditi po svetu, ker sem preveč osovražena; zato pojdi v grad mojega očeta, kralja vseh kač, dala ti bom železni prstan, in dokler ga boš imel, se ti bo izpolnilo vse, kar boš žezel. Pomni pa dobro, kar ti še povem! Ko pridemo do gradu, se ustavi pred vhodom, in ko ti bom vrgla prstan v roke, se ulezi na tla; kajti takrat se bo moj oče, kralj vseh kač, hudo razsrdil in bo zamahnil z repom, da se bo zemlja stresla.« Deček odgovori, da je vse razumel in da bo storil, kakor mu je svetovala.

Preko pašnika dospe deček v spremstvu živali pod visoko goro. Od tod plezajo po strmini med grmovjem in med skalami, kakor jim kača kaže pot. pridejo pod vrh gore. Tam je bila visoka navpična skala in pod to skalo je bil grad kralja vseh kač. Kača pripelje dečka do vhoda in mu reče, naj tam počaka. Sama se splazi v grad in po kratkem času mu vrže v roko železni prstan. Deček ga vzame, nato se vrže hitro na tla, kakor mu je bilo naročeno. Takrat zašumi kakor vihar in kralj vseh kač zamahne s tako silo pred vhodom, da se zemlja strese. Nato se vse pomiri.

Deček vstane in se vrne v dolino. Dolgo že ni jedel, zato čuti lakoto v sebi. No, sedaj mu je vse laže kot prej. Sede kraj poti in si poželi jedi in glej, že so pred njim. Naje se in nasiti tudi živali, nato krene proti domu, da osreči mater in sebe.

Zveseli se mati, ko ugleda sina, čeprav se je vrnil navidezno ubog, kakor je bil prej. Deček pa ji ničesar ne pove.

Zvečer gresta mati in sin počivat. Ko ležeta v posteljo in ko mati zaspi, si deček želi, da bi bila na mestu, kjer je domača hiša, prelepa palača z visokimi okni in prostranimi sobami. V teh sobah naj bi bila lepa oprava in draga posoda. Mati in on naj bi se zbudila v mehkih in lepih posteljah. V omarah naj bi bila najlepša oblačila in v izbi na mizi naj bi bila najboljša jedila. Okoli palače naj bi se razprostiral lep vrt in v njem naj bi cveteli pisane cvetlice.

Kar je deček mislil, se je tudi zgodilo.

Ko se mati zjutraj zbudi, se zelo začudi. Namesto v stari bajti se znajde v prelepi palači, namesto na trdi postelji se zbudi na mehkih belih blazinah v prelepi sobi. Vstane in gre iz sobe v sobo in druga je lepša od druge. pride v izbo in vidi mizo, obloženo z najboljšimi jedili. Naposled stopi v sobo k sinu in ga vpraša v strahu in veselju, kako je mogoče, da se je tako izpremenilo. Deček ji pove vse po vrsti, kako je hodil po svetu, kaj je doživel in kako je dobil železni prstan.

Zdaj živila mati in sin srečna in vesela. Ničesar jima ne manjka; kar si le poželite, vse se jima izpolni.

Sčasoma doraste deček v mladeniča in mati se postara, da ne zmore več vseh hišnih opravil. Odloči se mladenič, da se poroči. Reče torej materi: »Grem, da

si poiščem nevesto in jo pripeljem na dom. Tako boste živeli v miru in ne bo vam treba toliko delati in skrbeti.«

Mladenič se odpravi in gre naravnost do kralja tiste dežele ter ga prosi, naj mu da hčer za ženo. Kralj se zavzame in se skoraj razhudi, češ, kako si upa preprost človek prosi za roko njegove hčere. A slišal je bil o mlađeničevi sreči in o prelepi palači, pa si misli: »Kar tako ga ne odženem; postavim mu pogoje, in ker jih ne bo mogel izvršiti, bo moral oditi praznih rok.« Obrne se k mlađeniču ter mu pravi: »Dam ti hčer za ženo, če postaviš na moj vrt najlepšo in največjo smreko, ki raste v gozdu.«

Drugo jutro vstane kralj ob zori in se nemalo začudi, ko vidi v vrtu največjo in najlepšo smreko, kar jih je bilo v gozdu. A tudi sedaj se obotavlja in noče dati snubcu besede. Reče mu drugič: »Dam ti hčer za ženo, če zgradиш poleg mojega gradu palačo iz samega stekla.«

Naslednji dan vstane zelo zgodaj in poleg gradu ugleda palačo iz samega stekla. Še v tretje pravi mlađeniču: »Dam ti hčer za ženo, če narediš, da bo peljala od mojega gradu do mojega široka cesta in da bodo rasla ob cesti najlepša drevesa, pa tako, da bo vsako drugačno in da bo na vsakem drevesu prepevala druga ptica.«

Tretji dan vstane kralj zarana in vidi, da drži od njegovega gradu do mlađeničevega široka cesta in da rasejo ob cesti drevesa, od katerih je vsako drugačno in poje na vsakem drevesu druga ptica.

Sedaj se kralj ne more več ustavljati; vda se ter oblju-bi mladeniču hčer v zakon.

Bilo pa je tako, da je ljubila kraljeva hči princa iz sosednje dežele in je nanj čakala, da pride in jo zasnubi. Zdaj izve, da jo je oče obljudil drugemu v zakon. Oče-tovi volji se ne more ustavljati, a v srcu sklene, da se bo maščevala nad mladeničem.

Kralj priredi bogato gostijo in mladenič ter princi-na se poročita. Po poroki odpelje mladi mož svojo ženo na novi dom in njegova mati jo sprejme rade volje in z odprtimi rokami.

Kraljeva hči je navidezno zadovoljna, prijazna je do mladeniča in njegove matere. Mladenič je vesel, ker misli, da je osrečil nevesto, mater in sebe. Pa čeravno se nevesta dobrika mlademu možu, kuje v srcu črne nak-lepe in komaj čaka, da bi se ga iznebila.

Ko nekoč najde kraljeva hči mladeniča na samem, ga vpraša sladko in zaupljivo: »Povej mi, kako je to, da lahko narediš vse, kar hočeš?« Mladenič se spočetka obotavlja, a naposled ji vse zaupa in ji pove, da ima že-lezni prstan in kar si želi, vse se mu izpolni. Nato vpraša kraljeva hči: »In kje hraniš železni prstan?« On ji pove, da ga nosi privezanega na vrvici okoli vratu.

Ko gresta zvečer počivat in ko mladenič zaspi, se skloni kraljeva hči k njemu, mu odpne srajco, prereže s škarjami vrvico in mu vzame prstan.

Drugo jutro se mladenič zbudi in ne more verjeti svojim očem. Znajde se v bajti, ki sta jo imela z materjo,

preden je dobil železni prstan. Lepe palače ni bilo nikjer, pa tudi princesinja je bila izginila. Žalosten in potrt hodi okoli in ne ve, kaj bi počel; pa stopita k njemu pes in mačka ter ga ogovorita: »Pojdimo iskat prstan, morda ga le najdemo. Služiti ti hočeva, in kar želiš, vse narediva.« Zadovoljen je mladenič in vsi trije se odpravijo po svetu iskat čudodelni prstan.

Hodijo skozi mesta in vasi, skozi globoke gozdove in preko razsežnih planjav in pridejo naposled do velike puščave. Gredo skozi puščavo in ne vidijo nikjer ne bilke ne drevesa, ne studenca ne človeškega bivališča, in ko pridejo onkraj puščave, zagledajo pred sabo široko morje. Ustavijo se na bregu morja in mladenič je še bolj žalosten. Pes in mačka pa ga potolažita in rečeta: »Tu ostani in naju počakaj: midva greva v vodo, preplavava morje, in če najdeva železni prstan onkraj morja, ti ga prineseva.« Mladenič je zadovoljen in živali skočita v vodo.

Plavata noč in dan po morju in tretje jutro dosežeta drugi breg ter stopita na suho. Hodita po tuji deželi in ne hodita dolgo, ko prideta do prelepega gradu. Ustavita se pred obzidjem, a v grad ne moreta, kajti vrata so bila zaprta. Pa gresta okoli obzidja in prideta do drevesa tik ob zidu. Ustavita se in mačka pravi psu: »Tu me počakaj; jaz splezam po drevesu na zid in grem od tod v grad in pogledam, ali je v njem železni prstan.«

Mačka spleza na drevo, z drevesa skoči na zid, z zida pa na tla. Sedaj gre v grad in zamijavka, kakor je pri

mački v navadi. Takoj prihiti kraljeva hči, pogleda mačko in pravi princu iz sosednje dežele, s katerim je sedaj tu živela: »Glej, prav tako mačko smo imeli na prejšnjem domu! Naj ostane kar pri nas, nam bo vsaj miši lovila.«

Mačka ostane v gradu in stika skrivaj po vseh kotih in po vseh prostorih, da bi našla železni prstan, a vse zaman. Povsod je že bila, vse preiskala, le v princesinjino sobo se ji še ni posrečilo priti. Nekoč najde vrata v to sobo odprta; zmuzne se skoznja in skoči pod posteljo, da bi se skrila. Tako čaka večera in noči.

Zvečer prideta princ in princesinja v sobo, in ko ležeta počivat ter zaspita, se splazi mačka izpod postelje in išče po sobi, da bi našla železni prstan. Kar zagleda drobno miško in, hop, plane nanjo ter jo zgrabi. Miška pa se oglasi in pravi: »Pusti me živeti, za plačilo ti poiščem in prinesem železni prstan.« Mačka jo izpusti in miška steče pod omaro ter prične glodati les. Gloda, gloda in naposled se pregloda v omaro. Zleze vanjo in prinese ven železni prstan. Izroči ga mački, sama pa skoči v luknjico.

Zdaj premišlja mačka, kaj naj naredi, da pride neopazena iz sobe. Pa začne mijavkati in mijavka, dokler se ne zbudi princesinja, ki vstane iz postelje ter jo zapodi skozi vrata.

Mačka nese železni prstan iz gradu, skoči na obzidje in spleza po drevesu na tla. Tu najde psa in mu pove, da je našla, kar sta iskala.

Sedaj potujeta zopet proti domu. Prideta do morja, skočita v vodo in plavata proti drugemu bregu. Ko pa sta sredi morja, reče pes: »Daj, da nesem jaz prstan! Ničesar še nisem storil za gospodarja, da bi mu poplačal dobroto, ko me je rešil iz rok hudodelnežev.« Mačka se brani in mu neče dati prstana in tako se prepirata, v prepiru pa pade mački prstan iz gobčka v morje.

Hudo žalostna sta oba. Molče plavata dalje. Zgodi se pa, da priplava mimo zlata riba. Pes jo popade, a riba ga prosi: »Pusti mi življenje; za plačilo ti prinesem železni prstan, ki leži na dnu morja.« Pes izpusti ribo; riba splava v globino morja, prinese železni prstan in mu ga da. Zopet sta živali veseli in plavata urno proti bregu.

Ko priplavata pes in mačka tretji dan k bregu, najdeta tam mladeniča, ki ju je čakal. Pes mu izroči železni prstan in mačka mu pripoveduje, kje in kako ga je dobila. Zdaj se vrnejo vsi trije proti domu.

Doma pove mladenič sirotni materi, da je zopet našel železni prstan, in tudi ona je srečna in vesela. In mladenič priveže prstan na vrvico ter si ga obesi okoli vratu. Potem si misli in reče: »Princ in princesinja naj živita odslej v tej revni bajti, mi pa se preselimo v prelepi grad onkraj morja.«

In zgodilo se je tako.